

METSÄHALLITUKSEN LUONNONSUOJELUJULKAISUJA. SARJA C 172

Malla luonddumeahci dikšun- ja geavahanplána

Översättning: Pimma Knight.

Jorgalan: Pentti Pieski.

Bearbmagovva: Seija Olkkonen.

© Metsähallitus, Vantaa, 2020

ISSN-L 1796-2943

ISSN (verkkajulkaisu) 1796-2943

ISBN 978-952-377-011-9 (pdf)

Malla luonddumeahci dikšun- ja geavahanplána

Govvidansiidu

Almmustuhtti	Meahciráđdehus	Almmustuhttináigi	8.12.2020
Doaibmanaddi	Meahciráđdehus	Dohkkehanbeaivemearri	3.7.2019
Luhkolašvuohta	Almmolaš	Diáranummir	MH 6194/2018
Suodjanguovlotiipa / Suodjalanprográmma	luonddumeahcci, Natura 2000 -guovllu		
Guovllu namma	Mallá luonddumeahcci		
Natura 2000-guovllu namma ja koda	Malla (FI1300102)		
Dahkki(t)	Meahciráđdehus		
Almmustuhttima namma	Mallá luonddumeahci dikšun- ja geavahanplána		

Čoahkkáigeassu

Luonddusuodjalanlága mielde luonddumeahciide sáhtta gárvvistit dikšun- ja geavahanplána. Dikšun- ja geavahanplána dahkko 10-20 jahkái háválassii ja das meroštallet doaimmaid guovllu vuodđudanmihtto-meriid ollašuhttima várás. Plána áiggi čuovvuma guorahallat sulaid 6 jagi gaskka ja dárbbu mielde plána guorahallo earáge áigge. Dárkilut doaibmabijut plána linnjáiid vuodul plánejuvvojit dárbbasettiin sierra doaibmabidjoplánain. Mallá luonddumeahccái eai ovdal leat gárvvistan dikšun- ja geavahanplána.

Jagi 1938 vuodđuduvvon Mallá luonddumeahcci gullá Natura 2000 -fierpmádahkii. Plánaguovllu olles viidodat lea 3 089 hektára, ja dat lea obban Eanodaga gielddas sámiid ruovttuguovllus.

Dikšuma ja geavaheami plánen sisttisoallá dáládili govvádusa, mas earuhit guovllu suodjalan- ja kultur-árvvuid. Dáládili govvádusa vuodul árvvoštallat guvlui čuohtán guovddášáitagiid ja evttohat doaimmaid daid dustema várás. Mihttomeari ásaheamis ovdanbukto, mo doaimmaid ollašuvvama čuovvut ja mo daid váikkuhusaid ja váikkuheaddjivuoda árvvoštallat. Ollašuhttimii leat čohkken Meahciráđdehusa ovddasvástádussan lean doaimmaid ja daid resursadárbbuid.

Plána linnjáiid vuodđu lea lágain ja ásaheamis, guovllus dahkkon čielggadusain, báikkálaš ássiid ja čanusjoavkkuid ovdanbuktán oainnuin ja ráđđádallamis sámedikkiin. Plána várás vuodđuduvvui ovttasbargojoavku, masa bovdejedje ovddasteaddjiid sierra čanusjoavkkuin. Sámediggi nammadii plána doarjjan sierra Akwé: Kon -bargojoavkku. Akwé: Kon -rávvagiid heivehemiin figgojuvvui sihkarastit sápmelaččaid oassálastin plána gárvvisteapmái ja sáme kultuvrii čuohtán váikkuhusaid árvvoštallamii.

Plánas evttohat dušše smávva rievdadusaid ja dárkilastimiid luonddumeahci dán rádjai lean diškamii ja geavaheapmái. Bohccuid guohtuma váikkuhusaid luonddumeahci luondduárvvuide figgat geahpedit ovttasbarggus Giehtaruohtta bálgosiin. Oppa luonddumeahcci evttohuvo ráddjehusavá dahkan, gos lihka deapmi 15.5.-1.11. lea lobálaš dušše merkejuvvon máđijain.

Čoavddasáni	Malla, dikšun- ja geavahanplána		
Eará dieđut	Plána leat čállán Arja Vasama, Pekka Sulkava, Antti Ohenoja, Saara Tynys, Pirjo Rautiainen, Siiri Tolonen ja Jarmo Huhtamella.		
Ráiddu namma ja nummir	Meahciráđdehusa luondduduodjalanalmmustahttimat. Ráidu C 172		
ISSN-L	1796-2943	ISSN (internetpreanttus)	1796-2943
ISBN	978-952-377-011-9 (pdf)		
Siidolohku	114 s.	Giella	Suomagiella
Goastideaddji	Meahciráđdehus, Luonddubálvalusat		

Kuvailulehti

Julkaisija	Metsähallitus	Julkaisuaika	8.12.2020
Toimeksiantaja	Metsähallitus	Hyväksymispäivämäärä	3.7.2019
Luottamuksellisuus	Julkinen	Diaarinumero	MH 6194/2018
Suojelualuetyyppi/Suojeluohjelma	Luonnonpuisto, Natura 2000 -alue		
Alueen nimi	Mallan luonnonpuisto		
Natura 2000 -alueen nimi ja koodi	Malla (FI1300102)		
Tekijä(t)	Metsähallitus		
Julkaisun nimi	Mallan luonnonpuiston hoito- ja käyttösuunnitelma		

Tiivistelmä

Luonnonsuojelulain mukaan luonnonpuistoille voidaan laatia hoito- ja käyttösuunnitelma. Hoito- ja käyttösuunnitelma tehdään 10–20 vuodeksi kerrallaan ja siinä määritellään toimenpiteet alueen perustamistavoitteiden toteuttamiseksi. Suunnitelman ajantasaisuutta tarkastellaan noin 6 vuoden välein ja tarvittaessa suunnitelmaa tarkastellaan muulloinkin. Tarkemmat toimenpiteet suunnitelman linjausten perusteella suunnitellaan tarvittaessa erillisissä toimenpidesuunnitelmissa. Mallan luonnonpuistolle ei ole aiemmin laadittu hoito- ja käyttösuunnitelmaa.

Vuonna 1938 perustettu Mallan luonnonpuisto kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Suunnittelualueen kokonaispinta-ala on 3 089 hehtaaria, ja se sijaitsee kokonaisuudessaan Enontekiön kunnassa ja saamelaiden kotiseutualueella.

Hoidon ja käytön suunnittelu sisältää nykytilan kuvauksen, jossa tunnistetaan alueen suojelu- ja kulttuuriarvot. Nykytilan kuvauksen perusteella arvioidaan alueeseen kohdistuvia keskeisiä uhkia ja esitetään toimenpiteitä niiden torjumiseksi. Tavoitteen asettelussa esitetään, kuinka toimenpiteiden toteutumista seurataan ja miten niiden vaikutuksia ja vaikuttavuutta arvioidaan. Toteutukseen on koottu Metsähallituksen vastuulla olevia toimenpiteitä ja niiden resurssitarpeita.

Suunnitelman linjaukset perustuvat lakeihin ja asetuksiin, alueella tehtyihin selvityksiin, paikallisten asukkaiden ja sidosryhmien esittämiin näkemyksiin sekä neuvotteluihin saamelaiskäräjien kanssa. Suunnittelua varten perustettiin yhteistyöryhmä, johon kutsuttiin edustajat eri sidosryhmistä. Saamelaiskäräjät nimesi suunnittelun tueksi erillisen Akwé: Kon -työryhmän. Akwé: Kon -ohjeita soveltamalla pyrittiin varmistamaan saamelaiden osallistuminen suunnitelman valmisteluun ja saamelaiskulttuurille aiheutuvien vaikutusten arviointiin.

Suunnitelmassa esitetään vain vähäisiä muutoksia ja tarkennuksia puiston tähänastiseen hoitoon ja käyttöön. Porojen laiduntamisen vaikutuksia puiston luontoarvoihin pyritään vähentämään yhteistyössä Käsivarren paliskunnan kanssa. Koko luonnonpuisto esitetään rajoitusvyöhykkeeksi, jossa liikkuminen on 15.5.–1.11. sallittu vain merkityillä poluilla.

Avainsanat	Malla, luonnonpuisto, hoito- ja käyttösuunnitelma		
Muut tiedot	Suunnitelman ovat kirjoittaneet Arja Vasama, Pekka Sulkava, Antti Ohenoja, Saara Tynys, Pirjo Rautiainen, Siiri Tolonen ja Jarmo Huhtamella.		
Sarjan nimi ja numero	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 172		
ISSN-L	1796-2943	ISSN (verkkojulkaisu)	1796-2943
ISBN	978-952-377-011-9 (pdf)		
Sivumäärä	114 s.	Kieli	Suomi
Kustantaja	Metsähallitus, Luontopalvelut		

Presentationsblad

Utgivare	Forststyrelsen	Utgivningsdatum	8.12.2020
Uppdragsgivare	Forststyrelsen	Datum för godkännande	3.7.2019
Sekretessgrad	Offentlig	Diarienummer	MH 6194/2018
Typ av skyddsområde/ skyddsprogram	naturreservat, Natura 2000-område		
Områdets namn	Malla naturreservat		
Natura 2000-områdets namn och kod	Malla (FI1300102)		
Författare	Forststyrelsen		
Publikation	Skötsel- och användningsplan för Malla naturreservat		

Sammandrag

Enligt naturvårdslagen kan en skötsel- och användningsplan göras upp för naturreservat. En skötsel- och användningsplan uppgörs för 10–20 år åt gången, och i den fastställs mål och åtgärder för hur man kan uppnå syftena för inrättandet av skyddsområdet i fråga. Planen uppdateras vart sjätte år och vid behov även vid andra tillfällen. Om noggrannare åtgärder, som baserar sig på riktlinjerna i planen, bestäms vid behov med separata åtgärdsplaner. Det förekommer ingen tidigare skötsel- och användningsplan för Malla naturreservat.

Malla naturreservat grundades år 1938 och det ingår i Natura 2000-nätverket. Planeringsområdet har en totalareal på 3 089 hektar och det ligger i sin helhet inom Enontekis kommun och samernas hembygdsområde.

Skötsel- och användningsplanen omfattar en beskrivning av nuläget, där man presenterar planeringsområdets skydds- och kulturvärden. Utgående från beskrivningen av nuläget ges en bedömning av de centrala hoten mot området och föreslås åtgärder för att förebygga hoten. I kapitlet Måluppställning presenteras hur man följer upp hur åtgärderna förverkligas och hur man bedömer åtgärdernas effekter och effektivitet. I kapitlet Förverkligande presenteras de åtgärder som Forststyrelsen ansvarar för och resursbehovet för dessa.

Riktlinjerna i planen baserar sig på lagar, förordningar, utredningar gjorda i området, lokala invånares och intressentgruppers åsikter samt förhandlingar med sametingen. För uppgörandet av planen tillsattes en arbetsgrupp, till vilken kallades representanter för olika intressentgrupper. Sametinget utsåg till stöd för planeringen en separat Akwé: Kon-arbetsgrupp. Syftet med att tillämpa Akwé: Kon-riktlinjerna var att säkerställa att samerna deltar i beredningen av planen och likaså i bedömningen av verkningarna av planen på samekulturen.

I planen presenteras endast små förändringar och preciseringar i naturreservatets skötsel och användningspraxis hittills. Syftet är att tillsammans med Lapska armens renbeteslag Käsivarren paliskunta minska renbetets verkningar på reservatets naturvärden. I planen föreslås att hela naturreservatet blir ett begränsningsområde, där besökare får röra sig endast utmed markerade stigar under perioden 15.5–1.11.

Nyckelord	Malla, naturreservat, skötsel- och användningsplan		
Övriga uppgifter	Planen har utarbetats av Arja Vasama, Pekka Sulkava, Antti Ohenoja, Saara Tynys, Pirjo Rautiainen, Siiri Tolonen och Jarmo Huhtamella.		
Seriens namn och nummer	Forststyrelsens naturskyddspublikationer. Serie C 172		
ISSN-L	1796-2943	ISSN (online)	1796-2943
ISBN (pdf)	978-952-377-011-9 (pdf)		
Sidantal	114 s.	Språk	Finska
Förlag	Forststyrelsen, Naturtjänster		

Sisdoallu

ČOAHKKÁIGEASSU	9
DÁLÁ DILI GOVVÁDUS	15
1 Plánenguovllu govváduš ja plánendilli	15
2 Vuodđudanulbmil.....	19
3 Jápma luondu: čázádagat ja geologiija	20
4 Natura 2000 -luonddutiipat	24
5 Šlájat	29
6 Kulturárbi	31
7A Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeapmi ja luondduturisma	33
7B Luonddu lustageavaheapmi: oahpistandieđiheapmi	38
8 Meahccegeavaheapmi: dálá dilli	40
9 Dutkan	42
10 Luondduriggodagaid eará geavaheapmi, losádusat, geavahanrievttit ja soahpamušat	43
10b Boazodoallu.....	44
GUOVDDÁŠ ÁRVVUT JA ÁITAGAT	46
11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat	46
ULBMILA ÁSAHEAPMI	54
12 Áitagiid dusten, váikkuhusaid árvvoštallan ja čuovvun	54
13A Avádatjuohku: Vánddardan- ja luondduturismaavádat	64
13B Avádatjuohku: Boaittohealeavádat	65
13C Avádatjuohku: Ráddjen- ja luondduárvoavádat.....	66
OLLAŠUHTTIN	67
14 Luonddu- ja kulturárbesuodjaleami doaibmabijut	67
15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luondduturisma doaibmabijut	69
16 Meahccegeavaheami doaibmabijut.....	71
17 Eará luondduriggodagaid ja guovlluid geavaheami doaibmabijut.....	73
17b Boazodoalu doaibmabijut.....	75
18 Hálddahuš	76
19 Resurssat	78
20 Oassálastin.....	80
GÁLDUT	103
MILDOSAT	105
Miiddus 1 Válddus Duottar-Sámi eanangoddelávvakárttas	105
Miiddus 2 Plánenguovllu šládjalogahallan	106

ČOAHKKÁIGEASSU

Luonddumehcciid várás sáhtá luonddusuodjalanlága vuodul dahkat dikšun- ja geavahanplána. Meahciráđđehusa mielas lei dárbu dahkat dikšun- ja geavahanplána Malla luonddumeahci várás, masa čuhcet mánggalágan geavahandeattut. Dikšun- ja geavahanplána dahkkojuvvo ain 10–20 jahkái ja das meroštallojuvvojit doaibmabijut luonddumeahci vuodđudanulbmiliid ollašuttin dihte. Dárkilet doaibmabijut plánejuvvojit dáid linnjemiid vuodul sierra doaibmabidjoplánain. Malla luonddumeahci várás ii leat ovdal dahkkojuvvon dikšun- ja geavahanplána. Luonddumeahci ortnetnjuolggadus ođasmahtto dikšun- ja geavahanplána vuodul.

Dikšuma ja geavaheami plánemii gullá dálá dili govvideapmi, mas identifiserejuvvojit guovllu suodjalan- ja kulturárvvut. Dálá dili govvideami vuodul sáhtá árvvoštallat guvlui čuoheci guovddáš áitagiid ja ovdanbuktit doaibmabijuid daid dustema várás. Ulbmila ásaheamis ovdanbuktojuvvo, mo doaibmabijuid ollašuvvan čuvvojuvvo ja daid váikkuhusat ja váikkuheaddjivohta árvvoštallojuvvojit. Ollašuttimii leat čohkkejuvvon doaibmabijut ja daidda vuoskevaš resursadárbbut, mat gullet Meahciráđđehusa ovddasvástádussii.

Dohkkehuvvon plána vuodul dahkkojuvvo ođđa ortnetnjuolggadus, mii vástida dán plána sisdoalu. Nuppástusat gusket geavaheami stivremii. Luonddumeahci stivren lea sirdašuvvan ortnetnjuolggadusa dahkama maŋŋá Meahcidutkanlágádusas Meahciráđđehussii, ja dat beaivvádahtto ortnetnjuolggadussii.

Plána leat dahkagohtán 2012:s. Barggus lea leamaš mielde Meahciráđđehusa prošeaktajoavku (guovlluhoavda Jyrki Tolonen, álbmotmeahccehoavda Pekka Sulkava, fuodđoplánejeaddji Jarmo Huhtamella, suodjalanbiologa Saara Tynys, spesiálaplánejeaddji Pirjo Rautiainen ja guovlluhoavda Kirsi-Marja Korhonen). Prošeaktaoivámužžan lea doaibman spesiálaplánejeaddji Arja Vasama. Lappi EBI-guovddážiis dán bargui lea oassálastán allagohcci Liisa Viitala. Prošeaktajoavkku veahkkin lea leamaš Giehtaruohtasa guovlluid plánema várás nammaduvvon ovtasbargojoavku, mas leat leamaš ovddasteaddjit čiežanuppelot oassebealis. Loahpas plána gieđahalai maiddái jagi 2015 ášahuvvon Akwé: Kon -joavku.

DÁLÁ DILI GOVVIDEAPMI

1 Plánaguovllu govvideapmi ja plánadilli

Plánaguvlui gullá 1938:s vuodđuduvvon Meahciráđđehusa stivrenválddi vuollásaš Malla luonddumeahcci (3089 ha), mii lea maiddái Natura 2000 -guovlu. Malla luonddumeahcci lea Eanodaga gieldda oarjedavágeahčen Ruoŋa ja Norgga ráji alde. Luonddumeahcci lea sámiiid ruovttuguovllus ja sierra boazodoalloguovllus, muhto boazodoallu, meahccebivdu, guolástus ja johtolagaid olggobealde johtin leat bievlan gildojuvvon. Guovllu čázádagat gullet Duortnoseanu čáziiddikšunguovllu čáziiddikšunplána guvlui. Guovllus lea fámus Duottar-Sámi eanangottelávva ja Meahciráđđehusa Davvi-Lappi luondduriggodatplána gokčá oppa guovllu.

2 Vuodđudanulbmil

Luonddumeahcci lea vuodđuduvvon oktasaš suodjalanguovlun jagi 1923 luonddusuodjalanlága mielde 1938:s (láhka 83/1938). Guovlu lea dohkkehuvvon luonddudirektiivva mielde Natura 2000 -fierpmádahkii SCI-guovlun, maid EU atná dehálažžan.

3 Jápma luondu: čázádagat ja geologiija

Plánaguovlu lea Duortnoseanu-Muonájoga čázádatguovllus (67) Geaggáneanu golanguovllus (67.6) ja gullá Gilbbsjávrrri golanguvlui (67.64). Guovllu čázádagain lea vánis humus, dat leat luonddudiliis ja daid dilli lea erenoamáš. Plánenguovllus eai leat luohká I bodnečáhceguovllut. Gilbbsjávrrri guovllu baktevuodđu lea Suomas áidnalunddot. Guvlui ollá Kaledonidi-várreráiddu ravda, mii lea Suoma nuoramus baktevuodđu. Eanahámiid dáfus luonddumeahcci lea hui molsašuddi. Alimus sadji lea Gihcibávtti aláš, 951 mearadási bajábealde.

4 Natura 2000 -luonddutiipat

Malla luonddumeahci luonddutiipat dovdojuvvojit bures ja erenoamážit gávkás ja bibmos guovlut leat kártejuvvon dárkilit. Luonddutiippaid govvosat ja mihtilmasvuoda árvvoštallan lea dahkkojuvvon buori muddui áibmogovvadulkoma vuodul, ja danin leat luonddutiipadieđuin maiddá eahpedárkilvuodat, ee. mihtilmasvuoda árvvoštallamis duottarguolbaniid hárrái.

Duottarguolbaniid ja lagešvuvddiid luonddudilli lea Suomas mannan maŋás garra guođoheami ja lagešvuvddiin máŋgga sajis lastamáhtoroasu ja dan maŋŋá dáhpáhuvvan sogiid njoazes ođasnuvvama dihte. Maŋimuš lastamáhtoroasut Malla luonddumeahcis dáhpáhuvve 2005:s ja 2012:s, goas lastamáhtu duššadii measta buot luonddumeahci máttageaži lagešvuvddiid.

Malla luonddumeahcci ovtas Sána guovlluin lea erenoamáš mearkkašahti bibmos duottarluonddutiippaid (rođut, lákta stuorarrásseniittut), gávkás luonddutiippaid (gávkabávttit, golkaguolbanat, duoddariid gálka- ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašattodagat, ritnesámelgáldut) sihke gáldolágan luonddutiippaid suodjaleami dáfus. Dieid luonddutiippaid ealánšlájat leat guovllus erenoamáš mihtilmasat.

5 Šlájat

Malla bohcešaddošlájaid leat dutkan guhká ja danin dat dovdojuvvojit bures. Máŋggat Malla luonddumeahci hárvenaš šlájat leat iežaset leavvanguovllu ravddas, mas eanas oassi lea Norgga ja Ruota bealde. Dán guovllus dovdojuvvojit sullii 30 bohcešaddošlájaid, mat eai gávdno eará sajis go Giehtaruohttas. Sámelšlájaid leat inventeren dáid maŋimus jagiid, muhto luonddumeahci áitojuvvon jeagel- ja guopparšlájat leat ainge unnán dutkojuvvon.

Malla luonddumeahci lodde- ja njiččasšlájat leat duottarguovlluid mihtilmas šlájat, muhto dat leat riikkadásis mearkkašahti guovlu rikkehemiide. Luonddumeahcci mearkkaša erenoamáš ollu dakkár šlájaid, maid leavvanguovlu Fennoskándias lea dušše Giellasa birrasiin. Guovllu beaiveloddešlájaid dovdet dál juo bures, muhto eará ealánjoavkkuid, erenoamážit čukkoniid ja guovttesoajágiid dálá dilli lea váilevaččat čielggaduvvon.

6 Kulturárbi

Malla luonddumeahcci lea Máttá-sámi - Lappi eanadateangottis ja doppe Giehtaruohtasa stuorraduoddariid guovllus. Guovllus eai leat máilmmiárbečuožahagat eaige riikkadásis, eanangotti dásis dahje báikkálaččat mávssolažžan klassifiserejuvvon eanadatguovllut. Sámiid ruovttuguovllu riikkadásis mávssolaš eanadatguovlluid beaivádaninventeren dahkkojuvvui 2014:s, muhto ođđa eanadatguovllut eai leat vel nannejuvvon. Malla gullá evttohuvvon guvlui "Stuorraduoddariid eanadagat".

Sámekultuvrii ii leat gullan cegget viiddis ráhkadusaid, ja danin dáid guovlluid ovddeš geavaheamis eai leat dábaččat báhcán olus mearkkat lundui. Guovlu lea goitge leamaš ja lea ainge dehálaš sámiide. Guovllu sámi kultureanadat čohkiida árbevirolaš luonddugeavaheamis, báikenamain, eananhámiin ja eanadahkii guoskevaš mitalusain, bassi báikkiin ja historjjás. Sámi kultureanadahkii gullet vuosttažettiin eanadahkii laktojuvvon árvvut, vuohkeriekti ja árbevirolaš dieđut.

Luonddumeahcis eai leat kulturhistorjjálaččat mávssolaš visttit. Doppe leat gávdnon inventeremiin guovtti ovdahistorjjálaš ja ovttá historjjálaš orohaga bázahusat. Nuppi máilmmisoađi áigásaš ráhkadusat luonddumeahcis gávdnojit valjis. Dat leat báhcán mearkan duiskalašjoavkkuid orostallamis dán guovllus joatkkasoađi áigge.

7A Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeapmi ja luondduturisma

Gilbbesjávrii gilli lea áibbas Malla luonddumeahci bálddas, ja Malla eanadagat ja oaidnámušat dego Gihcigorži ja Šilismalla leat bivnnuhis fitnanbáikkid. Malla-fanas sáhtosta mátkkálaččaid geasi áigge Golddaluktii, gos lea dušše golmma kilomehtera vázzinmátki bivnnuheamos čuožahakkii, Golmma riikka rádjemarkka lusa. Ovdanruoktotmátki fitnat Šilismalla alážiis lea čieža kilomehtera ja davvirikalaš Kalohttageinnodat manná oktanuppelot kilomehtera mátkki luonddumeahci čađa. Giđđadálvve bajásdollojuvvo láhttu Gilbbesjávris Golmma riikka rádjemarkka lusa.

Guohkkemašjávris lea okta várren- ja okta ávdinstohpu, ja tealttastallat ja dolastallat oažžu dušše daid šilljobirrasis. Luonddumeahcis oažžu johtit dušše iešráđálaččat ja bievlan luonddumeahcis oažžu johtit dušše merkejuvvon johtolagaid mielde.

7B Luonddu lustageavaheapmi: oahpistandieđiheapmi

Gilbbesjávri luondduguovddášis ja Lundui.fi -neahtasiiduin juhket dieđuid Malla luonddumeahci luonddu ja johtolagaid birra. Váldooahpistanrusttegat leat Malla luonddumeahci ja Gilbbesjávri luondduguovddáša parkerensajiin. Oktasaš oahpistandávvalat leat ceggejuvvon searválagaid Norrbottena leanastivrrain Ruota Golddaluktii 2011:s.

8 Fuođđodoallu: dálá dilli

Luonddumeahcis ii oaččo ollenge meahcástit iige guolástit.

9 Dutkan

Dutkan gullá luonddumeahciid deháleamos vuodđudanulbmiliidda. Malla luonddumeahci lea juo guhká viššalit dutkan, ja danin leage vuodđduvvon Helssega universiteahta biologalaš stašuvdna 1964:s. Malla lea mearkkašahti dutkančuozáhat guhkes áigeráidduid ja intensiivvalaš dutkangeavaheami dihte. Dat lea boazodoalloguovllu luonddusuodjalanguovlluin áidna, gos bohccuiguin ii oaččo bargat.

10 Luondduriggodagaid eará geavaheapmi, losádusat, geavahanrievttit ja soahpamušat

Malla luonddumeahci njuolggadusat gildet luondduriggodagaid geavaheami.

10 b Boazodoallu

Boazodoallu lea gildojuvvon ásahusa vuođul Malla luonddumeahcis, muhto bohccuid lea erenoamáš váttis eastit mannamis luonddumeahccái bohccuid biologalaš johtinvieru dihte.

Sámedikki ja Giehtaruohtasa bálgosa mielas boazu gullá luonddumeahci eallišlájaide ja Malla lea álo leamaš bohccuid ja ovdal maiddá gottiid guohtonguovlu. Boazodoallu lea dehálaš sámeeláhus ja oassi sámi eallinvuogis, ja das lea vuodđolága dorvu.

GUOVDDÁŠ ÁRVVUT JA ÁITAGAT

11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat

Dán skovis govviduvvojit plánenguovllu guovddáš luonddu-, kulturárbe- ja geavahanárvvut. Plánenguovllu guovddáš árvvut meroštallojit dálá dili govvideami vuođul nu, ahte váldojuvvojit vuhtii guovllu vuodđudanulbmil sihke luonddusuodjalanlága ja guvlui guoskevaš eará njuolggadusaid oktasaš ulbmilat. Árvvuid meroštallan gullá dikšun- ja geavahanplána deháleamos čuoggáide, dasgo plána mihttomearit ja ulbmilat gusket plánenguovllu guovddáš árvvuid bisuheapmái ja buorideapmái.

Malla luonddumeahci guovddáš luondduárvvuide gullet ekovuogádagat ja luonddutiippat, luonddudirektiivva ealli- ja šaddošlájat, áitojuvvon ealli- ja šaddošlájat, loddedirektiivva šlájat sihke geologalaš árvun erenoamáš baktevuodđu. Dáid árvvuid seailuma leat áitimín olbmo doaimmat guovllus (lustageavaheapmi, headušteapmi), bohccuid guohtun dahje viidáseappot ekovuogádagaid doaimma rievdadeaddji proseassat (dálkkádatnuppástus, vahátlaš vierisšlájaid leavvan eanet ja eanet guvlui).

Olbmui dahje olbmo doaimmaide guoskevaš guovddáš árvvuide gullet kulturárvvut dego kulturduovdda, arkeologalaš čuozáhagat, sámekultuvra, lustageavaheapmi, luondduduovdagat ja guovllu dutkan- ja čuovvunmearkkašupmi. Dáidna čuohcci áitagat gusket ovdamearkka dihte doaimmakultuvrii.

Sámedikki mielas boazodoalu ráddjen luonddumeahcis lea mearkkašahti áitta sámekultuvrii.

Dán logus logahallon guovddáš árvvuide čuohcci áitagiid dustema várás meroštallojit ulbmilat ja dárbbášlaš doaimbajut skovis 12.

ULBMILA ÁSAHEAPMI

12 Áitagiid dusten, váikkuhusaid árvvoštallan ja čuovvun

Dán skovis meroštallojit mihtomearit, ulbmilat ja doaibmabijut guovllu guovddáš árvvuide čuohcci áitagiid dusten dihte. Oassi fuobmájuvvon áitagiin leat dakkárat ahte daidda sáhtta váikkuhit dán plánas. Dalle daidda guoskevaš doaibmabijut leat dárkkálnuhtton doaibmabidjokoviin (14–18).

Mihtomearrin lea čielgasit govvidit suodjalan- dahje geavahanárvvu doivojuvvon ovdáneamis guhkesáiggeulbmiliin, ja dat dárkkálnuhtto ainge ulbmila govvideamis. Mihtomearit govvidit guovllu dikšumis ja geavaheamis vástideddjiid dáhttodili plánenguovllu árvvuid ektui.

Dán plána mihtomearit (4 st) leat: "Eana- ja čáhceekovuogádagat ja luonddudirektiivva luonddutiippat galget gávdnot dás duohkoge." "Direktiivašlájaid gávdnonsajit seilot", "Áitojuvvon ealli- ja šaddošlájaid gávdnonsajit seilot" ja "Luonddumeahci vánddardan- ja lustageavaheapmi lea bistevas vuodu alde". Mihtomearit leat spesifiserejuvvon ulbmiliiguin ja daidda figgan doaibmabijuiguin.

Ovddidanvejolašvuohta linnje plánenguovllu ovddidanulbmiliid, mat bohciidit ovdamearkka dihte oassálasti plánema oktavuodas. Ovddidanvejolašvuođat leat nammaduvvon golbma: "Malla lea mávssolaš Gilbbesjávrra turismma geasuhus", "Galledeaddji oazžu dieđuid sáme kultuvrras" ja "Luonddumeahci dutkangeavaheapmi joatkašuvvá, viidu ja šaddá mánggabealagabbon". Dán logus govviduvvon ulbmilat leat vuodđun dárkkálnuhtton doaibmabijuide (skovit 14–18).

Váikkuhusaid árvvoštallantabealla

Plánejuvvon doaibmabijuid ekologalaš, sosiálalaš kultuvrralaš ja báikkálaš ekonomalaš váikkuhusat árvvoštallojit ovttá plánabadjái (sullii 15 jagi) hávil. Váikkuhusat galggašedje leat dakkárat ahte dat eai čuoze birrasii ja ahte dat leat doarjume plána mihtomeriid juksama.

Čuovvun

Plánejuvvon doaibmabijuid ollašuvvan ja váikkuhanvejolašvuođat čuvvojuvvojit mihtidanvugiiguin, mat govvidit ee. doaibmabijuid dagahan nuppástusaid, dego dáhpháhusaid meriid, áššehasduhtavašvuođa, dieđuid kvalitehta jna.

13A Avádatjuohku: Vánddardan- ja luondduturismaavádat

li leat.

13B Avádatjuohku: Boaittoealeavádat

li leat.

13C Avádatjuohku: Ráddjen- ja luondduárvoavádagat

Oppa Malla luonddumeahcci árvaluvvo ráddjenavádahkan. Ráddjenavádagas oazžu johtit bievlan dušše merkejuvvon johtolagaid mielde. Dákkár ráddjehusain guovllu luondduárvvut dorvvastuvvojit.

Idjadit oazžu Guohkkemašjávrra stobuin ja gohttet stobuid šilljobirrasis merkejuvvon sajis. Mohtorfievrruin oazžu vuodjit jieŋa áigge Guohkkemašjávrra ja Gilbbesjávrra čáhceguovllus sihke láhttofuolahusmašiinnan merkejuvvon johtolaga mielde gassa muohttaga áigge sierra čálalaš lobi vuodul.

OLLAŠUHTTIN

14 Luonddu ja kulturárbbi suodjaleapmi

Mihttomearri 1 Eanan- ja čáhceekovuogádagat ja luonddudirektiivva luonddutiippaid gávdnonsajit seilot.

- Lastamáhtoroasuid viidodat čielggaduvvo ja lagešvuvddiid ealáskeapmi čuvvojuvvo.
- Luonddutiippaid ealáskeapmi čuvvojuvvo rašes tiippain dego ritnesámelgáldosajiin ja duoddariid kálka- ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašattodagain. Meahciráđđehus bargá ovttas dutkanlágádusaiguin.
- Luonddumeahci olggobeallái, váldegeainnu nuortabeallái, lea huksejuvvon bohccui bálgansuodji. Dan mihttomearri lea geahpedit bohccuid guođohandeattu ja šattolašvuoda gollama luonddumeahcis. Bohccot besset vearrámus bálganáigge suodjai, ja sáhttet guohtut ráfálaččat ihkku dan sadjá, ahte bálget leabuheamet luonddumeahcis olles áigge. Dáid doaibmajiid eai navdde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guođoheami ruossalasvuoda bissovaččat, muhto fidnuin ožžot vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaibmamis. Bohccuid meari luonddumeahcis, bálgansuoji doaibmamis ja šattolašvuoda ealáskahttima áidojuvvon guovlluin čuvvojuvvo. Dárbbášlaš joatkkadoaimmain mearridit ovttas bálgosiin, Sámedikkiin, Meahciráđđehusain ja dárbbu mielde birasministeriijain čuovvumis čoggon vásáhusaid vuodul. Maiddái bohccuid guođoheapmi boazofávttaid vehkiin lea molssaeaktu maŋnelis, jus gávnnaht dálá ordnema fuotnin dahje leat doaimmakeahces.

Mihttomearri 2 Direktiivašlájaid gávdnonsajit seilot

- Čuvvojuvvojit jeavddalaččat direktiivašlájaid gávdnonsajit: ee. davvelieksi ja sámeviola ja sámebáktesámi 3-5 j gaskkaid
- Čuvvojuvvo stuorranávdidiid dilli.
- Riebannáli galggašii unniduvvot luonddumeahci birrasiin riebenbivdduin ja olbmuid guottuide váikkuhemiin nu, ahte riebenat eai ovdamearkka dihte sáhtášii ávkkástallat bázahusaiguin.

Mihttomearri 3 Áitojuvvon ealli- ja šaddošlájaid gávdnonsajit seilot

- Čuvvojuvvojit jeavddalaččat gálkasajiid šaddošlájaid gávdnonsajit, ee. arnihkka, alášgožot, fierrannárva ja gironbiellu, 3-5 j gaskkaid.

15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luondduturisma doaibmajut

Mihttomearri 4 Luonddumeahci vánddardan- ja lustageavaheapmi lea bastevaš vuodu alde

- Ođasnuhttojit Malla parkerensaji oahpistanbáiki ja parkerensaji oahpistanrusttegat
- Luonddumeahci sierra luondduárvvut ovdanbuktojit luonddumeahci gallededdiide johtolagaid guoras
- Guohkkemašjávri ávdin- ja várrenstohpu dollojuvvo ortnegis
- Rovvemuorat ja oahpistanrusttegat ođasnuhttojit ja ordnejuvvojit ja gollan báikkid duovdagastojuvvojit ja nanosmahttojit
- Gilbbesjávri luondduguovddázii buvttaduvvo Mallai guoskevaš oahpistanmateriála.
- Dieđihuvvo guovllu boahhtevaš ortnetnjuolggadusa mearrádusain.
- Malla luonddumeahcci váldojuvvo vuhtii dain ovttasbargofitnuin, maid Suopma dahká Ruotain ja Norggain dán dikšun- ja geavahanplána olis
- Ođasnuhtto Gilbbesjávri guovllu galledeaddjidutkan goit oktii plánenbaji áigge.

16 Meahccegeavaheami doaibmabijut

- Eai nuppástusat dálá dili ektui, meahccebivdu ja guolástus leat ainge gildojuvvon luonddumeahcis (Skovvi 8 Meahccegeavaheapmi, dálá dilli).

17 Luondduriggodagaid ja guovlluid eará geavaheami doaibmabijut

- Dárkkálnuhttojit ortnetnjuolggadusa mearrádušat, gildojuvvojit ee. beanavuodjindoaimma.

17b Boazodoalu doaibmabijut

- Bohccuid johttin stivrejuvvo oasseguođohemiin ja nuppe beallái váldegeainnu huksejuvvon bálgansujiin. Ná figgat geahpedit bohccuid guođohandeaddaga luonddumeahcis.

18 Hálddahus

Plánemis vástida Meahciráđđehusa Lappi luonddubálvalusat

- Luonddumeahci ortnetnjuolggadus beaiváduvvo guvlui guoskevaš njuolggadusaid sihke dikšun- ja geavahanplána linnjemiid mielde.
- Luonddumeahci bargoveahka stivre ja goziha gallededjiiid luonddumeahci geavahannjuolggadusaid mielde.
- Meahccebarráigeahčču guoská meahccejohtalussii ja stuorranávdiide.
- Merkejuvvo gádjunhelikoptera seaivunsadji Guohkkemašjávraí.

Guvlolaš ja báikkálaš ovtasbargobeliide gullet ee. Sámediggi, bálggus, Lappi rádjegozáhus, boles, tuollu, Lappi EBI-guovddáš ja Helssega universiteahta Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvdna. Meahciráđđehusa Lappi luonddubálvalusat bargá ovtas norgalaš ja ruohtelaš doibmiiguin.

Ovtasbarggu ulbmilin lea lasihit vuorrováikkuhusa sierra geavaheaddijjoavkkuid gaskkas ruossalasvuodaid garvin ja hehtten dihte sihke buoridit goziheami.

19 Resurssat

Plána ollašuttima árvvoštallon bissovaš golut leat 58 500 euro jagis ja ovtaháváš golut oktiibuot 270 000 euro. Oppa plánabajis (15 jagi) árvvoštallon golut leat oktiibuot **1 117 500** euro. Luonddumeahci olggobeallai váldogeainnu gurrii plánejuvvon Malla parkerensaji ráhkadusat eai leat mielde dán plána goluin, muhto dat árvaluvvojit Sána guovllu pláνας.

20 Oassálastin

Pláνας lea leamaš seamma ovtasbargojoavku go Giehtaruohtasa meahcceguovllu ja Sána guovllu dikšun- ja geavahanplánain. Jovkui nammadedje iežaset ovddasteddjiid Eanodaga gieldda, Gilbbesjávrrí gilisearvi rs, Lappi EBI-guovddáš, Lappi luonddusuodjalanbire, Helssega universiteahta Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvdna, Bálgosiid ovtastus, Giehtaruohtasa bálggus, Eanodaga fitnodatdoallit ry, Sámemusea Siida, Johtti Sápmelaččat, Eanodaga guolástanguovlu, Eanodaga fuođđodikšunsearvi, Gárasavvona gilisearvi rs, Bealdovuomi ja Suovditvári lappigillesearvit, Suomen Latu, Metla ja Sámediggi.

Sámediggi nammadii jovkui Akwé:Kon -prinsihpaid čuovvun dihte njeallje lahtu Meahciráđđehusa bivdaga mielde. Go dát bargu álggii, de ii lean vel anus dálá doaibmavuohki, man mielde dgp-barggu doarjjan nammaduvvo sierra Akwé:Kon -joavku. Eanodaga fitnodatolbmui leat maiddái dán joavkkus mielde njeallje ovddasteaddji sierralágan fitnodagain miehtá plánenguovllu. Eanodaga gielddas ledje joavkkus golbma ovddasteaddji.

Giđdat 2015 Sámediggi nammadii Akwé:Kon –joavku, mas leat vihtta lahttu. Dat árvvoštalai plána váikkuhusaid sáme kultuvrii.

DÁLÁ DILI GOVVÁDUS

1 Plánenguovllu govvádus ja plánendilli			
Vástoproseassa	Guovlluid stivren	☒	Govva 1. Plánenguovlu
Čilgehus	Dán skovis addojuvvo oppalašgovva plánenguovllus, eanangeavaheami dálá dilis, lávvaplánemis ja eanangeavaheami eará plánemis, sámiid ruovttuguovloássiin ja plánendilis. Skovvi láchá vuodu eará fáttáid gieđahallamii, mat ovdanbuktojuvvojit maŋnelis.		
Plánenguovllu namma	Malla	Viidodat (ha)	3089
		Mas čázit (ha)	227,2
Eanangoddi	Lappi	Gielda	Eanodat

Plánenguovlui gullevaš Natura 2000 -guovllut						
Namma	Koda	Guovllu ollesviidodat (ha)	Tiipa ¹	Ollašuhhtinvuohki	Plána gokčevašvuotta	
Malla	FI1300102	3089	SAC	Is-láhka	100%, eanangeavahančuozáhat nr 4604	
Plánenguovllu eanangeavaheapmi						
Vuodđuvvon suodjalanguovllut	Stáhtaeatnamiid suodjalanguovllut	Váldoeanan geavahanluohkká	Suodjalanguovlo tiipa	Vuodđudan áigemearri	Viidodat (ha)	Ornetnjuolggadus addojuvvon (bvm)
	Malla luonddumeahcci	201	luonddumeahcci	1938	3081	20.12.1993, MR:a eanangeavahančuozáhat nr 42160
	Priváhta suodjalanguovllut (PSG)			St	Viidodat (ha)	Čoahkkáigeassu PSG-guovlluid ráfáidahttinmearrádusain lea ovdanbukton dikšun- ja geavahanplána čuvvosis 3.
	Priváhta suodjalanguovllut priváhtaeatnamiin					
	Stáhta priváhta suodjalanguovllut					
Eará vuodđuvvon guovllut						
Suodjaleapmái várrejuvvon stáhta guovllut	Tiipa	eanangeavahanluohkká	St.	Viidodat (ha)	Lassedieđut	

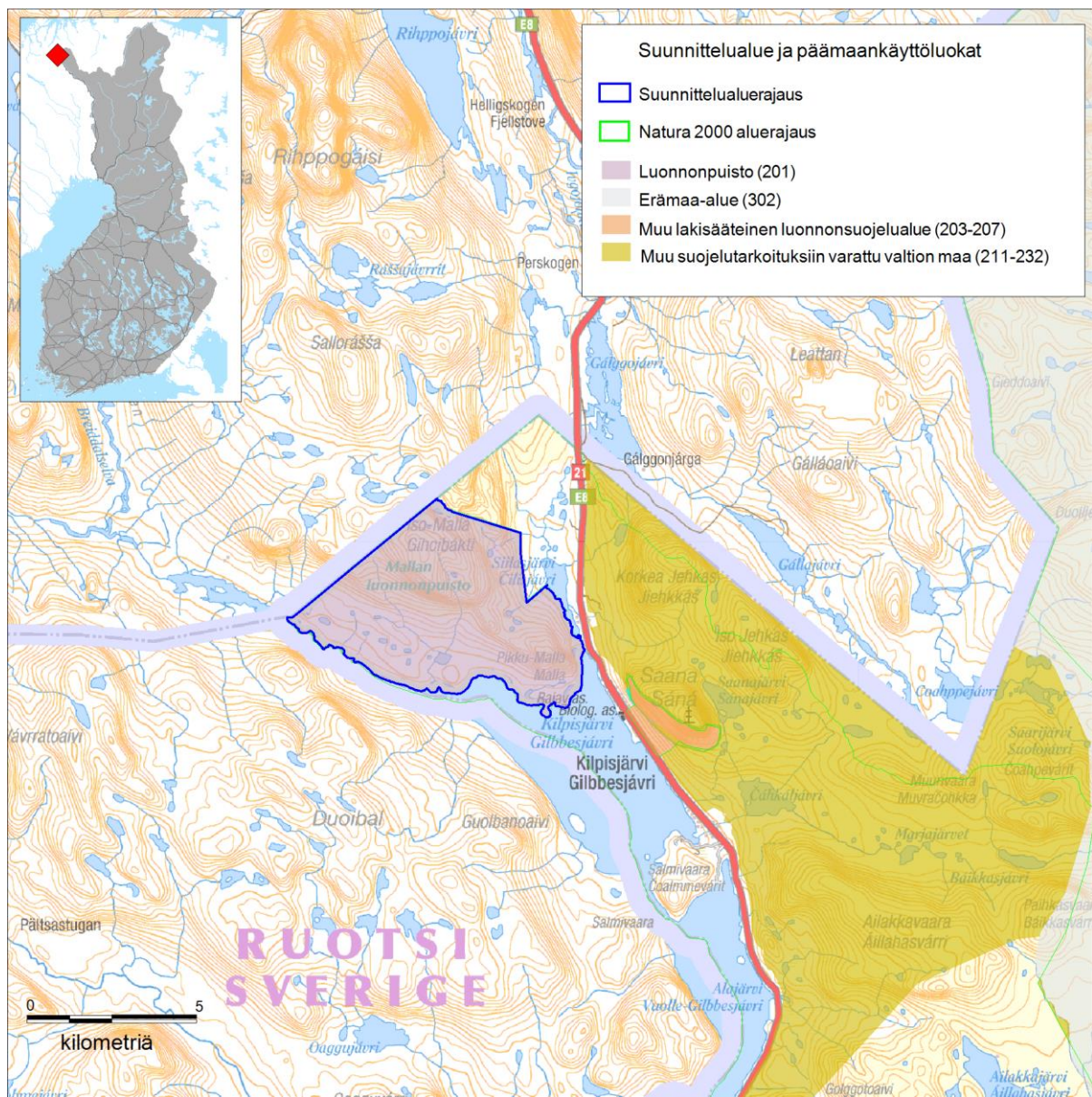
¹ SPA = Special Protection Area = sierra suodjalanguovllut, mat čohkkejuvvojit loddedirektiivva vuodul; SCI = Sites of Community Importance = EU:a mielas dehálaš guovllut, mat nammaduvvojit luonddudirektiivva vuodul ja main čohkkejuvvo SAC = Special Area of Conservation = sierra suodjalandoaimmaid guovlu, mii čohkkejuvvo luonddudirektiivva vuodul.

Plánenguvlui gullelaš eará čuozáhagat	Namma, tiipa	Váldoeanan geavahanluo hkká	St.	Viidodat (ha)	Lassedieđut

Riikkaidgaskasaš čatnaseamit ja suodjalanprográmmat					
		Tiipa	Lassedieđut		
Sámiid ruovttuguovllut					
Plánenguovlu lea sámiid ruovttuguovllus		Lassedieđut			
☐ Muhtun muddui	☒ Ollásit				
<p>Sámiid vuodđolágalaš kultuvrralaš ja gielalaš iešstivrejumi ollašuttá Sámediggi (974/1995). Sámediggi dikšu sámegillii ja -kultuvrii gullelaš áššiid ja sámiid álgoálbmotsajadahkii guoskevaš áššiid. Sámediggi ovddasta sámiid riikkadási ja riikkaidgaskasaš ovttasbarggus. Riikkaidgaskasaš ja riikkadási láhkamearrádusaid geatnegahttimat galget váldojuvvot vuhtii DGP:a dahkamis ja dan váikkuhusaid árvvoštallamis.</p> <p>Biodiversitehtasoahpamuš (SopS 78/1992) geatnegahtá riikkaid dorrvastit sámiid luonddu mánggahápmásašvuhtii guoskevaš árbevirolaš dieđuid, geavadagaid ja innovašuvnnaid seailuma sihke dorrvastit árbevirolaš luonddugeavaheami (artihkkalat 8j ja 10c). Soahpamuša artihkkala 8(j) ollašuttin dihte biodiversitehtasoahpamuša 5. oassebeallečoahkkin lea dohkkehan eaktodáhtolaš Akwé: Kon rávvagiid. Akwé: Kon- rávvagiid ulbmilin lea dorrvastit luonddu mánggahápmásašvuoda seailuma ja álgoálbmotkultuvrraid luonddugaskavuoda ja árbevirolaš dieđuid seailuma. Suomas Akwé: Kon -rávvagat leat oavvilduvvon heivehuvvot sámiid ruovttuguovllus dakkár fitnuid ja plánaid kultuvrralaš, birrasii guoskevaš ja sosiálalaš váikkuhusaid árvvoštallamis, mat sáhttet váikkuhit sáme kultuvrii, -ealáhusaide ja sámi kulturárbbái. Dáid rávvagiid mielde plánaid ja fitnuid dahkan galggašii vuodđuduvvat álgoálbmogiid dárbbuide ja oainnuide. Álgoálbmogat galggašedje oassálastit fitnu buot muttuide plánemis gitta ollašuttimii ja čuovvumii.</p> <p>Dán plánas Akwé:Kon: -prinsihpat heivehuvvojedje álggos nu, ahte Sámediggi nammadii njeallje ovddasteaddji ovttasbargojovkui. Maŋnelis Meahciráđđehus dohkkehii bissovaš málle Akwé: Kon -rávvagiid heiveheamis ja ollašuttimis Meahciráđđehusa barggus. Sámediggi nammadii Meahciráđđehusa bivdaga mielde sierra Akwé:Kon -joavkku giđdat 2015 ja joavku árvvoštalai dán dikšun- ja geavahanplána váikkuhusaid sáme kultuvrii.</p> <p>Siviila- ja politihkalaš rivttiide guoskevaš oktasašsoahpamuš (SopS 7-8 /1976) geatnegahtá dorrvastit sámiid vuogiatvuoda návddašit iežaset kultuvrras (artihkal 27)*. Eurohpá Ráđi vehádatrápmasoahpamuša (SopS 2/1998) 5. artihkkalis soahpamušbealit čatnasit ovddidit dárbbášlaš dilálašvuodaid, vai čearddalaš vehádagaide gullelaš olbmot sáhttet bajásdoallat ja ovddidit iežaset kultuvrra sihke bisuhit iežaset identitehta mávssolaš vuodđodahkkiid: oskku, giela, virolašvuodaid ja kulturárbbi. Eurohpá Ráđi duovddaoktasašsoahpamuša (SopS 14/2006) artihkal 5 geatnegahtá identifiseret duovdagiid mávssolaš oassin olbmuid birrasis, oktasaš kultur- ja luondduárbbi mánggahápmásašvuoda ovdanboahthinvuohkin ja identitehta vuodđun sihke dahkat ja ollašuttit namuhuvvon sierradoaimmaiguin duovddasuodjaleapmái, -dikšumii ja -plánemii oavvilduvvon duovddapolitihka.</p> <p>ON:a álgoálbmotjulggaštusa 32 artihkkala mielde álgoálbmogiin galggašii leat vuogiatvuodta mearridit ja ovddidit mávssolaš ulbmiliid ja doaibmavugiid iežaset eatnamiid dahje guovlluid ja iežaset eará luondduriggodagaid ovddideami dahje geavaheami várás.</p> <p>* Sp soahpamuš 27 artihkal: "Dain riikkain, main leat čearddalaš vehádagat, dakkár vehádagaide gullelaš olbmuiin ii oaččo biehttalit vuogiatvuoda ovttas iežaset joavkku eará lahtuiguin návddašit iežaset kultuvrras, dovddastit iežaset oskku ja eallit dan mielde dahje geavahit iežaset giela."</p>					

Lávvaplánen ja eanangeavaheami eará plánen			
Lávva dahje plána	Dohkkehanjahki	Gokčevašvuotta	Plánenguvlui guoskevaš merkejumit plánas
Duottar-Sámi eanangoddelávva	23.6.2010	100 %	SL Malla: Bisuhuvvojit luondduárvvut. ma 5971 Golmma riikka rádjemearka: Eanangotti dásis mearkkašahti kulturhistorjjálaš biras. Lea Malla luonddumeahcis. Kulturhistorjjálaš árvvut gáhttejuvvojit ja dollojuvvojit ortnegis seilon ráhkadusat.
Gilbbesjávri 2020 ovddidanplána	2011		Eai leat luonddumeahccái guoskevaš merkejumit, muhto ulbmilin livččii lasihišgoahtit Gilbbesjávri turismaguovllu galledeaddjimeriid, mii fas sáhtášii váikkuhit juoga ládje luonddumeahccái.
Meahciráđđehusa plána	Dohkkehanjahki	Gokčevašvuotta	Plánenguvlui guoskevaš merkejumit plánas
Davvi-Sámi luondduriggodatplána	2006	100 %	Luonddusuodjalan- ja meahcceguovlluin guovlluid geavaheapmi stivrejuvvo vuosttažettiin dikšun- ja geavahanplánaiguin sihke suodjalanguovlluid dikšun- ja geavahanprinsihpaid vuodul.
Gilbbesjávri lustageavahanbálvalusaid ovddidanplána	2011	100 %	Láhttohtolaga dorvolašvuotta galggašii buoriduvvot. Rovvemuorat galget ođasnuhttot. Árvalus gorsobunķera ordnemis soadis muitaleaddji oaidnámuššan.
Laktásanguorahallan			
Plánenguovlu lea oassi Giehtaruhttasas suodjalanguovlluin. Sullii 90 % Giehtaruhttasas lea juoga ládje suodjaluvvon. Ruota bealde lea Bealčán (SCI), Norggas Ráissa álbmotmeahcci ja Ráisduttarháldi duovddasuodjalanguovlu (landskapsvernområde), Suomas Sáná luonddusuodjalanguovlu (SCI), Giehtaruhttasas meahcceguovlu (SCI,SPA), Giehtaruhttasas jávrrit (rso) ja Duortoseanu-Muonájoga čázádatguovlu (SCI).			

Ovddit dikšun- ja geavahanplána ollašuvvan	Lassedieđut
☐	Dán guvlui ii leat dahkkojuvvon dikšun- ja geavahanplána ovdal
Plánenguovllu oppalaš govvideapmi	
Malla luonddumeahcci lea Eanodaga gieldda oarjedavágeahčen Ruota ja Norgga ráji lahkosiin. Dat gullá sámiid ruovttuguvlui, muhto sámiid árbevirolaš ealáhusaiguin bargan lea ráddjejuvvon luonddumeahcis, gos ee. boazodoallu, meahcebivdu ja johtin johtolagaid olgobealde lea bievlan gildojuvvon.	
Malla luonddumeahcci ráfáidahttojuvvui Oulu guvernevrra mearrádusa vuodul luonddusuodjalanguovlun 1916:s. Luonddumeahccin dat vuodduvuovui 1938:s. Malla lea vuosttažettiin diedálaš dutkanbarggu várás ráfáidahtton guovlu, man geahččalit bisuhit nu álgodilis go vejolaš. Luonddumeahcci adnojuvvo dutkama ja luonddusuodjaleami dáfus erenoamáš dehálažžan hárvnas rikkis šaddo- ja divrešlájaidis dihte. Doppe gávdnojit maiddái moanat hárvenaš ja áitojuvvon luonddutiipat. Giehtaruhttasas oarjedavágeahči gullá Suomas áidna guovlun Giellasa várreráidui, man eananvuodus gávdno bibmuivuhtii váikkuheadđi gálkadolomihtta. Dálkkádaga mihtilmasvuodaide váikkuha Jieknjamearra.	
Dán guovllu leat dutkan juo badjel 150 jagi. Guovddáš dutkanorganisašuvdna Gilbbesjávri ja Malla guovllus lea Helssega universitehta biologalaš stašuvdna, mii doaimá doarjjabáikin maiddái eará suomelaš ja olgoriikalaš universitehtaid dutkiide.	
Luonddumeahcci mearkkaša maiddai turisma dáfus. Davviriikalaš Kalohttageinnodat manná Malla luonddumeahci čađa. Luonddumeahcis lea Golmma riikka rádjemearka, mii gullá bivnnuheamos galledanbáikkiide.	

Govva 1. Malla luonddumeahci sajádat, plánenguovllu ráddjen ja váldoeanangeavahanluohkát.

© Meahciráđđehus 2020, © Suoma birasguovddáš 2020, © Karttakeskus, Lohpi L5293, © Eanamihidanlágáduš 2020.

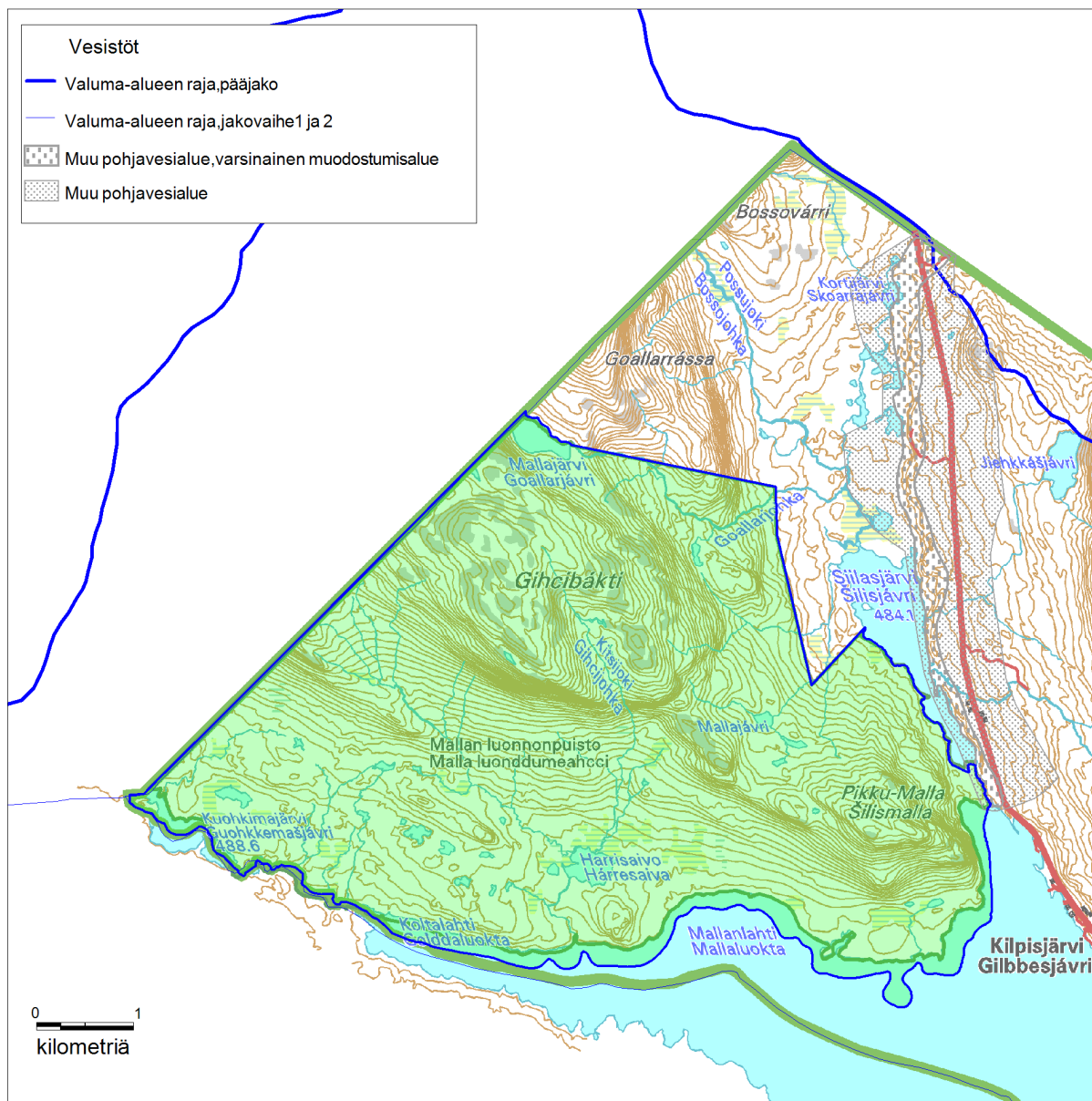
2 Vuodđudanulbmil

Vástoproseassa	Guovlluid hálddašeapmi	
Čilgehus	Dán skovis ovdanbuktojuvvojit plánenguovlui gullelaš suodjalanguovlluid ja -prográmmačuozáhagaid vuodđudanulbmil sihke plánenguovlui guoskevaš dihto riikkaidgaskasaš soahpamušaid ulbmilat. Vuodđudanjuolggadusas dahje suodjalanprográmmas meroštallon suodjalanguovllu vuodđudanulbmil lea vuodđun plánenguovllu guovddáš árvvuid meroštallamii. Vuodđudanulbmil váikkuha bealistis maiddái plánenguovllu višuvnna meroštallamii sihke ovddidanulbmiliid ásaheapmái (gč. váldolohku II). Suodjalanprográmmačuozáhagain, mat eai vel leat vuodđuduvvon luonddusuodjalanguovlun, suodjaleami ulbmil lea meroštallon áššáigullelaš suodjalanprográmmas. Suodjalanguovlluide guoskevaš ulbmilat leat mielde ee. láktasajiid suodjaleapmái guoskevaš Ramsar-soahpamušas	
Plánenguovllu dahje dan oasi namma	Vuodđudanjuolggadus, suodjalanprográmma dahje -soahpamuš	Guovllu suodjalanulbmil
Malla luonddumeahcci	láhka 83/38, ásaš 84/38, ásaš 18.12.1981/932	Malla luonddumeahcci lea vuodđuduvvon Suoma dilálašvuodain áidnalunddot, mánggahápmásaš duottarluonddu suodjalan dihte vuosttažettiin dieđalaš dutkama várás. (Ornetnjuolggadus)
Malla Natura 2000 - guovlu	Luonddudirektiiva 92/409/ETY	Luonddudirektiivva mielde dahkkojuvvon luondduárvvuid dorvvasteapmi
Čoahkkáigeassu		
Vuodđuduvvon čavgadiid suodjaluvvon guovlun, luonddumeahccin. Luonddumehcciid vuosttaš geavahanulbmil lea dieđalaš dutkan. Guovllu suodjaleapmi lea ollašutton ja dat leat ollásit Meahciráđđehusa ráđđenválddi vuolde. Jagi 2008 álggu ráđjai luonddumeahci hálddahasas vástidii Meahccedutkanlágádus.		

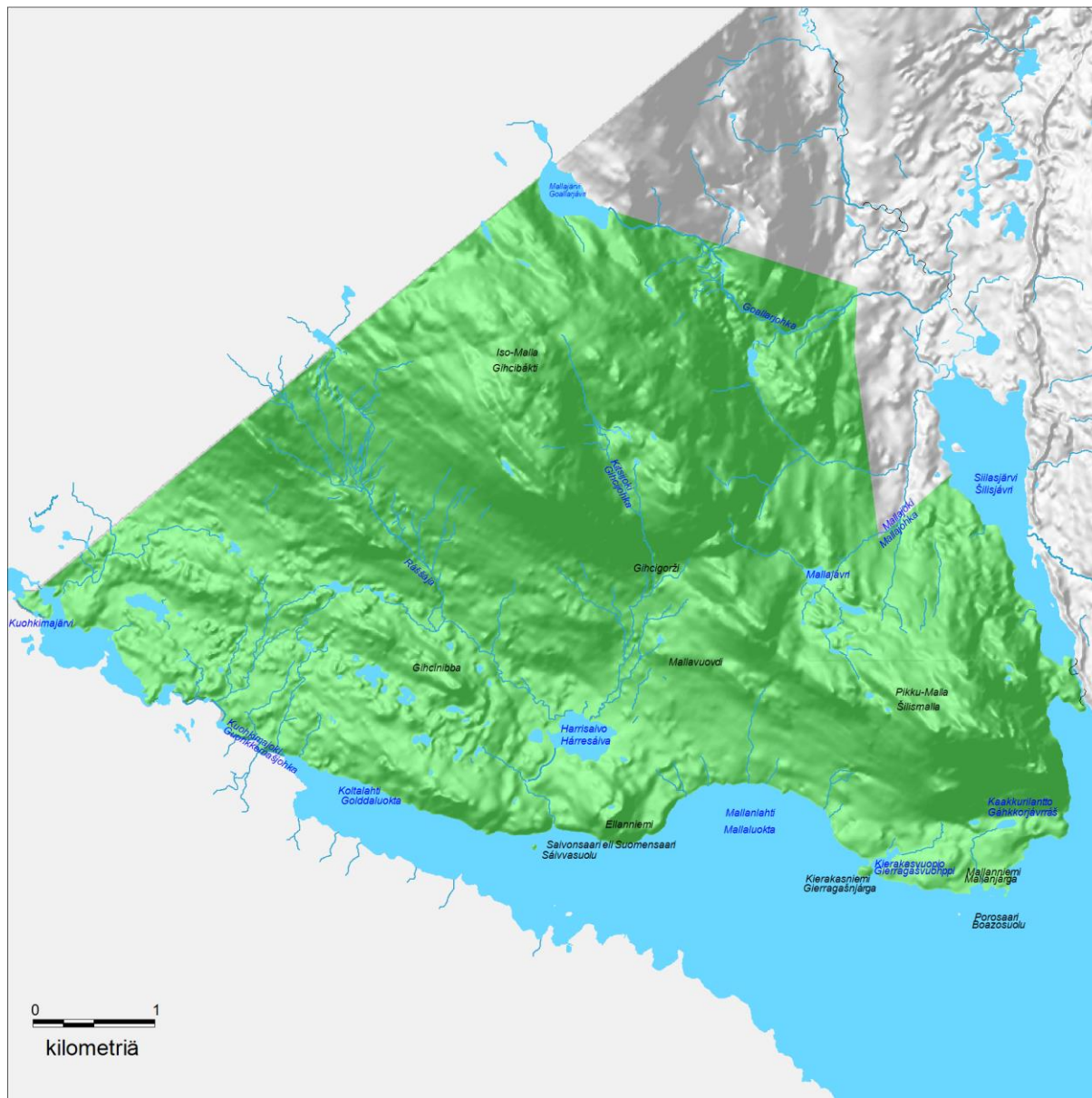
3 Jápma luondu: čázádagat ja geologiija

Vástoproseassa	Luonddusuodjaleapmi	Kárta	☒	Govva 2. Plánenguovllu čázádagat, golganguovllut ja bodnečáhceguovllut Govva 3. Plánenguovllu bajildushámit	
Čilgehus	Dán skovis govviduvvo plánenguovllu čázi kvalitehta ja loddečáziid iešláhki sáivačázi ja mearraguovlluid hárrái. Kvalitehtaluohkká govvida bajildusčáziid ekologalaš dili ja loddečáhcečuoggát (ESA-čuoggát) čuožáhaga loddečáhceárvvu. Skovvá i gullá kárta, mii govvida guovllu čázádagaid ja čázádatguovlojuogu.				
Čázádagat					
Govvádus guovllu čázádagain (jávrrit, čikŋodat, jogat, golganguovllut)					
Malla luonddumeahci čáziit gullet Duortnoseanu váldočázádatguvlui, Rádjeeanu golganguovllu (67.6) Gilbbesjávrrri golganguovlui (67.64), ja ná Duortnoseanu riikkaidgaskasaš čáziiddikšunguvlui (Čujuheapmi 3/1). Luonddumeahcis leat moanat čáhcekvalitehta dáfus erenoamáš duottarjávrrit, stuorimus Goallarjávri, 16,55 ha, 776 mdb, luonddumeahccái gullá maiddá i bealli Guohkkemašjávrris Ruota ráji alde. Luonddumeahci ráddjema siskkobealde lea maiddá i Gilbbesjávrrri (473 mdb) čáhceguovllu. Gilbbesjávrrri gaskamearálaš čikŋodat lea 19,5 mehtera ja dat lea jierja vuolde gaskamearálaččat 220 jándora jagis (Čujuheapmi 3/2). Gihcijoga Gihcigorži gullá luonddumeahci oaidnámusaide.					
Govvádus guovllu bodnečáziin					
Luonddumeahcis eai leat luohká I bodnečáhceguovllut					
Govvádus guovllu mearain (tiipat, čikŋodat jna)					
--					
Čáhceguovlluid ja bodnečázi dálá geavaheapmi (johtinfávllit, guollešaddadeapmi, bodnečázi váldin jna)					
--					
Viidodagat ja ossodat guovllus			Bajildusčáziid dilli (% viidodagas)		Eará áššit
Namma	ha	%	Er.oam/buorre	100%	☐ VPD:a mielde dahkkojuvvon suodjalanguovlorejisttarčuozáhat (E)
Jávrrit viidodat	227,2		Viehka buorre		☐
Mearraguovllut viidodat	-		Viehka fuotni/fuotni		☐
Bodnečáhceguovllut viidodat			Ii meroštallon		☐

Geologiiija	
Govvádus guovllu geologiiijas (báktevuođđu)	
<p>Gilbjesjávrrri guovllu báktevuođđu lea Suomas áidnalunddot. Deike ollá Kaledonidi-várreráiddu ravda (Čujuheapmi 3/3). Dat lea oasáš Skandinávia Gielas-váriin. Várreráidu gullá Suoma nuoramus báktevuođđoguvlui, ja dat lea riegádan 400-500 miljovvna jagi dassái. Dan nuortalulábealde lea arkeálaš bodnegneaisaguovlu, man alde maiddái Kaledoniid geardegeađgešlájat leat. Dolomihtat leat oidnosit Šilismalla lulábeale ja nuorttabeale vielttis ja Gihcibávtti lulábeale vielttis. Gihcibákti ja Šilismalla gullet muđui eanas arkosakvárcaguovlluide. Luonddumeahci lulágeahčen báktevuođđu čohkiida láiregeađggis ja -rávttus sihke sáttogeađggis ja alitkvarcihtas. Nuortalulágeahčen gávdno maiddái granodiorihhta.</p>	
Govvádus guovllu geologiiijas (eananvuođđu ja geomorfologiiija)	
<p>Malla luonddumeahcci lea bajildushámiid dáfus hui molsašuddi. Luonddumeahci alimus báiki lea Gihcibávtti alážis 951 mehtera mearadási bajábealde. Gihcibávttis leat logenár báktealáža, main vuolimus lea 933 mehtera allodagas (Čujuheapmi 3/3). Buot vuolimus dásis plánaguovlu lea Gilbjesjávrrri gáttis 473 mehtera mearadási bajábealde. Šilismalla aláš lea 737 mehtera mearadási bajábealde. Gáržžes guovllus allodatgaskavuoddat molsašuddet lagabui 500 mehtera. Ceggoseamos vielttit leat Šilismalla nuorttabeale vielttis ja Gihcibávtti lulábeale vielttis. Malla luonddumeahci oarjedavágeahčen leat vuollegislágan jeagge- ja moreanaeatnamat.</p> <p>Luonddumeahcis eai leat áibbas šattohis sáttogatnamat ja moreanaeatnamatge leat unnán (Čujuheapmi 3/4). Jeakkit leat luonddumeahci lulágeahčen duoddara vuollelittiin.</p> <p>Jeakkit leat nuorat ja lavdnjegearddit dain leat vánis (Čujuheapmi 3/4). Stuorimus jeaggeguovlu Hárresáivva birrasiin. Hárresáivva oarjjabealde leat moreanadievát ja -čielggit.</p>	
Eará áššit	
☐	Riikkadásis mávssolaš moreanaguovlu (E)
☐	Riikkadásis mávssolaš gálkabákteguovlu (E)

Govva 2. Guovllu čázádagat, golganguovllut ja bodnečáhceguovllut.
 © Meahciráđđehus 2020, © Suoma birasguovddáš 2020, © Karttakeskus, Lohpi L5293, © Eanamihitidanlágádus 2020.

Govva 3. Plánenguovllu bajildushámit.
 © Meahciráđdehus 2020, © Suoma birasguovddáš 2020, © Karttakeskus, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2020.

4 Natura 2000 -luonddutiipat

Vástoproseassa	Luonddusuodjaleapmi	Kárta	☒	☒	Govva 4. Luonddutiipat Govva 5. Luonddutiippaid mihtilmasvuohta						
Čilgehus	Dán skovis govviduvvojit plánenguovllu luonddudirektiivva (čuvvosa 1) luonddutiipat, daid viidodagat ja mihtilmasvuođat. Mihtilmasvuohta -doahpagiin oaivvildit dáikko čoahkkáigeasu Natura-diehtoskoviid mihtilmasvuohta ja luonddudilálašvuohta -dieđuin. Mihtilmasvuođas boahá ovdan, man "mihtilmassan" luonddutiipa guovllus lea, ja dasa váikkuhit ee. luonddutiippa ráhkadus, doaimba ja ovddeštanvejolašvuođat. Dán skovis guorahallojit maiddá plánenguovllu sajádat suodjalanguovlofierpmádagas ja oktavuoha fierpmádaga eará čuožahagaide. Natura-guvlui guoskevaš luonddutiipadieđut ovdanbuktojit dárbbu mielde čuvvosis x.										
Luonddutiipat				Luonddutiippaid mihtilmasvuohta luohkáid mielde (ha), luonddutiipat I ja II ²							
Koda	Luonddutiipa * = erenoamáš dehálažžan adnojuvvon luonddudirektiivva (čuvvosa 1) luonddutiipa	Viidodat, luonddutiipa I (ha)	Viidodat, luonddutiipa II (ha)	Erenoamáš		Buorre		Mearkkašahti		li mearkkašahti	
				LT I	LT II	LT I	LT II	LT I	LT II	LT I	LT II
3110	Guorba čielgačázat jávrrit	216		213		2		1			
3210	Fennoskandia luonddudilálaš johkajohtolagat		9		9	0		0			
3220	Duottarjogat ja ádjagat	11		11		0		0			
4060	Duottarguolbanat	898		822		75		0			
4080	Duottarsuovkkat	25		20		5		0			
6150	Guorba duottarniittut	146		126		20		0			
6430	Lákta stuorrrássiinnit	44		40		4		0			
7140	Molsašuvvanjeakkit ja gáddejeakkit	30		27		3		0			
7160	Gáldut ja gáldojeakkit	16		16		0		0			
7220	Ritnesámegáldut*	1		1		0		0			
7230	Vujohatjeakkit	59	41	49	36	10	4	0			
7240	Duoddariid lukte- ja jiektašattodagat rávdnječázid guoras*	0		0		0		0			
7310	Áhpejeakkit	44		0		31		13			
8110	Duoddariid čievrafierramat ja ráššat	15		12		2		0			
8210	Gáلكabávttit	4		3		0		0			
8220	Silikáhttabávttit	28		28		1		0			
9040	Lagešvuovddit	976		780		190		5			
9050	Rođut	157		157		0		0			
91D0	Muorrajeakkit*	19		19		0		0			

² Luonddutiipa II gávdno badjálás tiipan luonddutiippain I.

Luonddutiippaid viidodat oktiibuot (ha)		2689	50	2324	45	343	4	19			
Luonddutiippaid ossodat plánenguovllus (%)		87,5		75		11					
		Viidodat (ha)	Lassedieđut								
	Eará go luonddudirektiivva (čuvvosa 1) luonddutiipa	396	Inventerendieđut MRGIS 20.11.2012 čuožáhatnummiriin 42160. Luonddutiipainventeren j. 2010-2011. Eatnamiid inventeren 1520 ha (49 %) ja áibmogovvadulkon 1555 ha (51 %). Eará luonddutiipat eanas ráššat ja duottarguolbaniidda gulakeahtes jasat.								
	li inventerejuvvon										
Buot govvosat oktiibuot		3082									
Fierpmádatguorahallan											
Ruota ja Norgga čađa manná Giellasa várreráidu, mii ollá Suoma beallai dušše Giehtaruohtasa davágeahčen. Malla leage áidnalunddot gálkæananguovlu Suomas, sullasaš luonddutiipat gávdnojit Malla lassin dušše Sáná luonddusuodjalanguovllus ja Giehtaruohtasa meahcceguovllu stuorraduoddariid guovllus.											

Čoahkkáigeassu

Luonddumeahci viidáseamos luonddutiipat leat lagešvuovddit (9040) (ossodat 32 % luonddumeahcis) ja duottarguolbanat (4060) (ossodat 29 %). Viehka dábálaččat leat guorba čielgačázat jávrrit (3110), rođut (9050), duottarniittut (6150) ja vujohatjeakkit (7230). EU:a mielas dehálaččat leat ng. vuoruhuvvon luonddutiipat, maidda gullet muorrajeakkit, ritnesámelgáldut ja duoddariid lukte- ja jiektašattodagat rávdnječáziid guoras (*:ain tabeallas), mat gávdnojit luonddumeahcis hui gáržžes sajiin. Gáldut ja gáldoádjagat leat luonddumeahcis hárvanaš valjis ja ritnesámelgáldut leat juobe 51. Malla luonddumeahci luonddutiipat dovdojuvvojit bures ja erenoamážit gálkás ja bibmos guovllut leat kártejuvvon dárkilit. Luonddutiippaid govusguorahallan ja mihtilmasvuoda árvvoštallan lea dahkkojuvvon buori muddui áibmogovvadulkomin, ja nube luonddutiipadieđut eai leat álo nu dárkilit, ee. mihtilmasvuoda árvvoštallamis duottarguolbaniid hárrái (gč. govva 5).

Suopma raporterii EU:ai 2013:s Suomas gávdnojeaddji luonddudirektiivva (čuvvosa 1) luonddutiippaid ng. govtolaš suodjaleami dásis. Suodjaleami dássi gehččojuvvo "govtolažžan" dalle, go guoskevaš luonddutiippa leavvanguovlu, mihtilmasvuodát ja dasa mihtilmas šlájat seilot guhkesáiggeulbmiliin. Suoma duottarguovllu luonddutiippaide suodjaleami dássi árvvoštallojuvvui raporttas "Govtolažžan", earret duottarguolbaniid ja lagešvuvddiid. Daid suodjalandássi lei "Oidduheapme, ii doarvái buorre - fuotnáneaddji" (čujuheapmi 4/1). Raportta mielde duottarguolbaniid ja lagešvuvddiid luonddudilli lea Suomas fuotnánan bohccuid garra guohtuma dihte ja lagešvuvddiin báikkuid lastamáhtoroasuid ja daid maŋjel dáhpáhuvvan soagi njoazes ođasnuvvama dihte. Maŋimuš lastamáhtoroasut Malla luonddumeahcis dáhpáhuvve 2005:s ja 2012:s, goas lastamáhtu duššadii measta buot soahkevuvddiid luonddumeahci lulágeahčen.

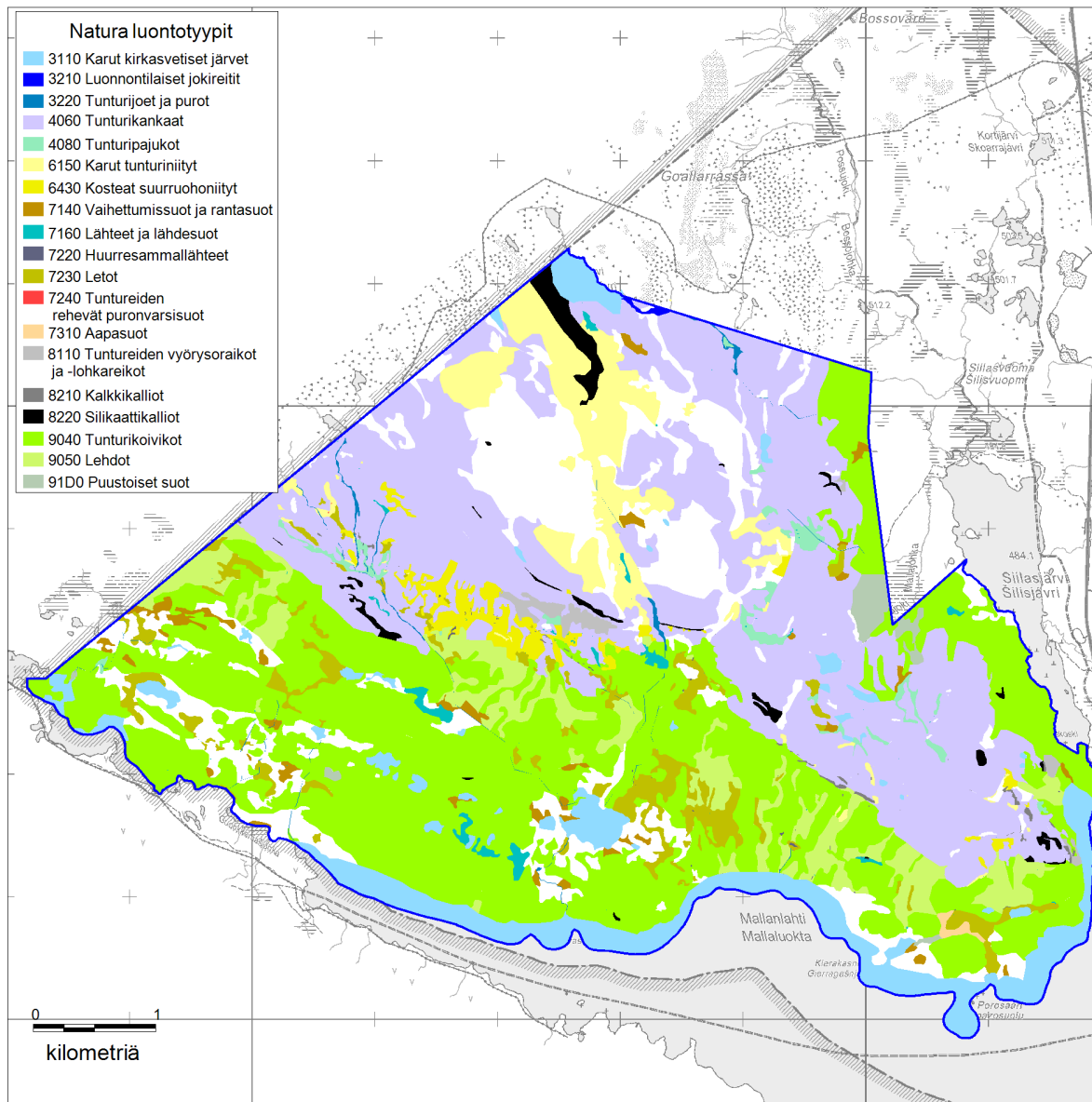
Bohccuid guohtuma váikkuhusat vuhttojit sihke vuolildusšattuin sihke muorain ja miestagiin. Garra guohtun vuhtto čielgasepmosit geasseguohtonguovlluid lagešvuvddiin ja duottarguolbaniin, main jeagil galggašii leat váldošaddun; ee. bajildusšattolašvuolta lea gollan ja soagi máttavesát ja miestagat leat vánis. Fuođđo- ja guolledoalu dutkanlágádusa ođđaseamos jeageguohtoneatnamiid dili čielggadeami mielde jeageleatnamiid biomássá jagiid 2005-2008 mihtidemiin lei máŋgga sajis unnit go jagiid 1995-1996. Jeageleatnamiid dili árvvoštalle Giehtaruohttas ođasnuvvat njozet (čujuheapmi 4/2, 4/3). Guohtoneatnamiid dillái váikkuhit bealisteaset maiddá guohtonguovlluid gáržun ja osiide bieđganeapmi eará eanangeavaheami dihte sihke eará gilvaleaddji eanangeavahanhámit.

Duottarluonddutiippaid dili guorahalle maiddá 2008:s gárvvasnuvvan Suoma luonddutiippaid áitatvulošvuodaárvvoštallamis (čujuheapmi 4/4). Luonddumeahci luonddutiippain leat áitojuvvon ee. bieggaguolbanat, golkaguolbanat, ritnesámelgáldut sihke vujohatguossajeakkit ja -čáhccás muorrajeakkit. Boahhteáiggis dálkkádatrieddama leat árvvoštallan šaddat mearkkašahtti áittan duottarluonddutiippaide Suomas. Dálkkádaga liegganeami dihte savvoma, ee. sieđgaluvvama leat einnostan lassánit, mii sáhtta áitit duoddariin jalges luonddutiippaid, dego duottarniittuid seailuma. Ođđaseamos dutkamiid mielde bohccuid ja sarvvaid guohtun ráddje dálkkádaga liegganeami dagahan nuppástusaid šattolašvuodas, dego sieđgaluvvama ja dakŋasiid laskama (čujuheapmi 4/5-8).

Govtolaš guohtun sáhtta bajásdoallat šlájaid máŋggahápmásašvuoda bibmos luonddutiippain, dego šládjarikkis duottarniittuin ja smávvarássejasain (čujuheapmi 4/4). Guohtuma leat fuobmán ealáskahttit biebmávdnasiid birrajohtima ja lasihit šlájain ee. rásiid ja suinniid meari. (čujuheami 4/9, 4/10, 4/11).

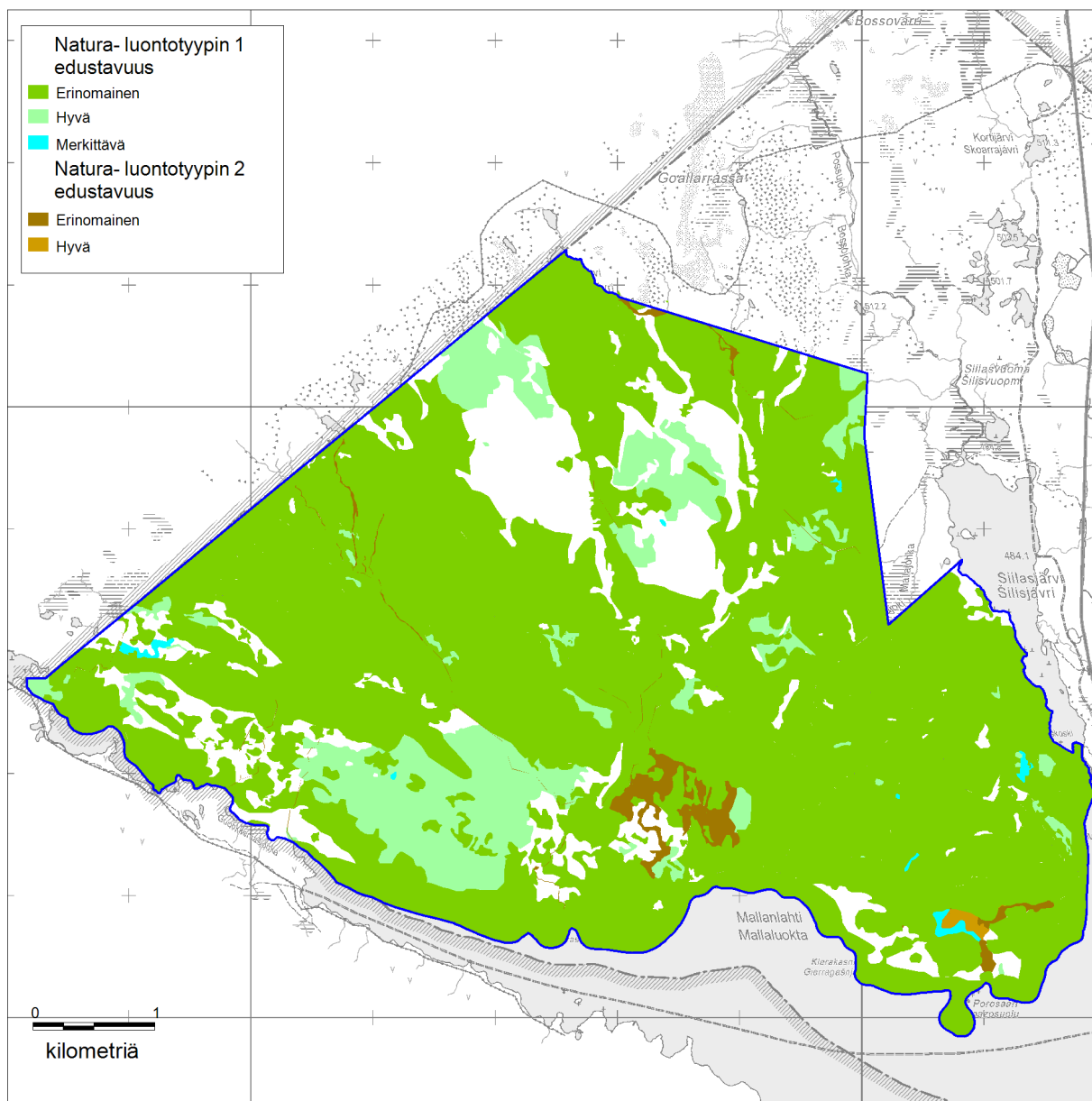
Maiddá eatnamiid gollan ja huksendoaimma sáhttet čuohtit luonddutiippaide báikkálaččat. Hárvanaš ja gáržžes sajiid luonddutiipat, dego ritnesámelgáldut ja duoddariid gálkaeatnamiid ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašattodagat leat bahá gollat. Asehislavdnjesajiin bohccuid duolbman lea bahá loaktit omd. gáldosajiid ja vuohčunbajildusaid. Gávdnonsajiid johtolatbálgá guoras fas sáhttet olbmot duolbmat.

Malla luonddumeahcci ovtta Sána guovlluin lea erenoamáš mearkkašahtti bibmos duottarluonddutiippaid (rođut, lákta stuorraseniittut), gálkás luonddutiippaid (gálkabávttit, golkaguolbanat, duoddariid gálka- ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašattodagat, ritnesámelgáldut) sihke gáldosajiid luonddutiippaid suodjaleami dáfus. Ovdalis namuhuvvon luonddutiippaid ealánšlájat leat guovllus erenoamáš mihtilmasat.

Govva 4. Plánenguovllu Natura 2000 - luonddutiipat.

© Meahciráđdehus 2020, © Suoma birasguovddáš 2020, © Karttakeskus, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2020.

Govva 5. Plánenguovllu luonddudirektiivva (čuvvosa 1) luonddutiippaid mihtilmasvuohta.

© Meahciráđđehus 2020, © Suoma birasguovddáš 2020, © Karttakeskus, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2020.

5 Šlájat

Vástoproseassa	Luonddusuodjaleapmi	Kárta				
Čilgehus	Dán skovi ulbmilin lea govvidit plánenguovllu guovddáš šládjaárvvuid ja ovdanbuktit šlájaid iešvuodaid, mat galget váldojuvvot vuhtii guovllu dikšuma ja geavaheami plánemis. Seamma šládja sáhtta gullat eanet go ovttá juogustanluohkkái: ovdamearkka dihte moanat áitojuvvon šlájat leat maiddái direktiivašlájat. Buot šládjajoavkkuin ovttahan lea jovkui gullevaš, guovllus gávdnojeaddji šlájaid stuhkkamearri. Natura-guvlui guoskevaš dárkilet dieđut šlájain ovdanbuktojuvvojit dárbbu mielde čuvvosis x.					
Juogusteapmi	Lottit	Eará riggeallit	Rikkeheamit	Bohcešattut	Iduššattut	Guobbarat
Erenoamážit suodjalanvuloš šlájat	1	1	2	2	20	
Eará áitojuvvon šlájat	4	2	22	18	25	1
Dárkonvuloš šlájat	6		34	26	41	1
Guvllolaččat áitojuvvon šlájat					10	
Šlájat, maid suodjalan dihte čujuhuvvojit Natura-guovllut (luonddudirektiivva Mielddus II, loddedirektiivva mielddus I)	13	3	2	5	2	
Šlájat, mat galget bures suodjaluvvot ja maid lassánan- ja vuoiŋgastanbáikkiid ii oáččo duššadit dahje muđui billistit (luonddudirektiivva mielddus IV)		2		5		
Vierrošlájat dahje liiggás laskan šlájat						
Šládjadieđut						
<p>Áitatvulošvuohta Rassi jed. (2010) mielde (čujuheapmi 5/1), erenoamážit suodjalanvuloš ja áitojuvvon šlájat gustojeaddji LS-ásahusa (07/2013) mielde. Dieđut bohcešattuid ja iduššattuid hárrái leat váldojuvvon Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádagas (Suoma birasguovddáš).</p> <p>Gálkabávttit, gálkajuovat, golkaguolbanat, gáldosajit ja gáldoádjagat sihke vujohatjeakkit, main lea asehis lavdnji, gullet Malla gálkás duottarviltiin áitojuvvon šlájaid mávssoleamos eallinbirrašiid Malla guovllus. Malla luonddumeahci áitojuvvon bohcešaddošlájat dovdojuvvojit bures, dasgo guovllu leat dutkan biologalaš ákkaiguin guhká. Guovllu leat dutkan guhká Helssega universiteahta Gilbbesjávrris biologalaš stašuvdna ja ee. Oulu universiteahta biologijija lágáduš. Meahcedutkanlágáduš kártii vuđolaččat guovllu bohcešaddošlájaid 2000-logus (čujuheapmi 5/2). 2010:s Meahciráđđehus dagai luonddumeahcis bohcešattuid ja sámmáliid lasseinventeremiid, goas dieđut erenoamážit sámelšlájain buorránedje arvat. Luonddumeahci áitojuvvon jeage- ja guopparšlájaid leat ainge unnán dutkan.</p> <p>Luonddumeahci bohcešaddo- ja sámelšlájain leat ollu dakkárat, mat šaddet eanas gálkaeatnamis. Luonddumeahcis dovdojuvvojit 20 áitojuvvon bohcešaddošlájat, main sámeviola ja arnihkka gullet erenoamážit suodjalanvuloš šlájaid (Mielddus 1). Sámeviola gávdno Suomas dušše Mallas ja Sánas ja arnihkkage gávdno eanas Giehtaruohtasa stuorraduoddariin. Luonddumeahcis leat 23 dárkonvuloš bohcešaddošlájat, main ee. bákteleffelaš, duottarčoačči, noarsa, čitnalukti ja báketeadjarássi šaddet dušše Gilbbesjávrris dahje dán guovllu stuorraduoddariin. Luonddumeahcis dovdojuvvojit 44 áitojuvvon sámelšlájat, main sullii bealli gullet erenoamážit suodjalanvuloš šlájaid. Dasa lassin guovllus dovdojuvvojit 40 dárkonvuloš sámelšlájat (Mielddus 1).</p>						

Luonddudirektiivva bohcešattuinn luonddumeahcis gávdnojit sámeviola, davvelieksi, johkahávvar, uhcafiskesrássi, jeaggenarti, várrelukti ja sámmáliin sámebáktesámiil ja polárabiellošámiil. Diet sámešlájat leat erenoamáš hárvnaččat Suomas. Sámeviolat šaddet gálkabávttiin ja daid máddagis. Várrelukti áidna gávdnonsadji lea rámsos duottarvielttis. Johkahávvara, uhcafiskesrási ja jeaggenarti gávdnonsajiid luonddumeahcis eai leat sáhtán dáid manjimus jagiid ohcamiin fuolakeahhtá sihkkarastit.

Áitojuvvon šlájain leat moanat erenoamáš hárvnaš šlájat, mat šaddet dušše bávttiin ja ráššain, muhto oktage dáin gávdnonsajiin ii leat vánddardanbálgá guoras. Mánngat gávdnonsajit leat dakkár eallinbirrasiin, mat leat bahá gollat, dego gáldosajiin, gáldosajiin, vieltejekkiin ja duottarguolbaniin. Bohccuid liigeguohkun sáhtá čuohcit erenoamážit dakkár gávdnonsajiide, main leat unnán šlájat. Guhkálaš ja dávjá dáhpáhuvi guohkun ja duolbman čuohcá šattuid lassáneapmái. Rásseodjju jávket, goas eai ihtigoađe siepmanat. Olbmuid dagahan duolbman sáhtá áitit luonddumeahci čađa manni vánddardanbálgá guoras áitojuvvon gávdnonsajiid rašes eallinbirrasiin, dego gáldosajiin ja asehislavdnjejekkiin. Dálkkádatrivdan lea fuobmájuvvon mánngga duottaršládji áittan boahteáiggis (Rassi ym. 2001). Dálkkádatrivdama einnostit dagahit oktiigiellama ja vuovdeordda ovdáneami jalges duoddari (4/4), mii gáržžida jalges duoddara duottaršattuid eallinvejolašvuodaid. Mánngain šlájain gávdnonsaji gáržživohta lea hui heajos ášši, dasgo omd. geađgefierran dahje šaddansaji duolbmašuvvan sáhtá oatnelanbottas duššadit gáržžes šattodaga.

Mánngat Malla luonddumeahci hárvnaš šlájat leat Norgga ja Ruota beallai olli viidáset leavvanguovlluset rájiid alde. Guovllus dovdojuvvojit sullii 30 bohcešaddošlájá, mat eai gávdno eará sajis go Gilbesjávrii guovllus. Luonddumeahcis deaividuvvon áitojuvvon šlájat gávdnojit Malladuoddariid lassin Sánás, Jiehkkažis ja muhtun stuorraduoddariin Giehtaruohtasa meahceguovllu davágeahčen.

Malla luonddumeahcci lea riikkadásis mearkkašahhti guovlu rikkehemiide. Áitojuvvon ja dárkonvuloš šlájaid dáfus erenoamáš dehálaš eallinbirrasat leat juovat, golkaguolbanat, duottarniittut, gáldosajit ja vujohatjeakkit. Luonddumeahcci mearkkaša ollu erenoamážit dakkár šlájaid, maid leavvanguovlu Fennoskandias lea dušše Giellasa váriin. Guovllu beaiveloddešlájat dovdojuvvojit dán áigge bures (čujuheapmi 5/3), muhto eará ealánjoavkkuid, erenoamážit čukkoniid ja guovttesoajagiid dálá dilli ii leat doarvái bures čielggaduvvon. Šlájaid leat buot eanemus áitimin dálkkádatrivdan ja dan dagahan eallinbirrasiid jávkan ja rivdan.

6 Kulturárbi

Vástoproseassa	Luonddusuodjaleapmi	Kárta	☐	
Čilgehus	Kulturárbbi dálá dili govvideapmái gullá plánenguovllu duovddaárvvuid ja huksenárbbi ja arkeologalaš čuožahagaid govvádus. Govvideami ulbmilin lea identifiseret plánenguovllu guovddáš kulturárbeárvvuid			
Guovllu govvádus, duovdda				
Malla luonddumeahcci lea Peräpohjola-Lappi duovddaeangottis ja doppe Giehtaruohtasa stuorraduoddariid guovllus. Guovllus eai leat máilmmiárbečuožahagat, riikkadásis, eanangotti dásis dahje báikkálaččat mávssolažžan juogustuvvon duovddaguovllut. Sámiid ruovttuguovllu riikkadásis mávssolas duovddaguovlluid beiveninventeren lea dahkkojuvvon 2014:s, ja stáhtaráđđi nanne ođđa duovddaguovlluid várra 2015:s dahje 2016:s. Malla gullá evttohuvvon guvlui "Stuorraduoddariid duovdagat". Duottar-Sámi eanangodelávas Golmma riikka rádjemearka lea juogustuvvon eanangotti dásis mearkkašahti kulturhistorjjálaš birasin. Lávamearrádusa mielde guovllu plánemis galgá dorvvastuvvot mearkkašahti kulturhistorjjálaš ja duovddalaš árvvuid seailun (Čujuheapmi 6/1).				
Guovllu govvádus, huksenárbi ja arkeologiija				
Malla luonddumeahcis leat inventeremis gávdnojuvvon guovtti ovdahistorjjálaš ja ovttá historjjálaš orohaga bázahusat: Golddaluohtta davábealegáttis ja Guohkkemašjávrris leat gávdnojuvvon várra ovdahistorjjálaš áigái gullelaš árranat ja luonddumeahci nuortalulágeahčen historjjálaš áiggi árran (čujuheapmi 6/2).				
Sámekultuvrii ii leat gullan ráhkadit viiddis ráhkadusaid, ja danin guovlluid geavaheamis eai leat dábálaččat báhcán báljo mearkkat lundui. Guovlu lea goitge leamaš ja lea ainge dehálaš sámiide. Guovllu sámi kulturduovdda čohkiida árbevirolaš luonddugeavaheamis, báikenamain, eananhámiin ja duovdagii gullelaš muitalusain, bassi báikkiin ja historjjás. Sámi kulturduovdda čohkiida vuosttažettiin duovdagii guoskevaš árvvui, vuohkerievttis ja árbevirolaš dieđuin. Malla luonddumeahcis eai leat kulturhistorjjálaččat mávssolaš vistit. Luonddumeahci áidna vistit leat Guohkkemašjávrris várenstohpu sihke ávdin- ja várenstohpu.				
Malla luonddumeahcis leat erenoamáš ollu nuppi máilmmisoađi áigásaš ráhkadusat. Lappi soahtehistorjjálaš searvi ja Meahciráđđehusa Lappi luonddubálvalusat leaba kárten dáid ráhkadusaid ja dakkárat leat gávdnojuvvon badjel 180. Dat leat báhcán mearkan duiskalašjoavkkuid orodeamis dán guovllus Joatkkasoađi áigge. Guovllus leat erenoamážit sierralágan fuolahusvuorkkát, rokkit, tealtávuodut ja gorsobázahusat. Joatkkasoađi áigge jagi 1942 duiskalašjoavkkut bohte davimus Lappii. Gilbbesjávraí vuodđuduvvui leaira, masa sirdojuvvojede eanas Sovjetlihtu soahtefággat. Duiskalaččaid váldorusttegat ja orodansajit ledje vuollelis, muhto várdámii ja dáistaleapmái dárbašlaš ráhkadusat ceggejuvvojedje gitta Malla aláži. Gilbbesjávrris bealuštanrusttegat gulle oassin duiskalaččaid lvgu-stašuvdnii.				
Guovllus leat guokte virggálaš muitomearka ja okta nuppi máilmmisoađi áigge geađgái sárgojuvvon čálus, man lea várra dahkan duiskalašsoaldát. Golmma riikka rádjemearka ja Kalohttageinnodaga rahpama muitogeađgi leat áibbas luonddumeahci oarjageahčen. Namuhuvvon čállošis oidnojit bustávat PAR, vuodđalohku 1945 ja daid vuolde várra álperási govvideaddji govus.				
Čuožahagat				
Duovdda				
Luohkká	St	Namma		
Lassedieđut				

Huksenárbi					
Luohkká	st	Namma			
Lassedieđut					
Arkeologalaš čuožahagat		Eará arkeologalaš čuožahagat		Eará kulturárbi	
Tiipa (dološmuitoregistarčuožahat)	St	Tiipa (eará čuožahagat)	St	Luohkká	St
Orohagat	3			Bealuštanrusttegat	181
				Dáidda ja muitomearkkat	3
Báikkálaškultuvra					
Lassedieđut					
<p>Malla luonddumeahci eanemus mihtilmas kulturárbečuožahagaide gullet guovllus nuppi máilmmisoađi áigásaš ráhkadusat, mat dovdojuvvojit badjel 180. Leat ee. sierralágan goivvohagat ja gorsobázahusat. Ovdahistorjjálaš čuožahagat leat gávdnojuvvon guokte ja dasa lassin dovdojuvvo okta historjjálaš áigodahkii gullevaš orohat. Malla luonddumeahci kulturárbečuožahagaid inventerema sáhtta atnit doarvái vuđolažžan. Dieđusge lea áibbas vejolaš ahte gávdnojit eanetge nuppi máilmmisoađi áigásaš ráhkadusat, muhto dál dat leat kártejuvvon juo goitge buori muddui.</p>					

7A Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeapmi ja luondduturisma

Vástoproseassa	Luonddu lustageavaheapmi	Kárta	☒ ☐	Govva 6. Bálvalanrusttegat Galledeaddjimearit
Čilgehus	Luonddu dálá lustageavaheamis govviduvvojit vánddardeami ja luondduturisma doaimbairras, plánenguovllu geasuhus ja mearkašupmi lustageavahančuozáhahkan sihke dálá jearru, fálaldagat ja turisma ovttasbargu. Jearaldatdieđuide gullet ee. dieđut galledeaddjimeriin ja áššehasaid duhtavašvuodas. Fálaldagaiguin oaivvildit vándardanjohtolagaid, ráhkadusaid ja rusttegiid meari, kapasitehta ja dili. Ulbmilin lea guorahallat bálvalusaid ja bálvalanvuogádagaid doaimbivuoda áššehasaid dáfus.			
Doaimbairrasa govvádus				
<p>Gilbbsjávri guovllu luondduturisma ja lustageavaheami stuorimus geasuhusaide gullet guovllu áidnalunddot duottarluondu ja duovdagat. Turismaguovddázin Gilbbsjávri lea sturron 1950-logu rájes dan maŋjel, go iešráđálaš ja stivrejuvvon lustageavahandoaimma lea šaddan bivnuheabbon ja bivnuheabbon. Gilbbsjávri gilleguovddázis idjadedje 2009:s badjel 51 000 geardde (Čujuheapmi 7/1). Ovddidanplána ulbmiliid mielde idjadanjándoriid meari vurdet šaddat golmmageardásažžan boahtevaš logi jagi áigge. Giehtaruohtasa meahcceguovllu ja Gilbbsjávri guovllu galledeaddjutkamuš gárvvásnuvai 2010:s ja das čielgá ahte stáhtaeatnamiin johtalan lustageavaheadjit bukte guvlui oktiibuot 4,3 miljovna euro boaduid ja 57 olmmošbargojagi barggolašvuodaváikkhusa (Čujuheapmi 7/2).</p> <p>Gilbbsjávri guovlu ollásit sihke Malla luonddumeahci čađa manni davviriikalaš Kalohttageinnodat leat gullan Duottar-Sámi álbmot- ja luonddumeahcceguovllu lustageavaheami ja luondduturisma deattuhusguovlluide. Lustageavaheapmi dáhpáhuvvá eanas Gilbbsjávri lahkosiin; Sáná ja Čáhkáljávri birrasiin ja Malla luonddumeahcis. Luonddumeahci galledeaddjiin mearkašahtti oassi fitná guovllus geasse-čakčamánu. Suomen Matkailuliitto ja Meahccedutkanlágádus merkegođiiga guovllu johtolagaid 1950-logus. Meahccedutkanlágádus huksii Gilbbsjávri lahkosiid stobuid 1970-logus.</p> <p>Luonddumeahci ortnetnjuolggadus ráddje lustadoaimmaid luonddumeahcis. Mohtorfievrruid geavaheapmi lea earret Gilbbsjávri čázádatguovllu gildojuvvon, ja maiddái ovdamearka dihte murjen, guolástus, meahcebevdu, boazodoallu ja geasi áigge merkejuvvon johtolagaid alde spiehkasteapmi Meahciráđđehusa sierra lobi haga.</p> <p>Malla luonddumeahci váldooahpistanrusttegat ja luonddumeahccái stivrejeaddji galbbat leat luonddumeahci parkerensajis. Dasa lassin Gilbbsjávri luondduguovddázá parkerensajis leat oahpistandávvalat, mat muitalit luonddumeahci luondduárvvuin ja njuolggadusain. Luonddumeahci bálgát leat merkejuvvon ja bálgáid guoras leat oahpistan- ja (mátke)gaskagalbbat. Bálgáid njuoskaseamos ossodagain leat rovvemuorat. Golmma riikka rádjemearka lusa johttojuvvo Gilbbsjávris luonddumeahci čađa manni Kalohttageinnodaga mielde. Kalohttageinnodat ovtastuvvá Golmma riikka rádjemearka luhtte Ruota ja Norgga bálggesjohtolagaid. Kalohttageinnodat geavahuvo eanas beaivevánddardeapmái. Malla luonddumeahci oarjjageahčai Ruota Golddalukti johtá geassemánu loahpa rájes čakčamánu gaskkamuddui sullii 50-báikki Malla-fanas, man fárus luonddumeahccái bohtet jahkásaččat lagabui 5000 galledeaddji. Golddaluohttas lea Golmma riikka rádjemearka lusa álkis merkejuvvon bálggis (sullii 3 km). Luonddumeahci lea gullan oassin ng. Ivgu-bealuštanlinnjái, man duiskalaččat ráhkadedje nuppi máilmmisoađi áigge. Soahtehistorjjálaš bázahusat jagiin 1943–45 gávdnojit valjis. Váile kilomehtera duohken Gihcigoržžis nuorttasguvlui Kalohttageinnodaga guoras lea luoskkagan buŋker, man Meahccedutkanlágádus lea ovdeštan 1989:s.</p> <p>Luonddumeahci láhttu bajásdollojit njukčamánu álggu rájes miessemánu lohppii. Luonddumeahci čađa Šilisjávris Guohkkemašjávri manná Kilpisjärven Ladut ry:a bajásdoallan láhttu, mii ovtastuvvá Guohkkemašjávris Gilbbsjávri gilleguovddázis gáddeguora manni láhttu. Gilbbsjávri – Šilisjávri -láhttu manná maiddái luonddumeahci bealde. Luonddumeahci láhttu leat bajásdollojuvvon 80-logu rájes. Juo sajáiduvvan láhttu eai leat meroštallon luonddumeahci ortnetnjuolggadusas. Gilbbsjávri jieŋa mielde manná Golmma riikka rádjemearka lusa mohtorgielkájohtolat (Victoria-johtolat). Johtolat manná luonddumeahci ráji lahkosiin Ruota bealde. Victoria-johtolaga bajásdoallaba ovttas Eanodaga ja Girona gielda.</p>				

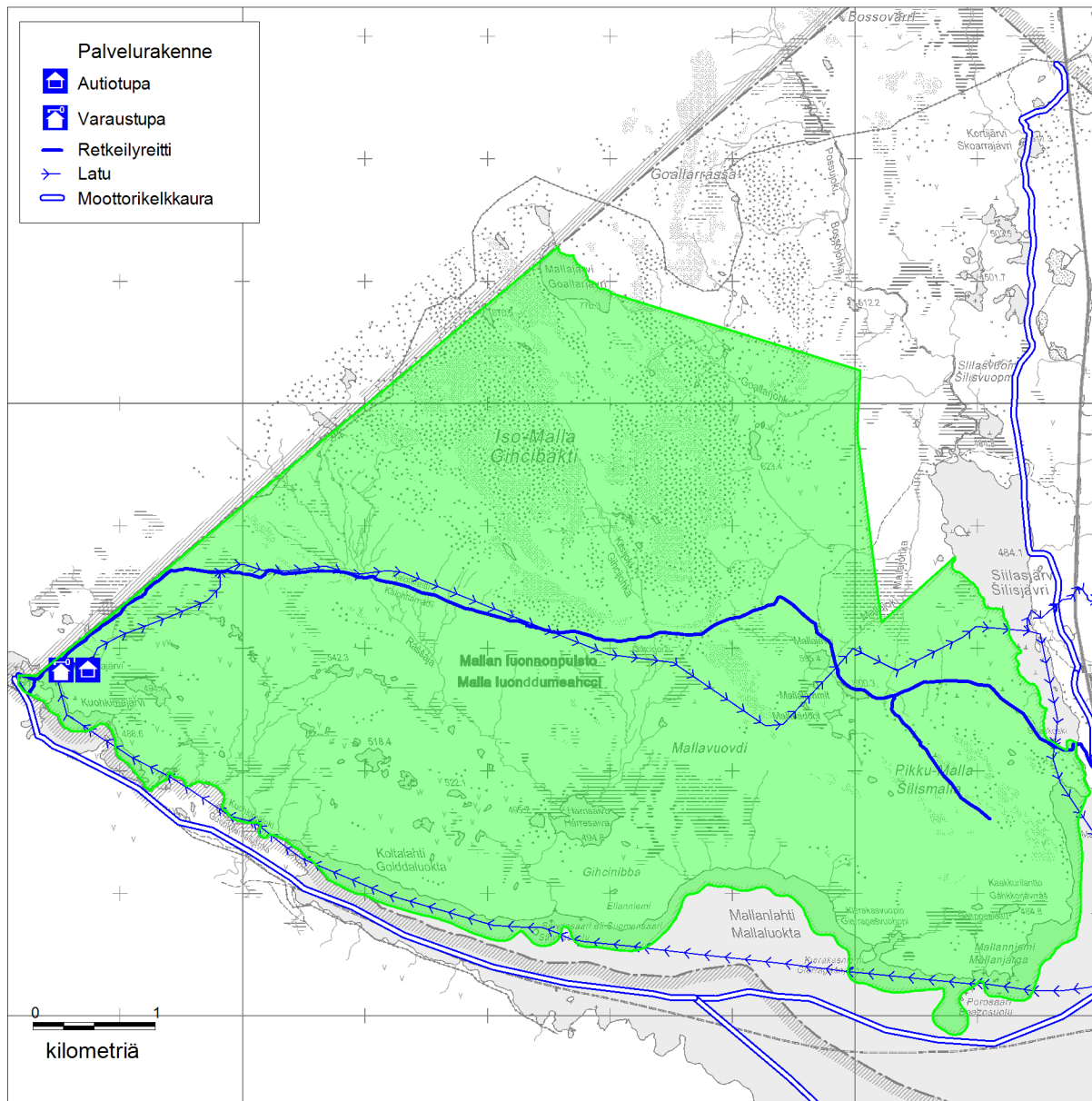
Geasuhus ja mearkkašupmi

Lustageavaheami ja luonddaturisma dáfus luonddumeahci deháleamos geasuhusaide gullet guovllu duottarluondu, duovdagat sihke šaddo- ja eallišlajat. Malla luonddumeahcci lea dovddus erenoamážit šlájaid dáfus rikkis duottaršattolašvuodas. Luonddumeahci bivnuheamos oaidnámuš lea Golmma riikka rádjemearka, man luhtte fitnet jahkásaččat árvvu mielde 7 000 galledeaddji. Bivnuhis oaidnámušat guovllus leat maiddá Gihcigorži ja Šilismalla. Luonddaturismii guovlu ii báljo mearkkaš. Mohtorgielkásafáriid ja vánddardemiid lágídit njukča-miessemánus Golmma riikka rádjemearka lusa. Guovllu idjadanfitnodagat lágídit iežaset áššehasaide oahpistuvvon čuoigánvánddardemiid luonddumeahccái njukča-miessemánus ja lustavázzinvánddardemiid geasi áigge dábálaččat čakčamánu áiggus ruškkiáigge.

Galledeaddjilohkančuožahagat		Galledeaddjidutkan				Orrunáigi	
Dovddaldat	Namma	Galledeaddjidutkama namma	Giehtaruohtasa meahcceguovllu ja Gilbbesjávri guovllu galledeaddjidutkamuš 2009–2010.	Jahki	2009-2010	Orrunáigi ijastallit jnd	
	Gilbbesjávri, Guohkkemašjávri, láhttu Šiliskoski, dálvi Gilbbesjávri Mallabálgges geassi Gilbbesjávri Guohkkemaš geassi	Galledeaddjiduhtavašvuhta indeaksa			3,94	Galledeaddji jnd	
Galledeaddjilohkama gokčevasvuhta plánaguovllus %	Geassi 95 % Dálvi 90 %	Duhtavašvuhta bálvalusaide			3,54	Boaldinmuora geavaheapmi ja bázahusat	
		Duhtavašvuhta birrasii			4,07		
Galledeaddjilohkandieđut		Vuordámušaid ollašuvvan			4,38	Jahki	2017
Jahki	Galledeaddjimearri	Heađuštusaid vásiheapmi			4,27	Seahkalasbázahusat	
2017	16 565	Báikkálaš galledeaddjit %				Jahki	
		Suopmelaš turisttat (%)				Boaldinmuorra	
Báikkálašekonomalaš váikkuhusat		Olgoriikalaš turisttat (%)			13		
Jahki (manjimuš)							
Bargolašvuoda-váikkuhus		Beavegalledeaddjit (%)			34		
Dienasváikkuhus milj. e		Ijastallit guovllus (%)			69		
Lassedieđut		Orrunáigi beavegalledeaddjit h					
Lassedieđut							
Gaskaárvogorahallamat leat dahkkojuvvon galledeaddjidutkamuššii Malla luonddumeahcis vástidan gallededjiiin (239 vástideaddji). Earret heađuštusaid árvvoštallama luonddumeahci galledeaddjiduhtavašvuoda gaskaárvvut ledje unnánaš dutkanguovllu ollislaš gaskaárvvuid vuolábealde. Galledeaddjidutkamuša mielde luonddumeahci gallededjiiin 58 % ledje dievddut. Deháleamos galledeaddjiioavkun ledje badjel 45-jahkásaččat (gaskaahki 49 jagi). 71 % gallededjiiin johtaledje 2-5 olbmo joavkkuin. Duovdagiid, luondu vásiheami ja lotkcodeami almmuhedje galledeaddjit deháleamos sивvan guvlui boahtimii.							

Vánddardanbálvalusaid fállan									
Visttit	Lkm	Kapasitehtta (olm.)	Ortnet			Bajásdoallu		Eará go stáhta guovllus	Lassediedut
			Buorre	Gask.g.	Fuotni	Mr	Eará		
Guohkkemašjávri ávdinstohpu	1	6	X			X			Gárvvásnuvvan 1977:s, ordnejuvvon 2013:s.
Guohkkemašjávri várrenstohpu	1	10	X			X			Gárvvásnuvvan 2007:s
Ráhkadusat	Lkm	Kapasitehtta	Ortnet			Bajásdoallu		Eará go stáhta guovllus	
			Buorre	Gask.g.	Fuotni	Mr	Eará		
Šilisguoikka šaldi	1			X		X			Šilisjávri lulágeahčen. Huksejuvvon 1976:s, ordnejuvvon geassit 2011.
Váldooahpistanrusttegat	2			X		X			Luonddumeahci sihke Gilbbesjávri luondduguovddáža parkerensajiin. Dávvalat cegejuvvon 2009:s, rávvagat luonddumeahcis johttiide. MR lágidii veahkkálagaid Norrbottena leanastivrrain oahpistandávvaliid geassit 2011.
Galben	10			X		X			Šilisguoikka luonddumeahci beale oassi, Šilismalla bálgá luoddaearru, Gihcigorži, Guohkkemašjávri, Golmma riikka rádjemearka. Oahpistanrusttegat ođasnuhtton 2009–2012.
Rovvemuorat	1,1 km		X						Rovvemuorat leat eanas luonddumeahci oarjageahčen jeaggeguovlluin. Rovvemuorat leat ođasmahtton jagi 2018
Muorravisti/Hivsset	1	2	X			X			Gárvvásnuvvan geassit 2011. Boares hivsset ja sávdni gaikojuvvojedje 2013:s.
Johtolagat	Km	Eastagiid haga (km)	Bajilduvvon (km)	Bajásdoallu (km)		Eará go stáhta guovllus			
				Mr	Eará				
Gilbbesjávri-Guohkkemašjávri	9,8			9,8				Merkejuvvon bálggis gullá oassin davviriikalaš Kalohttageinnodahkii. Sullii 6 400 galledeaddji jagis, anus eanas suoidne-čakčamánu. Bálggesmerkejumit ođasnuhtton jagi 2013.	
Šilismalla laktajohtolat	1,3			1,3				Merkejuvvon. Bálggesmerkejumit ođasnuhtton jagi 2013.	
Gilbbesjávri-Šilisjávri láhttu	0,6				0,6			Anus eanas cuoŋománu.	
Šilisjávri-Guohkkemašjávri láhttu	9,0				9,0			Sullii 800 galledeaddji jagis, anus eanas cuoŋománu. Váralaš, linnjánuppástusat ja njáskandárbu.	

Turisma ovttasbarggu govvádus						
Jahki	2014	Ovttasbargofitnod agaid mearri	18	Ovttasbargofitnodagaid plánenguovllus bálvalan áššehasaid mearri		Ovttasbargofitnodagaid duhtavašvuhta bálvalusaide (ceahkkálasain 1 = erenoamáš duhtameahtun ... 5 = erenoamáš duhtavaš)
						3,43
Lassedieđut						
Ovttasbargofitnodatolbmui dušše guoktásii lea miedihuvvon Guohkkemašjávrrri ávdinstobu geavahanriekti jahkásaččat áigodahkii 1.6–30.9. Guohkkemašjávrrri várrenstobu sáhtta várret iešráđálaš luondduturismii.						

Govva 6. Malla luonnodumeahci bálvalanrusttegat

© Meahcirádddehus 2020, © Suoma birasguovddáš 2020,
© Karttakeskus, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2020.

7B Luonddu lustageavaheapmi: oahpistandiediheapmi

Vástoproseassa	Luonddu lustageavaheapmi				li kárta
Čilgehus	Dán skovis govviduvvojit plánenguvlui guoskevaš oahpistandiediheami guovddáš dovddaldatlogut sihke Meahciráđđehusa ja ovttasbargoguimmiid oahpistandiedihanvuogit. Oahpisteapmi dáhpáhuvvá áššehasbálvalanbáikkiin, Lundui.fi -siidduin ja meahcis. Oahpistandiediheapmái gullet ee. persovnnalaš oahpisteapmi, elektrovnnalaš ja prentejuvvon oahpistanmateriála buvttadeapmi ja meahcceoahpistanrusttegat				
Meahciráđđehusa oahpistandiediheapmi plánenguovllus					
Fitnamat		Áššehasduhtavašvuohta áššehasbálvalanbáikkiin			
Jahki	Áššehasbálvalanbáikkiin	Áššehasbálvalanbáikkitt		Jahki	Áššehasduhtavašvuohta (ceahkkálasain 1=erenomáš duhtameahtun - 5=erenomáš duhtavaš)
2017	14 100	Gilbbesjávrrí luondduguovddáš		2017	4,31
jahki	Lundui.fi -siidduin fitnamat	Áššehasat oahpistuvvon joavkkuin áššehasbálvalanbáikkiin		Áššehasat oahpistuvvon joavkkuin meahcis	
2017	16 894	Jahki	Olbmot	Jahki	Olbmot
Lassedieđut					
Gilbbesjávrrí luondduguovddáš doaimbá Meahciráđđehusa áššehasbálvalanbáikin ja báikkálaš turismainfon. Luondduguovddážiis fidne Meahciráđđehusa guolástan- ja meahccejohtaluslobiid, várren- ja láigostobuid čoavdagiid sihke dieđuid lahkosiid oaidnámušain, johtolagain ja eará bálvalusain.					
Oahpistandiedihanvuogit plánenguovllus	Beivejuvvon lkm	Galgá ođasnuhttot 5 –jagi lkm	Galgá ođasnuhttot dalán	Oktiibuot	
Áššehasbálvalanbáikkitt	1 (+1)				Gilbbesjávrrí luondduguovddážiis lea luonddus ja kultuvrras muitaleaddji "Giellasa ravddas" -čájáhus ja diaráiddut. Luondduguovddáš lea rabas njukčamánu álggu rájes čakčamánnui. Eará áiggiid bálvala Duottar-Sámi luondduguovddáš Heahtás, mii lea birra jagi rabas.
Oahpistanbáikkitt					

Lundui.fi-siiddut	18				Malla luonddumeahci luondu, oaidnámušat, historjá, buđaldanvejolašvuodát, kárttat ja johtinoktavuodát, johtolagat, bálvalusat, rávvagat ja njuolggadusat, dábáleamos gažaldagat. Siiddut gávdnojit eangals-, ruota- ja sámegillii.
Meahcceoahpistanrusttegat	2	2	0	2	Váldooahpistanrusttegat leat Malla luonddumeahci ja Gilbbesjávrrí luondduguovddáža parkerensajiin. Govviduvvo oanehaččat Malla luonddumeahcci ja doppe gustojeaddji johtinnjuolggadusat. MR lea ceggen veahkkálagaid Norrbottena leanastivrrain oktasaš oahpistandávvaliid Ruota Golddaluktii 2011.
Luonddubálgát	-	-	-	-	
Dieđihančállosat ja eará prentosat	1				Luonddumeahci dieđihančálus gárvvasnuvvan jagi 2014.
Elektrovnalaš oahpistanbuktagat	x)				Retkikartta.fi bálvalus, Giehtaruohttasa meahcceguovllu ja Gilbbesjávrrí facebook -siiddut.
Luondduturismaplána	☐	☐ .galgá ođasnuhttot 5j	☐ galgá ođasnuhttot dalán		
Oahpistandieđihanplána	☐	☐ .galgá ođasnuhttot 5j	☐ galgá ođasnuhttot dalán		
Lassedieđut	<p>Malla luonddumeahcci adnojuvvo lustageavaheapmái eanas cuoŋo-miessemánus ja suoidne-čakčamánus áigodagaid mielde iešráđálaš lustageavaheapmin. Guovllu njuolggadusaid mielde oazžu johtit dušše iežas ráđiguin. Dálvit dábálepmosit vulgojuvvo Guohkkemašjávrrái ja Golmma riikka rádjemearkka lusa, geassit lea anus maiddái bálggis Šiisimallai.</p> <p>Luonddumeahcis leat dál doarvái lustageavahanráhkadusat ja oahpistanrusttegat geavaheami ektui. Lustageavaheamis lundui čuohcci headuštusaid hehtten dihte ja vánddardandorvvolášvuoda buoridan dihte johtolagain ja ráhkadusain galgá fuolahit.</p> <p>Iešráđálaš turismadoaimma sáhtta luonddumeahcis lasihit, almmá ahte dat čuohcá suodjalanárvvuide, dálá vánddardanbálvalusaid olis. Luondduturisma geahččalit stivret birasvásttoleabbon ovttasbargosoahpamušai.</p>				

8 Meahccegeavaheapmi: dálá dilli

Vástoproseassa	Meahccegeavaheapmi	Kárta	☐	☐	Meahccebivdogieldoguvllut Lohpe- ja soahpamušbivdoguvllut		
Čilgehus	Dán skovis govviduvvojit meahccegeavaheami dálá virolašvuodát ja soahpamuš- ja lohpedilli. Meahccebivdu hárrái dákko lea merkejuvvon dálá dilli ja soahpamušaid gustonáigi. Skovi ulbmilin lea addit doarvái dieđuid árvvoštallan dihte guovllu geavahanárvvu dáid doaibmajuid hárrái.						
Meahccebivdu							
Guovllu bivdogeavaheami Govvadás	Meahccebivdu lea guovllus ollásit gildojuvvon						
Guovllu fuoddonáii árvvoštallan							
Guovllu bivdodeattu árvvoštallan	☐	Stuoris	☐	Gaskageardán	☐	Unni	Dárkkálnu htin
ML 8 §:a guovlu (gieldda ássit ožžot bivdit stáhta eatnamiin)				Govvadás			
Oktasaš čáhceguovllut (bivdoriekti ML 7 §:a mielde)				Govvadás			
Meahccebivdu eananeaiggáda lobiin (MR:a stivren guovllut)		Lassedieđut					
MR:a smávvafoodduid lohpebivdoguvllut							
MR:a sarvvaelliid lohpebivdoguvllut							
MR:a smávvafoodduid soahpamušbivdoguvllut							
Bivdogeavaheami olggobealde dahje ráddjejuvvon anus		Lassedieđut					
MR:a stivren guovlu bivdogeavaheami olggobealde							
MR:a stivren guovllu báikkálaš/áiggálaš ráddjehusat							
PSG-guovlluid bivdogieldoguvllut							
Meahccebivdu eananeaiggáda lobiin priváhtaeatnamiin ja PSG-guovlluin							

Guolástus									
Čázádaga dilli guollešlájaid dáfus									
Guollečáziid ollašuvvan dikšundoaimmat									
Guovllu bivdogeavaheami Govvádus ja mearkkašupmi	Bivdu lea gildojuvvon oppa guovllus. Guollešlájaid dilis eai leat diedut.								
Guovllu bivdodeattu árvvoštallan	☐	Stuoris	☐	Gaskageardán	☐	Unni	Dárkkálnuhttin		
Guovllus lea ámmátbivdu	☐	Bivdooahpistandoaibma			☐				
Oktasaš čáhceguovllut (guolástanláhka)				Govvádus					
Oktasaš bivdoriektái vuodđuduvvi bilken, oaggun ja vuoggabivdu	☐			Lassediehtu					
Bivdu eananeaiggáda lobiin (MR:a stivren guovllut)				Lassedieđut					
MR:a lohpebivdoguovllut									
MR:a láigoguovllut									
Bivdogeavaheami olggobealde dahje ráddjejuvvon anus				Lassedieđut					
MR:a stivren guovlu bivdogeavaheami olggobealde									
PSG-guovlluid bivdogieldoguovllut									
Bivdoráddjehusat									
Báikkálaš sierrarievtit									
Guollešlájat				Gilvimat	Metla doaimmaid dihte guvlui lea gilvojuvvon goit čuovža. Gilvimiin eai leat beavdegirjjit.				

9 Dutkan			
Vástoproseassa	Luonddusuodjaleapmi ja guovlluid stivren		
Čilgehus	Dán skovis govviduvvojit plánenguovllu dálá dutkangeavaheapmi ja vejolaš dutkaniskkadansajit ja eará sullasaš áššit, mat galget váldojuvvot vuhtii plánemis. Dutkamii gullet maiddá ovdamearkka dihte birrasa dili guhkesáigásaš čuovvumat. Jos guovllus ii leat dutkangeavaheapmi, de dat daddjojuvvo skovis.		
Guovllus dahkkojuvvon dutkamát			
Malla iskkadansajit vuodđuduvvojedje logit jagit dassái, boarrásepmosat juo 1940-logus ja nuoramusat 1970-logus. Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvnnas jodihuvvon ekologalaš dutkamiin Mallas sáhttá namuhit ee. máilmmi guhkesáiggáleamos smávvanjiččehasdutkama bivdolinnjáid, bohccesaddolohkanruvttuid ja loddelohkanlinnjáid. Mallas leat dutkan ja čuvvon mánggabealagit duottarekovuogádagaid ja -šlájaid. Nube Malla lea mearkkašahtti dutkančuozáhat guhkes áigegaskkaid ja intensiivvalaš dutkangeavaheami dihte, doppe leat dutkan ee. smávvanjiččehasaid nállerievddadeami ja šattuid fenologijja ja siepmanbuvttadeami (ovdamearkka dihte noarsa). Malla luonddumeahcci lea boazodoalloguovllu luonddusuodjalanguovlluin áidna báiki, gos bohccuid guohtun lea ráddjejuvvon, mii lasiha dan mearkkašumi dutkanbirasin.			
Dálá dutkangeavaheapmi ja dan mearkkašupmi			
Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvnna oanehis- ja guhkesáiggidutkamiidda sihke stašuvnna galledeaddji suomelaš ja olgoriikalaš universitehtaid ja dutkanlágádusaid dutkiide Malla luonddumeahcci lea dehálaš veardádallan- ja gozihanguovlu Sánás ja Jiehkkažis dáhpáhuvi dutkamiidda. Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvnnas lea LTER- ja LTSER-stáhtus (LTER = Long Term Ecological Research, LTSER = Long Term Sosio-Ecological Research). Dat lea mielde mánggain riikkadási ja riikkaidgaskasaš fierpmádagain ja dutkanfitnuin.			
Dutkanoassebealit			
Helssega allaoahpahat, Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvdna. Oulu allaoahpahat, Metla. Maiddá riikkaidgaskasaš dutkandoaibma.			
☐	Guovlu gullá luonddudikšuma čuovvunfierpmádahkii	☒	Guovllus leat iskkadansajit
☐	Guovlu gullá ovddešteami čuovvunfierpmádahkii	Lassedieđut	

10 Luondduriggodagaid eará geavaheapmi, losádusat, geavahanrievttit ja soahpamušat

Vástoproseassa	Guovlluid stivren	Kárta	☐	☐	Luondduriggodagaid geavaheapmi Servituhtat, geavahanrievttit, soahpamušat			
Čilgehus	Dán skovis govviduvvo plánenguovllu luondduriggodagaid geavaheapmi (earret fuođđo- ja guollenáliid) sihke guovllu giddodagaide (vuosttažettiin stáhtaeatnamiin) guoskevaš losádusat, geavahanrievttit ja soahpamušat. Skovi ulbmilin lea mitalit plánenguvlui čuohcci, luondduriggodagaid geavaheapmái, losádusaide ja soahpamušaide guoskevaš eanangeavahandeattuin.							
Murjen ja guopparčoaggin								
☐		☒	Gildojuvvon oppa guovllus					
☐	lassediehtu	Gildojuvvon ásahasas						
Luondduealáhusat (earát, meahccebivdu/guolástus/murjen ealáhussan)								
				Govvádus				
				Gildojuvvon				
Ruvkedoaimma ja rogganbáikkiid govvádus								
Rogganbáikkid	Lkm	-	Ruvkerokkanasat	-	Ossodat guovllus %	-		
Málbmaohcanlobit	Lkm	-	Ruvkerokkanasat	-	Ossodat guovllus %	-		
Ruvkebiret	Lkm	-	Ruvkerokkanasat	-	Ossodat guovllus %	-		
Eananávdnasiid váldin	-ii							
Boaldinmuora váldin	-ii							
Bodnečázi váldin	-ii							
Vuovdedoallu								
MR:a guovllut	-		Vd-anus (ha)	-	Ráddj. anus ha	-	Govv ádus	-
Priváhta eatnamat	-		Vd-anus (ha)	-	Ráddj. anus ha	-	Govv ádus	-
Servituhtat, geavahanrievttit ja soahpamušat								
Láigo- ja geavahansoahpamušat	St	-	Govvádus	-				
Guovllu suodjaleapmái dahje geavaheapmái váikkuheaddji servituhtat	-							

10b Boazodoallu

Vástoproseassa	Guovlluid stivren	Kárta	☐	☐	
Čilgehus	Dán skovis govviduvvo plánenguovllu boazodoalu dilli.				
Boazodoalu dálá dili govvádus					
<p>Malla luonddumeahcci lea Suoma luonddusuodjalanguovlluin áidna, gos boazodoallu lea gildojuvvon. Go Malla ráfáidahttojuvvui 1916:s, de doppe gildojuvvui divdna buotlágan olbmodoaimba, vaikko boazodoallu ii gal sierra namuhuvvon. Boazodoallogieldu loktejuvvui njuolggadusa dássái easka jagi 1981 ásahusas ja jagi 1993 ortnetnjuolggadusas. Ásahusa gielddus fuolakeahhtá Malla adnojuvvo ja lea álo adnojuvvon oassin Giehtaruohttasa bálgoša bohccuid lunddolaš guohtoneatnamiid molssodanguovllus ja dan jassasajit mearkašit geassit ollu bohccuide moatte vahku áigge. Luonddumeahcci ii leat áidojuvvon, ja danin bohccot vigget ainge dohko. Bohccuid lohku luonddumeahcis lea lassánan 1990-logu rájes. Gilvaleaddji eanangeavaheapmi eará sajis Giehtaruohttasis ja turismadoaimba luonddu ja dálkkádatdílálašvuodaid lassan leat váikkuhan dasa ahte Mallas leat leamaš bohccot.</p> <p>Sámedikki mielas galggašii váldit vuhtii ahte Malla ásahusa gárvvásnuvva maŋŋel Suoma riikkadási láhkamearrádusat leat rievdan, ee.vuođđoláhkii váldojuvvojedje njuolggadusat sámiid sajádagas álgoálbmogin ja sin vuoigatvuodas iežaset kultuvrii.</p>					
Bálggus	Plánenguovllus gullá bálgošii (%)	Bálgoša viidodagas plánenguovllus (%)	Bálgoša alimus lobálaš boazolohku	Dálveguohtoneatnamiid dilli	
Giehtaruohttasa bálggus	100	0,72	10 000	fuotni (Čujuheapmi 4/3)	
Ráhkadusat	Boazogámp pát	-	Rátkingárdit	-	Eará ráhkadusat -

Sámi boazodoallu

Boazodoallu lea sámiid áidna árbevirolaš ealáhus, mii gánneha. Sámi boazodoalus sohka lea guovddážiis. Boazodoalu jahkodatdáhpusat, miessemearkumat ja rátkimat čohkkejit ainge sogaid árbevirolaš geasse- ja dálveguovlluide ja leat dehálaččat boazodoallomáhtu sirdimis buolvvas nubbái. Sámi boazodoaluin barget siiddain, mat leat soames boazobearrašis čohkiidan fuolkevuhtii vuodđuduvvi boazogeahččanovttadagat. Siida stivre boazodoaluin bargama návddašanguovllustis. Siiddaid návddašanguovlluid rájít eai leat čavgadit mearriduvvon, muhto daid sáhtá rievdadit ealáda mielde ja siiddat sáhttet maidái ovtastuvvat.

Sámi boazodoallu vuodđuduvvá guohtoneatnamiid molssodeapmái bohccuid biologiija ja boazodolliid kultuvrralaš vieruid mielde. Árbevirolaččat bohccot dollojuvvojit sierra geasse- ja dálveguovlluin, dasa lassin giđđat leat sierra guottetbáikkít ja čakčat fas sierra ragatbáikkít. Boazodoallu vuodđuduvvá luondduguohtoneatnamiidda ja guohtoneatnamiid gierdannávccaid dorvvasteapmái. Siidda bohccuiguin fertejit boazodoallit bargat eará siiddaid ektui dahjege bohccuid geahččalit guođohit nu ahte sierra siiddaid bohccot eai beasa mastadit. Dán áigge sámít guođohit bohccuideaset dálveáigge buori muddui nu, ahte boazodoallit vudjet ealu birra ja dárkkistit ealu ja guohtoneatnamiid dili ja máhcahit ealus ravgan bohccuid fas ellui. Bohccuid diktet guohtut, ja go guohtonguovlu lea čiegarduvvan*, de eallu sirdojuvvo ođđa guohtonguovlui. Bohccuiguin barggadettiin sierra guovllut galget leat áinnas doarvái. Guohtonguovllus nubbái johttojuvvo árbevirolaš johtolagaid mielde. Johtimis adnojuvvojit ávkin lunddolaš ja álkis johtolagat, dego čázádagat, guolbanat ja buolžžat.

Sámegealla, sámegeallat terminologiija ja gillii gullelaš árbevirolaš dieđut leat mávssolaš oassi sámi boazodoalus ja boazodolliid ámmátmáhtus. Sámi boazodoallu lea čielgasit kultuvrralaš ealáhus, mas erenoamáš dehálaš lea kultuvrra ja eallinvuogi sirdin buolvvas nubbái, dahjege olmmoš bajásšaddá kultuvrii. Boazodoallu buvttada ráhkadanávdnasiid sámeduodjái ja lea bajásdoallame sámegealla ja árbevirolaš dieđuid ja vieruid.

Sámi bealljemearkavuogádagas boahá ovdan sámi sosiálalaš vuogádat, bealljemearkkat čuvvot ovddit buolvvaid bealljemearkkaid juogo njuolgga dahje smávva rievdadusaiguin. Bealljemearkkaid vuodul sáhtá identifiseret dihto bohcco dihto sohki ja guvlui gullelašžan.

* čiegar = bohccuid dálvegoaivásat, main bohccot goivot jeahkála muohttaga vuolde

GUOVDDÁŠ ÁRVVUT JA ÁITAGAT

11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat									
Vástoproseassa		Guovlluid stivren; proseassaid ovttasbargu árvvuid meroštallamis lea dehálaš							
Čilgehus		Dán skovis govviduvvojit plánenguovllu guovddáš luonddu-, kulturárbe- ja geavahanárvvut. Plánenguovllu guovddáš árvvut meroštallojit dálá dili govvideami vuodul nu, ahte váldojuvvojit vuhtii guovllu vuodđudanulbmil sihke luonddusuodjalanlága ja guvlui guoskevaš eará njuolggadusaid oppalaš ulbmilat. Árvvuid meroštallan gullá dikšun- ja geavahanplána deháleamos čuoggáide, dasgo plána mihttomearit ja ulbmilat gusket plánenguovllu guovddáš árvvuid bisuheapmái ja buorideapmái.							
Nr	Árvaluohkká ja tiipa	Árvvu govvádus	Áitagovvádus	Áittaluohkká	Mearkkašahttiv uohta	Áitaga bistnáiigi	Guoskan	Viidodat	Vejolašvuohta váikkuhit

1	<p>Luondduárvvut: Ekovuogádagat (ráhkadus, doaibma)</p>	<p>Luonddumeahci eanan- ja čáhceekovuogádagat: luonddudilálaš luonddutiipat ja šlájat oktan vuorrováikkuhusaiguin.</p>	<p>Guohtundeaddu: Bohccuid liigeguhtun vuhtto guovllu šattolašvuodas ja duovdagis. Bohccuid guhkesáigásaš liigeguhtun čuohcá šattolašvuoda čoakkádussii, ráhkadussii ja valljivuhtii. Guohtun váikkuha maiddái ee. muoldogearddi assodahkii (čujuheapmi 4/2).</p> <p>Bohccuid guohtun geasi áigge mearkkaša ollu soagi ođasnuvvamii. Soahkevuvddiid ealáskeapmi lastamáhtoroasuid manjel lea eahpesihkkar, jos garra guohtundeaddu joatkašuvvá.</p>	Guohtun	Mearkkašahti	Bissovaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Oppa luonddumeahcis	<p>Njuolggadusat gildet boazodoalu Malla luonddumeahcis, muhto bohccot besset eastagiid haga luonddumeahccái.</p> <p>Geavadis ii leat leat leamaš doarvái buorre vejolašvuotta váikkuhit, muhto bohccot leat orron viidát luonddumeahcis dáid manjimuš jagiid</p> <p>Meahciráđdehus lea ovttasbarggus BM:ain, Giehtaruohtasa bálgošiin, Sámedikkiin ja Gilbbsjávri biologalaš dutkanstašuvnnain álggahan fidnu, mas figgat geahpedit bohccuid guohtundeaddaga luonddumeahcis. Eanemus áittavuollásaš šaddošlájaid smávvaividodaga dihttomiid leat áidon ja bohccuide lea huksejuvvon bálgansuodji luonddumeahci olggobeallái. Dan ulbmil lea addit bohccuide suoji daid givssidan divriid vuostá dahje bálgamis, ja geahpedit dan bokte bohccuid bálgama luonddumeahcis. Fidnui laktása čuovvun ja joatka plánejuvvo vásáhusaid vuodul.</p> <p>Giehtaruohtasa bálgosa ja Meahciráđdehusa ovttasbarggu galgá buoridit.</p> <p>Jos dálá ásahusa vuodul ii sáhte áidut, de Meahciráđdehus árvala Malla luonddumeahccái guoskevaš njuolggadusaid dárkkisteami.</p>
---	--	--	--	---------	--------------	----------	--------------------------------	---------------------	--

			<p>Jeavddalaš garra duolbman čuočá smávva gávdnonsajiide. Duolbman loaktá omd. gáldosajiid ja vuohččubajildusaid sihke duottarguolbaniid, main lea asehís muoldogeardi, dego golkaguolbaniid.</p> <p>Muhtun šlájain lea dušše soames gávdnonsadji, dego arnihkas ja fierrannárvas. Bohccuid guohtun loaktá šattuid sogalaš lassáneami, jos dat gerget guohtut šattu ovdalgo dasa leat bohciidan siepmanat.</p>	Guohtun	Mearkkašahti	Bissovaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Oppa luonddumeahcis	
			<p>Dálkkádatrivdan: Go dálkkádat lieggana, de jalges duoddara einnostit gáržut, go vuovdeorda badjána. Allodaga dihte Giehtaruohtasa guorba badjosiid leat einnostan seailut guhkimus jalgadin.</p>	Dálkkádatrivdan	Mearkkašahti	Bissovaš	Guovllu siskko- ja olggobealde	Oppa luonddumeahcis	li sáhte váikkuhit. Bohccuid guohtuma sáhtta stivret ja ná njoahcudit duottarluonddutiippaid oktiigiellama.

2	<p>Luondduárvvut Luonddudirektiivva luonddutiipat ja šlájat</p> <p>Áitojuvvon ealli- ja šaddošlájat</p>	<p>Guovlu lea erenoamáš mearkkašahtti bibmos, gálkás duottarluonddutiipaid suodjaleapmái: rođut (9050), lákta stuorrrásseniittut (6430), gálkabávttit (8210), golkaguolbanat, duoddariid gálkás lukte- ja jiektašajiid vuohččubajildusat (7240) ritnesámelgáldut (7220), gáldut ja gálđojeakkit (7160).</p> <p>Vuoruhuvvon luonddutiipat leat golbma: duoddariid gálka- ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašattodagat, ritnesámelgáldut ja muorrajeakkit (91D0).</p>	<p>Luondduburiid čoaggin Guovllus leat hárvenaš divrešlájat, mat geasuhtit čoaggiid.</p> <p>Soapmásat sahttet čoaggit ráfáidahtton ja áitojuvvon šattuid.</p>	Ealli- dahje šaddošlájá váidin dahje sirdin	Muhtun šlájain lea mearkkašupmi	Bissovaš	Čuohcá šlájaid smávvalágan gávdnonsajiide sihke	Smávvalágan	<p>Buorre.</p> <p>Bearráigeahčču, oahpisteapmi ja dieđiheapmi</p>
		<p>Guovllus gávdnojit 10 luonddudirektiivii gullevaž ealli- ja šaddošlájá. Luonddudirektiivva šaddošlájain gávdnojit dušše Gilbesjávrrri guovllus davvelieksi ja sámeviola.</p> <p>Guovllus šaddet mánggalágan ja Suoma dilálašvuodain áidnalunddot šlájat. Mánggat dain šaddet dušše gálkasajiin ja leat duottaršlájat. Guovllus gávdnojit sullii 100 luonddusuodjalanásahusas namuhuvvon áitojuvvon šlájá.</p>	<p>Lustageavaheapmi Vánddardanbálgá guoras leat smávvalágan, gollamii rašes luonddutiipat, ee. duoddariid gálka- ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašattodagat, ritnesámelgáldut sihke eará gáldut ja gálđojeakkit.</p> <p>Vánddardanbálgá guoras leat moanat áitojuvvon ja dárkonvuloš šaddošlájaid gávdnonsajit.</p> <p>Go johtolagat buoriduvvojit, de galget dárkilit váldojuvvot vuhtii luonddudirektiivva sihke eará áitojuvvon/dárkonvuloš luonddutiipaid ja šlájaid gávdnonsajit.</p>	Vánddardan- ja turismadoaimma	Mearkkašahtti muhtun gávdnonsajiid hárrái	Bissovaš	Čuohcá vánddardanjohtolaga birrašii	smávvalágan	<p>Buorre.</p> <p>Lea dehálaš bajásdoallat johtolagaid ja bures plánet bargguid. Bearráigeahčču, oahpisteapmi ja dieđiheapmi.</p>

			<p>Vierrošlájat (eamišlájaid headušteapmi/duššadeapmi)</p> <p>Njálá lea šaddan čáhkket saji riebanii.</p>	<p>Eará dahkki. Rieban ávkašuvvá olbmo váikkhusas ja bivvalis dálvviin</p>	<p>Mearkkašahtti</p>	<p>Bissovaš</p>	<p>Siskko- ja olggobealde</p>	<p>Váikkuha viidát</p>	<p>Sáhtta muhtun muddui váikkuhit. Riebanbivdu birastahtti guovlluin.</p>
			<p>Vierrošlájat</p> <p>Lea vuordimis ahte vierisšlájat leavvagohtet guvlui ja dálkkádatrievdan lasiha dán áitaga.</p>	<p>Vierrošlájat</p>	<p>li mearkkašahtti</p>	<p>Bissovaš</p>	<p>Siskko- ja olggobealde</p>	<p>Váikkuha viidát</p>	<p>li sáhte báljo váikkuhit Oahpisteapmi ja diediheapmi.</p>
		<p>Guovllus leat duottaršlájat, maida dálkkádatrievdama einnostit vuosttažettiin čuohcit. Dákkár šlájat leat ee. gironbiellu, alášgožot, deaggačalmmon ja gožulukti.</p>	<p>Dálkkádatrievdan: Go dálkkádat lieggana, de jalges duoddara šlájaid vuogas guovllu einnostit gáržut, go vuovdeorda loktana badjelii. Šaddansajiid oktiigiellan/liigešaddu čuohcá maddái omd. jassašlájaid.</p>	<p>Dálkkádatrievdan</p>	<p>Mearkkašahtti</p>	<p>Bissovaš, váikkhusat vuhttojit áiggiid mielde</p>	<p>Siskko- ja olggobealde</p>	<p>Váikkuha viidát</p>	<p>li sáhte báljo váikkuhit áitagii.</p>

3	Luondduárvvut Loddedirektiivva šlájat	13 loddedirektiivašlájaja (ee. gáhkkor, láfol, giellavealgu)	headušteapmi olbmot ja omd. luovosbeatnagat sáhttet headuštit lottiid bessema	Vándardan- ja turismadoaibma	ii mearkkašahtti	duollet dálle	smávvalágan	smávvalágan	Sáhtta bures váikkuhit oahpistemiin ja bearráigeahčuin.
			maniid čoaggin lea ainge bivnnuhis áiggeádji ja mánggaid loddešlájaid maniiguin lávejit gávppašit	Eallišlájaja váldin dahje sirdin	ii mearkkašahtti	duollet dálle	dušše dihto šlájat áitojuvvon	smávvalágan	Sáhtta bures váikkuhit bearráigeahčuin ja diedihemiin.
4	Luondduárvvut geologalaš árvvut	Eanas oassi Malla luonddumeahcis gullá Kaledonidi-várreráidui, man báktevuodđu lea nuorra Suoma eará guovlluid ektui.	Eai áitagat						

5	Kulturárvvut Luonddu- ja kulturduovdagat	<p>Malla luonddumeahci eanemus mihtilmas kulturárbečuožáhagaide gullet nuppi máilmmisoadi áigásaš ráhkadusat. Dákkárat leat gávdnon badjel 180, leat ee. goivvohagat ja baráhkaid ja gorsuid bázahusat. Ovdahistorjjálaš čuožáhagat leat gávdnojuvvon guokte ja dasa lassin lea gávdnon vel historjjálaš áigái gullelaš orohat.</p> <p>Vánddardeddiid ja mátkkálaččaid geasuhit namalassii Malla duovdagat.</p>	Lustageavaheapmi Bálgáid gollan ja govdon vuhtto heađuštussan duovdagis ja čuohcá vánddardanvásáhussii. Nuppi máilmmisoadi áigásaš ráhkadusat jávket áiggi mielde. Dat eai gula suodjaluvvon kulturmuittuide.	Vánddardan- ja turismadoalbmá	Dušše smávva sajiin mearkašupmi	Bissovaš	Čuohcá gáržes sajiide muhto mearokat vuhttojtt viidát	Dušše oasážiis luonddumeahcis	Buorre. Go ráhkadusaid pláne ja bajásdoallá bures, de sáhtta hehttet heajos váikkuhusaid. Gollanvahágiid galgá divvut.
6	Kulturárvvut Sáme kultuvra	<p>Sáme kultuvra (ávnnaskeahces). Malla luonddumeahcci lea sámiiid ruovttuguovllus. Sáme kultuvrii gullet boazodoallu, meahccebivdu, guolástus, luondduburiid čoaggin ja sámeduodji sihke sámiiid árbevirolaš dieđut.</p> <p>Luonddumeahccái guoskevaš lánka ja ásaš ráddjejit sáme kultuvrii gullelaš ealáhusaiguin bargama luonddumeahcis.</p> <p>Sáme kultuvra lea guovllu šiihtemeahttu árvi, man galggašii eanet deattuhtit. Malla lea oassi sámi kulturduovdagis, mii čohkiida vuosttažettiin duovdagii gullelaš árvvuin, vuohkerievttis ja árbevirolaš dieđuin.</p>	<p>Meahciráđđehusa mielas Malla luonddumeahcis eai leat sáme kultuvrii čuohcci dakkár áitagat, maid galggašii dahje sáhtášii dustet dikšuma ja geavaheami plánema vuodul. Luonddumeahcci lea leamaš čavgadit suodjaluvvon guovlu jagi 1938 rájes ja boazodoallu lea leamaš gildojuvvon ásašusa vuodul jagi 1981 rájes.</p> <p>Sámedikki ja Giehtaruohtasa bálgosa mielas sáme kultuvrii gullelaš ealáhusaiguin bargama gielddin ja erenoamážit bohccuid hehtten beassamis daid árbevirolaš gidđaguoh-toneatnamiidda čuohcá guovllu sáme kultuvrii. Boazodoallu lea leamaš álgoálgosaš geavahanhápmi Mallas ja bohccot vigget gidđat luonddumeahci duottarvilttiide muhtun vahkkui.</p>						<p>Sáhtta čalmmustahttit sáme kultuvrra guovllus ovdamearkka dihte nu, ahte geavahuvvojit sáme gielat báikenamat ja sáme giella oahpistanrusttegiin ja juhkkovuvvojit dieđut sámiiid ássanguovlluid historjjás ja otnábeaivvis.</p> <p>Sámedikki ja Giehtaruohtasa bálgosa mielas luonddumeahci áidun dagaha váttisvuodaid ja sirdá daid eará sadjái. Sámedikki ja bálgosa mielas galggašii čielggadit maiddá eará molssaeavttuid, ovdamearkka dihte boazofávttá bálkáheami.</p>

7	Lusta- ja ealáhusgeavaheapmi Luonddu ja kulturčuožáhagaid lustageavaheapmi	Bivnnuhis vánddardanjohtolat guovllu čađa, oassi Ruotain ja Norggain oktasaš Kalohttageinnodagas. Dát golbma riikka ovddidit ovttasráđiid lustageavaheami. Šilismalla ja Golmma riikka rádjemearka dehálaš beaivefitnanbáikkid Gilbbsjávrris.	Ludnen Vánddardeaddjit ludnejit unnánaš.	Vánddardan- ja turismadoaimma	ii mearkkašahti	bissovaš	vuosttažettiin johtolaga	dušše oasis	Sáhtta bures váikkuhit oahpistemiin ja bearráigeahčuin, muhto parkerensaji ráhkadusaid váilumi MR ii sáhte váikkuhit. Dagaha ludnema. Galgá geahččalit váikkuhit dasa ahte parkerensaji bázahusfuolahus stivrejuvvo. Buoriduvvo Meahciráđđehusa bázahusfuolahus Malla ráji alde.	
			Mohtorfievrruiguin johtin omd. fievrridanbálvalusaid dihte lassáneaddji helikopterjohtalus sáhtta dagahit vála ja headuštít luondduvásáhusaid. Lobihis mohtorgielkávuodjin sáhtta headuštít dálvit. Lobihis gohtten, dolastallan ja bálgáid olggobealde johtin dáhpuhuvvá jámma.	Vánddardan- ja turismadoaimma	ii mearkkašahti	Bissovaš	Oppa guovlu	dušše oasis luonddumeahcis	Juogalágan vejolašvuohta váikkuhit. Bearráigeahčču, oahpisteapmi ja diediheapmi galget lasihuvvot.	
8	Dutkan- ja čuovvunmearkkašupmi Dutkanmearkkašupmi	Helssega universiteahta Gilbbsjávrris biologalaš stašuvdna: bissovaš iskkadansajit, viššalis dutkandoaimma, Čuovvunmearkkašupmi áidna luonddusuodjalanguovlun, gos bohccuid guohtun ráddjejuvvo. Boazodoalloguovllu viidáseamos guovlu, gos eai leat bohccot.	Bohccuid guohtun headušta iskkadanordnestallamiid, mat leat plánejuvvon guvlui, gos ii leat guohtundeaddu.	Guohtun	Mearkkašahti	Bissovaš	čuohca oppa guvlui	viiddis	Veadjemeahtun stivret muđui go áidumiin guovllu, jos áiggoš joatkit dieinna dutkamiin.	
		Čoahkkáigeassu								
		Luonddumeahci árvvun dehálemosiidda gullet luondduárvvut, muhto Malla luonddumeahcis leat maiddá lustageavahan- ja ealáhusárvvut ja kultur-, erenoamážit sámekultur-, ja duovddaárvvut. Lustageavaheapmi lea áitimin johtolagaid lahkosiid direktiivaluonddutiippaid dili, go fas bohccuid guohtuma váikkuhus ollá miehtá luonddumeahci. Guohtundeaddu lea váikkuhan luonddumeahci šlájaide ja luonddutiippaide ja čuohca luondduárvvuid lassan luonddumeahci dutkan- ja čuovvunmearkkašupmái.								

ULBMILA ÁSAHEAPMI

12 Áitagiid dusten, váikkuhusaid árvvoštallan ja čuovvun									
Vástoproseassa	Guovvluid stivren; proseassaid ovttasbargu ulbmilásaheamis lea dehálaš								
Čilgehus	Dán skovis meroštallojuvvojit mihttomearit, ulbmilat ja doaibmabijut guovllu guovddáš árvvuide čuohcci áitagiid dusten dihte. Skovvi láchá vuodu plána ollašuhtinoasis dárkkálnuhtti doaibmabijuide. Mihttomearri lea čielga govvdus suodjalan- dahje geavahanárvvu vurdojuvvon ovdáneamis guhkes áiggi sisa, ja dat dárkkálnuhtto ainge ulbmila govvideamis. Mihttomearit govvidit guovllu dikšumis ja geavaheamis vástideddjiid dáhttodili plánenguovllu árvvuid ektui. Ulbmil lea vurdojuvvon nuppástus plánenguovllu dilis oanehis áiggi sisa. Ulbmiliiguin dárkkálnuhttojit plána oppaleabbo mihttomearit. Doaibmabijuiiguin geahččalit ollašuhttit ulbmiliid, ja dakko bokte ainge guhkes áiggi sisa juksat mihttomeriid.								
Mihttomearit (eanemustá 10 st)	Mihttomearri 1	Ulbmil	Doaibmabidju	Ekologalaš váikk.	Sosiálalaš váikk.	Ekonomalaš váikk.	Riskakaid dusten	Ollašuhhtima čuovvun	Váikkuhusaid čuovvun
Eanan- ja čáhceekovuogádagat ja luonddudirektiivva (čuvvosa 1) luonddutiippaid gávdnonsajit seilot.	Duottarguolbanat ja lastamáduid duššadan soahkevuovddit ealáskit ja seilot bohccuid guohtuma unnuma dihte, ja daid mihtilmasvuohtha buorrána.		Fidnu, mas čuovvut mo gávdnonsajiid áidun ja bálgansuoji huksen váikkuhit	x	x	x	x	x	x
	Gollamii rašes tiippat, dego rođut, gáldosajit, duoddariid gálka- ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašattodagat seilot luonddudilis.		Inventeren (Skovvi 14)	x			x	x	x
Mihttomearri 2									
Direktiivašlájaid gávdnonsajit seilot.	Garra guohtundeaddu geahppána		Luonddumeahci áidun (Skovvi 18)	x			x	x	x
	Gávdnonsajiid vuodđodiedut dollet deaivása. Lea doarvái dávjá čuvvojuvvon ja šlája vejolaš áitagiidda sáhtta dávistit ja álgit dárbašlaš suodjalandoaimmaide doarvái jođánit.		Suodjalanvuloš šlája gávdnonsajiid dárkkisteapmi (Skovvi 14)	x			x	x	x
	Njáláaicamat lassánit.		Vahátlaš šlája jávkadeapmi (Skovvi 14).	x				x	x
	Lottiid bessen ii heahtašuva.		Bearráigeahčču (Skovvi 18)	x	x	x	x		

Mihttomearri 3										
Áitojuvvon ealli- ja šaddošlájaid gávdnonsajit seilot.	Garra guođohandeaddu geahppána. Šlájaid eallinbirrasat ealáskit.	Luonddumeahci áidun (Skovvi 18)	x	x	x	x			x	x
	Gávdnonsajiid vuodđodiedut dollet deaivása. Lea doarvái dávjá čuvvojuvvon ja šlája vejolaš áitagiidda sáhtta dávstit ja álgit dárbašlaš suodjalandoaimmaide doarvái jođánit.	Suodjalanvuloš šlája gávdnonsajiid dárkkisteapmi (Skovvi 14)	x			x			x	x
Mihttomearri 4										
Luonddumeahci vánddardan- ja lustageavaheapmi lea bistevaš vuodu alde	Galledeadjit johtet plánejuvvon ja ollašuhhton johtolagaid ja láhtuid mielde, mat leat sidjiide dorvvolaččat.	Bálvalanrusttegiid bajásdoallu (Skovvi 15)	x	x	x	x			x	x
	Hehttejuvvojit lundui čuohcci doaimmat.	Bearráigeahčču (Skovvi 18)	x	x		x				
	Diediheami ja oahpisteami lasihemiin sáhtta garvit ortnetnjuolggadusrihkumušaid ja dorvvastit luondduárvvuid seailuma.	Oahpistanmateriál a dahkan ja bajásdoallu (Skovvi 15)	x	x		x			x	x
	Duoddariid lukte- ja jiektasajiid pionerašattodagat rávdnječáziid guoras sihke eará gáldosajit ja vuohččubajildusat ja eará mávssolaš čuozáhagat seilot johtolagaid guoras.	Bálvalanrusttegiid bajásdoallu (Skovvi 15)	x			x			x	x

Ovddidanvejolašvuođat (eanemustá 6 st)			Ekologalaš váikk.	Sosiálalaš váikk.	Ekonomalaš váikk.	Riskkaid dusten		Ollašuhhtima	Váikkuhusaid
Ovddidanvejolašvuohta 1	Ulbmil	Doaibmabidju							
Malla lea mávssolaš imagodahkki Gilbbesjávrrit turismii	Malla parkerensadji doaibmá guovddáš vuolginsadjiin Malla ja Sána bálgáide. Láhttohtolat lea bistevaš vuogi mielde plánejuvvo ja dorvvolaš.	Bálvalanrusttegiid huksen (Skovvi 15)	x	x	x			x	x
	Fitnodatolbmot atnet ávkin Malla fállan vejolašvuođaid iežaset doaimmas bistevaš vuogi mielde (guoskameahtun luonddumeahcci, gos ii oaččo spiehkastit eret bálgá alde, oadjebas luondduvásáhusat).	Luondduturismma ovttasbargosoahpamušaid dahkan (Skovvi 15)	x	x	x	x		x	x
	Malla riikkaidgaskasaš dovddusvuohta lea buorin oassin Treriksgränsana suodjalanguovločohkkejumis.	Luondduturismma buvttavuođideapmi (Skovvi 15)		x	x				
Ovddidanvejolašvuohta 2									
Galledeaddji oazžu dieđuid sáme kultuvrras	Sáme kultuvrra čalmmustahttin ja árvvusatnin lassánit.	Dahkkojuvvo ja bajásdollojuvvo sáme gielat ja sáme kultuvrras muitaleaddji oahpistanmateriála (Skovvi 15)		x					x
Ovddidanvejolašvuohta 3									
Luonddumeahci dutkangeavaheapmi joatkašuvvá, viidu ja mánggabelaguvvá	Garra guohtundeaddu geahppána ja eavttut dutkamusa joatkašuvvamii buorránit	Luonddumeahci áidun (Skovvi 18)	x	x	x	x		x	x
	Ovttasbargu dutkanoassebeliid ja Meahciráđđehusa gaskkas lea njuovžil. Lonohallojit luonddudieđut dutkanoassebeliid ja MR:a gaskkas jeavddalaččat/ dárbbu mielde. Dorjojuvvo/arvvosnuhttojuvvo dutkamiid álggaheapmi ja joatkin. Oassebealit oassálastet dutkansemináraide.	Lobiid mieđiheapmi (Skovvi 18)	x	x				x	
	Gilbbesjávrrit biologalaš stašuvnnain dahkkojuvvo guhkesáigásaš soahpamuš guovddáš guovlluid dutkangeavaheamis ja luonddumeahcis johtimis. Dutkangeavaheapmi meroštallojuvvo soahpamušas.	Ovttasbargosoahpamušaid dahkan (Skovvi 18)	x	x		x		x	

Váikkuhusaid árvvoštallantabealla

Mihttomearri / ovddidanvejol ašvuoha	Doaibmabidju	Váikkuhusaid árvvoštallan	Ekologalaš váikk.	Sosiálalaš váikk.	Ekonomalaš váikk.	Riskkaid dusten
Eanan- ja čáhceekovuog ádagat ja luonddudirektiivva luonddutiippaid gávdnonsajit seilot.	Fidnu, mas čuovvut mo gávdnonsajiid áidun ja bálgansuoji huksen váikkuhit	<p>Malla luonddumeahci luonddutiipat ealáskeapmi álgá. Oažžut vásáhusaid bálgansuoji ávkkástallamis bohccuid guođoheami stivremis.</p> <p>Riskan lea dat, ahte bálgansuoji doaibman ollašuvvá juohke dáhpáhusas maŋŋeleappos, ja lea maiddá vejolaš, ahte čovvduš ii guhkit áigodagasge leat dakkár go lea vurdojuvvon, Riska hálddašuvvo deattuhemiin dieđiheami čovdosiid iskkadallanluonddu.</p> <p>Eat lihkostuva dieđihit nu, ahte dát čovdosat eai leat vel loahpalaš čovvduš. Malla bohccuid guođoheami ja luondduárvvuid seailuma gaskkas. Riska hálddašuvvo deattuhemiin dieđiheami čovdosiid iskkadallanluonddu.</p>	x	x	x	Iskkadallanfidnu lea plánejuvvon ovttasbarggus bálgosiin, sámedikkiin ja BM:ain. Bálgansuoji lea plánen badjealmmái, gean bohccot guhtot Mallas. Váikkuhusat čuvvojuvvojit.
	Inventeren	Inventeremiiguin fidnejuvvojit dieđut luonddutiippaid gávdnomis ja dilis.	x	x	x	
Direktiivašlájaid gávdnonsajit seilot.	Fidnu, mas čuovvut mo gávdnonsajiid áidun ja bálgansuoji huksen váikkuhit	Direktiivašlájaid lassáneami eavttut seilot ja buorránit. Guođoheapmái hearkkes šládjagávdnonsajit ealáskit. Gávdnonsajiide dahkkojuvvo čuovvun. Dahkkojuvvon áicamat šlájaid gávdnomis čujuhit daid birget eallinfámolažžan. Riskan garra bohccuid guođoheami joatkašuvvan ja resurssaid váilun dahkat doarvái viiddis čuovvuma	x	x	x	Áidojuvvon báikkit leat válljejuvvon fuolalaččat ja áiddit leat ortnegis. Doarvái buriid resurssaid dorvvasteapmi
	Suodjalanvuloš šlája gávdnonsajiid kárten/dárkkisteapmi	Gávdnonsadje- ja čuovvundieđut leat áiggi dásis, mii lea dehálaš erenoamážit smávva gávdnonsajiin. Riskan lea bohccuid liigeguhtuma joatkašuvvan ja soaitáhatbealit. Riskan lea maiddá resurssaid vátnivuoha čuovvut ášši doarvái bures. Guovllus eai dieđe gávdnot MR:a vástoloddešlájaid besiid, muhto dilli čuvvojuvvo dađistaga, vai vejolaš bessemat gávdnošedje.				
	Vahátlaš šlája jávkadeapmi	Njáláicamat lassánit.				
	Bearráigeahčču	Lobihis luondduburiid čoaggin jed. ii leat vuhtton.				

Áitojuvvon ealli- ja šaddošlájaid gávdnonsajit seilot.	Suodjalanvuloš slája gávdnonsajiid kárten/dárkkisteapmi	Beivejuvvon gávdnonsadje- ja čuovvundieđuid mielde sáhttet leat leamaš nuppástusat. Guovllus sáhttet gávdnot maiddá ođđa gávdnonsajit. Riskan lea bohccuid liigequohtuma joatkašuvvan ja soaittáhatbealit ja resurssaid vátnivuohta čuovvut ášši doarvá bures.				Áidojuvvon báikkit leat válljejuvvon fuolalaččat ja áiddit leat ortnegis. Doarvá buriid resurssaid dorvasteapmi
	Fidnu, mas čuovvut mo gávdnonsajiid áidun ja bálgansuojji huksen váikkuhit	Áitojuvvon slájaid lassánaneavttut seilot ja buorránit. Guohtumii hearkkes sládjagávdnomat ealáskit. Gávdnonsajiid dahkko čuovvun. Dahkkojuvvon áicamat slájaid gávdnonsajiin čájehit daid bissut ceavzilin. Riskan lea bohccuid quohtuma joatkašuvvan ja resurssaid vátnivuohta čuovvut ášši doarvá bures.	x	x	x	
Luonddumeahci vánddardanja lustageavaheapmi lea bistevaš vuodu alde	Bálvalanrusttegiid bajásdoallu	Johtolagaid ordnen unnida luonddutiippaid ja slájaid gávdnonsajiid duolbmama ja eatnamiid gollama ja addá gollanvahágiidda vejolašvuohta divvašuvvat. Luonddumeahcci ii ludnejuvvo.				Resurssat galget doarvá bures dorvastuvvot.
	Bearráigeahčču	Luonddumeahcis johtit atnet árvvus luonddumeahci luonddu ja váldet bures vuhtii ortnetnjuolggadusas daddjuvvon rávvagiid guovllus johtimis. Riskan lea gozihanresurssaid vátnivuohta.				
	Oahpistanmateriála dahkan ja bajásdoallu	Dieđuid guovllu birra lea álki gávdnat. Luondduguovddáža doaibma mánggabealaguvvá. Malla luondduturisma dienasváikkuhus guovllus lassána. Galledeaddjimáhcahat buorrána.	x	x	x	
Malla lea mávssolaš imagodahkki Gilbesjávrrit turismii	Luondduturisma ovttasbargosoahpamušaid dahkan	Fitnodatolbmot dihtet, movt Malla duovdagiid ja vánddardarvejolašvuodaid sáhtta atnit ávkin márkanastimis. Ovttasbargosoahpamušat dahkkojuvvojit lasi.	X	X	x	Ovttasbarggu ovddideapmi
	Luondduturisma buvttaovddideapmi	Stivrejuvvon vánddardemiid mearri lassána. Riikkaidgaskasaš luondduturismaovttasbargu lassána, oktasaš fitnuiguin fidnejuvvo lassaruhtadeapmi.		X	x	Ovttasbarggu ovddideapmi
	Bálvalanrusttegiid huksen	Čuoigiid mearri lassána, go láhttu dollojuvvo buori ortnegis. Luonddumeahccedieđut gávdnojit álkit ja jođánit. Riskan lea láhttolinnjennuppástusa eahpelihkostuvvan luonddu dahje čuoigiid dáfus ja resurssaid vátnivuohta.		x	x	Láhttojohtolat linnjejuvvo ja ollašuttu fuolalaččat. Resurssaid dorvasteapmi
Galledeaddji oážžu dieđuid sáme kultuvrras	Oahpistanmateriála dahkan ja bajásdoallu	Galledeaddji oaidná buot oahpistanmateriálas ahte son lea jođus sáme guovllus, mas lea iežas historjá, giella ja kultuvra ja son oahppá lasi sáme kultuvrras ja ipmirdišgohtá dan buorebut. Sáme gielat báikenamat bohtet eanet ja eanet atni.		x		Ovttasbarggu ovddideapmi
	Árvvoštallanplána váikkuhusain sáme kultuvrii	Akwé:Kon -joavkku mielas luonddumeahci áidun čuohcá sáme gillii ja -kultuvrii. Malla lea árbevirolaš boazodoalloguovllus. Árbevirolaš sámi boazodoallu vuodđuduvvá guođoheapmái ja guohtonguovlluid geavaheapmái. Jos bohccot jávkaduvvojit eret guovllus, de dán guvlui guoskevaš árbedieđutge sáhttet jávkat.				

		Bargojoavkku mielas lea dehálaš ahte bohccot besset lunddolaš johtinvuogi mielde guohtut muhtun áigái dien guvlui. Mallas leat jassasajit, maida bohccot sáhttet báhtarit báhkkasis ja divrriin. Bargojoavkku mielas bohccot besset guvlui áidumis fuolakeahtta. Dasto lea várran ahte eatnamat gollet áiddi goabbat bealde, go bohccot čohkiidit báhkan áiddi duohká. Bargojoavkku mielas Malla dikšun- ja geavahanplána čuohcá sámekultuvrii, erenoamážit, jos bohccot hehttejuvvojit áiddiin beassamis dohko. Bargojoavku evttohage ahte jos guovlu galgá áidojuvvot, de áidojuvvojit vuos smávit iskkadansajit, vai sáhtta oaidnit guohtunváikkhusaid. Bargojoavkku mielas galgá leat áinnas dutki maiddá boazodoalu bealde.				
Luonddu-meahci dutkangeavah eapmi joatkašuvvá, viidu ja mángga-bealaguvvá	Lobiid miediheapmi	Dutkanbohtosiid sáhtta atnit ávkin luonddumeahci dikšundoaimmain ja ee. oahpisteamis	x	x	x	Ovttasbarggu ovddideapmi
	Ovttasbargosoah pamuša dahkan	Dutkanlobiid gieđahallan šaddá ainge njuovžileabbon.	x			Ovttasbarggu ovddideapmi

Doaimbajuid ollašuvvama čuovvun

Mihttomearri / ovddidanvejoj ašvuohhta	Doaimbajidju	Mihtidanvuohki	Dálá dássi (teaksta)	Dálá dássi (num)	Ulbmildássi	Ovtta dat	Rievddadangaska min	max	Ulbmiljahki
Eanan- ja čáhceekovuog ádagat ja luonddudirektiivva luonddutiippaid gávdnonsajit seilot. Luonddumeahcis eai leat bohccot, nugo njuolggadusain gáibiduvvo.	Fidnu, mas čuovvut mo gávdnonsajiid áidun ja bálgansuoji huksen váikkuhit	Bálgansuodji geahpeda luonddumeahcis guhton bohccuid meari ja dan bokte guhtumiid gollama. Fámolaš bohccuid guhtun geahppána	li leat bálgansuodji		Bohccuin eanaš oassi ohcala bálgansuodjái				2020
	Inventeren	Dárkkistuvvon luonddutiipagávdnonsajiid viidodat, omd. ritnesámelgáldut ja duoddariid gálka- ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašatodagat. Lastamáthoroassoguvllu viidodat dárkkistuvvon ja roassoguvllut dihtosis.	Eai dárkilis lkm/ha-dieđut aiddo dál		Dárkilis dieđut	lkm/ha			2020
Direktiivašlájaid gávdnonsajit seilot.	Fidnu, mas čuovvut mo gávdnonsajiid áidun ja bálgansuoji huksen váikkuhit	Eai leat bohccuid duolbman- ja borransajit áidojuvvon gávdnonguvlluin. Duolbman- ja borranluottat geahppánit olles luonddumeahci guovllus.	Olu duolbman- ja borranluottat		Dáláža vehábut luottat dahje borranluottat				2020
	Suodjalanuloš šlája gávdnonsajiid kárten/dárkkisteapmi	Dárkkistuvvon gávdnonsajiid mearri lkm (nuppástus oktagasmearis)	Šattut 15 gávdnonsaji	15	Unnimustá 15 gávdnonsaji	lkm			2029
	Vahátlaš šlája jávkadeapmi	Riebanbivdu Giehtaruohtasa guovllus jotkojuvvo.	Lea bivdu		Lea bivdu				bissovaš
	Bearráigeahčču	Bearráigeahčus ovdanboahán rihkkumušaid lkm	Guovllus bearráigeahčču		Eai leat leamaš rihkkumušat				bissovaš

Áitojuvvon ealli- ja šaddošlájaid gávdnonsajit seilot.	Fidnu, mas čuovvut mo gávdnonsajiid áidun ja bálgansuojji huksen váikkuhit	Eai leat bohccuid duolbman- ja borransajit áidojuvvon gávdnonguovlluin. Duolbman- ja borranluottat geahppánit olles luonddumeahci guovllus.	Olu duolbman- ja borranluottat		Dáláža vehábut luottat dahje borranluottat				2029
	Suodjalanvuloš šlája gávdnonsajiid kárten/dárkkisteapmi	Dárkkistuvvon gávdnonsajiid mearri (nuppástus oktagasmearis)	Sullii 100 áitojuvvon ealli- ja šaddošlája	Šattut sullii 200 gávdnonsaji	Šattut unnimustá s. 200 gávdnonsaji	lkm			2029
Luonddu-meahci vánddardan- ja lustageavaheapmi lea bistevaš vuodu alde	Bálvalanrusttegiid bajásdoallu	Direktiivaluonddutiippaid seailun johtolagaid lahkosiin, gávdnonsajiid mearri ja mihtilmasvuotta	Vistit leat buori, johtolat fuones ja oahpistanrusttegat buori ortnegis.		Buot leat buori ortnegis.				2020
		Vistiid ortnetluohkká	Buorre		Buori ortnegis				2020
		Šiilismalla bálgá dálá dilli	Fuotni		Buori ortnegis				2020
		Meahcceoahpistanrusttegiid mearri ja dálá dilli	Buori ortnegis		Buori ortnegis				2020
		Luondduguovddáš rabas jnd ja diimmu/j		Rabas 130 jnd 985 h	Rabas 180 jnd, 1500 h				2020
	Bearráigeahčču	Bearráigeahčus ovdanbohtán rihkkumušaid mearri	Guovllus lea meahccebearráigeahčču		Eai leamaš rihkkumušat				2020
Oahpistanmateriála dahkan ja bajásdoallu	Galledeaddjimearri lundui.fi -siidduin, guovllu lundui.fi -siidduid mearri		Luonddug uovdáža siiddut 7 288 Lundui.fi: Malla 4 070	Luondduguo vddáža siiddut 10 000, Lundui.fi Malla 5000				2020	
Malla lea mávssolaš imagodahkki Gilbesjávrrit turismii	Bálvalanrusttegiid bajásdoallu	Ráhkadusaid ortnetjuogusteapmi	Johtolat fuones ortnegis		Buori ortnegis				2020
	Luondduturismma ovttasbargosoahpamušaid dahkan	Ovttasbargosoahpamušaid mearri lassána. Fitnodatolbmui lea bohtán positiivvalaš máhcahat.		5	10				2025

	Luonddu- turis mma buvttaovddi- deapmi	www-analysa Malla luonddumeahci čalmmustahttimis guovllu oahpistan- ja márkanastinmateriálas		li dahkkojuvvon	Dahkkojuvvon				
		Stivrejuvvon joavkkuid galledeaddjimearri Golmma riikka rádjemearkka luhtte	Eai dieđut		lassána				bissovaš
		Luondduguovddáža galledeaddjimearri		9 093	15 000				2020
		Mallai guoskevaš almmolaš dilálašvuođaid mearri/j	Duollet dálle		Jeavddalaš luonddueahkedat				bissovaš
Galledeaddji oážžu dieđuid sáme-kultuvrras	Oahpistanmateriála dahkan ja bajásdoallu	Sámegielat Lundui-siidduid lkm Eará sámegielat materiála mearri Sáme kultuvrra ovdanbuktin čájáhusas ja luonddueahkeidiin Sáme gielat báikenamaid geavaheapmi meahcceoahpistanrusttegiin	unnán		lassána				bissovaš
Luonddumeahci dutkangeavaheapmi joatkašuvvá, viidu ja mánggabeala guvvá	Lobiid mieđiheapmi	Gustojeaddji dutkanlobiid mearri	Buot dutkamiin eai gávdno dieđut		Lohpeohcam ušat lassánit, buot dutkamiin lea lohpi				2020
	Ovttasbargosa ahpamuša dahkan	Guhkesáigásaš rápmasoahpamuš dutkandoaimmas Biologalaš stašuvnnain	li leat		Lea				2015

Mihttomearri / ovddidanvejolašvuohta	Váikkuhusaid mihtidanvuohti	Dálá dássi1	Ulbmildássi	ovttadat	Rievddadan gaska min	max	Ulbmiljahki
Mihttomearri 1 Eanan- ja čáhceekovuo- gádagat ja luonddu- direktiivva luonddutiippaid gávdnonsajit seilot.	Luonddudirektiivva (čuvvosa 1) luonddutiippaid mihtilmas- vuohta.	Mihtilmasvuohta lea njiedjan.	Mihtilmasvuohta buorrána.	Mihtilmas- vuođaluohkká	li mearkka- šahtti = luohkká 4	Erenoa- máš = luohkká 1	2029
	Bohcuid guohtun ii hehte soagi ođasnuvvama.	976 - lastamáđuid duššadan lagešvuvddiid viidodat	976	ha			
Mihttomearri 2 Direktiivašlájaid gávdnonsajit seilot	Šlájaid govttolaš suodjaleami dássi. Šlájaid nálle- dahje popula- šuvdnasturrodaga ovdá- neapmi. Njáláicamat	Buot šlájain eai gávdno dárkilis dieđut.	Unnimustá dálá dásis	Oktagas dahje gávdnonsadji			2029
Mihttomearri 3 Áitojuvvon ja suodjalanvuloš šlájaid gávdnonsajit seilot.	Šlájaid nálle- dahje populašuvdnasturrodaga ovdáneapmi.	Eai dárkilis dieđut	Unnimustá dálá dásis	Oktagas dahje gávdnonsadji			2029
Mihttomearri 4 Luonddumeahci vánddardan- ja lustageavaheapmi lea bistevaš vuođu alde.	Lustageavaheapmi ii čuoze luonddutiippaid seailumii johtolagaid lahkosiin	Gollanvaháгат vuhttojit johtolagain.	Eai mearkkašahtti lustageavaheami dagahan mearkkat meahcis				2029
Ovddidanvejolašvuohta 1 Malla lea dehálaš imagodahkki Gilbbesjávri turismii.	Guovlluekonomalaš váikku- husat, galledeaddjidutkamušas čielgá Malla gallededjiiid ollesdientasváikkuhus	800 000 €	1 000 000 €				2029
	Luonddumeahci dohkkehahti- vuohta/geasuhus lassána	li leat logo anus, dahkkojuvvon gieskat	Malla logo fitnodatolbmuid anus				2016
	Treirikgränsan-ovttasbargu čiekŋu	Ovttasbargu dihto dáhpusaid dihte	Jeavddalaš njuovžilis diehtojhtin, plánaid mielde dáhpuhuvvi guhkesáigásaš ovttasbargu				2020
Ovddidanvejolašvuohta 2 Galledeaddji oažžu dieđuid sámekultuvrras.	Dieđuid sáme kultuvrras fidne luondduguovddážiis ja MR:a materiálain.	duollet dálle	jeavddalaš				2020
Ovddidanvejolašvuohta 3 Luonddumeahci dutkangeavaheapmi joatkašuvvá, viidu ja mággabealaguvvá	Dutkanbohtosat ovdanbuktojit bures luondduguovddáža čájáhusas.	Unnánaš	Dutkanbohtosiid ovdanbuktin guovddáš oassi čájáhusas				2020

13A Avádatjuohku: Vánddardan- ja luondduturismaavádat

Vástoproseassa	Guovlluid stivren	Kárta	☐	Govva x
Čilgehus	Plánenguovllu geavahandeattut stivrejuvvojit plánaid ja ulbmiliid mielde vánddardan- ja luondduturismaavádahkii. Alla galledeaddjidávjodaga vuolggasadji bidjá sierra gáibádusaid avádaga siste dan geavaheami stivremii, mii dahkkojuvvo ee. jeavddalaš oahpisteami bokte ja bálvalanrusttegiiguin, maiguin sihkkarastojit geavaheami bistevasvuolta ja gallededjiiid dorvolašvuolta.			
Vánddardan- ja luondduturismaavádat	Oppalašmearrádus: Avádat lea vánddardan- ja luondduturismageavaheami dáfus geasuheadji guovlu, gosa stivrejuvvojit galledeaddjit oahpisteami bokte ja bálvalanrusttegiiguin. Avádahkii sáhtta bidjat ođđa bálvalanrusttegiid ja vánddardanjohtolagaid.			
Namma	Avádaga ulbmil	Ráva	Viidodat	
	Einnostuvvon galledeaddjimearri			
	Einnostuvvon galledeaddjimearri			
	Einnostuvvon galledeaddjimearri			
		Viidodat oktiibuot ha, ossodat plánenguovllus (%)		
Priváhta suodjalanguovllut ja eará priváhtaguovllut				

13B Avádatjuohku: Boaittoealeavádat

Vástoproseassa	Guovlluid stivren	Kárta	☐	Govva x
Čilgehus	Boaittoealeavádat lea vuollegis galledeaddjidávjodaga ja viidodaga ektui smávva fitnanmeari guovlu, gos geavaheami stivren plánejuvvo dán ulbmila várás. Dohko heivejit erenoamážit dakkár geavahanhámit, maidda vuollegis galledeaddjidávjodat lea erenoamáš árvu ja juobe eaktu. Avádaga geavaheami stivremis váldojuvvojit vuhtii erenoamážit báikkálaš olbmuid dárbbut guovllu geavaheapmái			
Boaittoealeavádat	Oppalašmearrádus: Boaittoealeavádat lea guovlu, gosa eai vikka stivret vánddardeddiid eaige ráhkaduvvo ođđa bálvalanrusttegat. Guovllu sáhtá geavahit sierra meroštallon luondduealáhusaid dárbbuide ja guovllu meahccáivuhtii heivvolaš turismabálvalusaide, dego oahpistuvvon vánddardemiide. Earret luonddusuodjalanguovlluid avádhakii sáhttet boahit maiddá luondduriggodagaid ávkinatnimii oaivvilduvvon doaimmat. Boaittoealeavádagas lea lohpi johtit juohkeolbmorivttiiguin.			
Namma	Avádaga ulbmil	Ráva	Viidodat	
		Viidodat oktiibuot ha, ossodat plánenguovllus (%)		
Priváhta suodjalanguovllut ja eará priváhtaguovllut				

13C Avádatjuohku: Ráddjen- ja luondduárvoavádagat

Vástoprose assa	Guovlluid stivren	Kárta	☐	
Čilgehus	Ráddjenavádagas ii leat lohpi johtit. Ráddjema vuodul dorvvastuvvojit guovllu luondduárvvut. Ráddjehusat sáhttet leat maiddá mearreáigásaččat. Vuodđuduvvon suodjalanguovlluid olggobeale eanan- ja čáhceguovlluide ii sáhte dikšun- ja geavahanplánas meroštallat johtinráddjehusaid. Dáidda guovlluide šaddá goitge muhtumin meroštallat ávžžuhusaid johtima dahje gáddáimannama ráddjen dihte, vai guovllu sierra luondduárvvut dorvvastuvvošedje.			
Ráddjenavá dagat	Ráddjenavádat, oppalašmearrádus: "Avádat bisuha guovllu luonddusuodjalanárvvuid oktan johtinráddjehusaiguin dahje johttiide goskevaš eará ráddjehusaiguin. Ráddjenavádagat ollašuohttojit luonddusuodjalanláhkii (1096/1996) vuodđuduvvi ornetnjuolggadusa, guovllu ornetnjuolggadusa dahje priváhta suodjalanguovlluid ráfáidahttinmearrádusa vuodul. Luonddusuodjalansivaid dihte addojuvvon ráddjen vuodđuduvvá dasa, ahte elliid dahje šattolašvuoda seailun dan gáibida (luonddusuodjalanláhka 18 ja 24 §:t). Ráddjenavádagaide gullet maiddá Bealuštanfámuid johtingieldoavádat ja rádjeavádat."			
	Luondduárvoavádat, oppalašmearrádus: "Avádahkii gullet vuodđuduvvon suodjalanguovlluid olggobeale eanan- ja čáhceguovllut, main leat sierra luondduárvvut ja maid dorrvastan dihte doppe ii heive johtit dahje mannat gáddái dihto áiggiid. Dárbbu mielde EBI-guovddáš sáhtta meahccejohtaluslága 1 §:s oaivilduvvon hehttehusaid dusten dihte gielidit dahje ráddjet mohtorfievrru geavaheami dihto eanaguovllus dahje jikjon čáhceguovllus."			
Ráddjenavádat (S)				
Namma	Ráddjehus álgá	Ráddjehus nohká	Viidodat	Ágga
Malla luonddumeahcci	15.5.	1.11.		Luonddumeahcci lea čavgadit suodjaluvvon guovlu, gos bievlan oažžu johtit dušše merkejuvvon johtolagaid mielde. Idjadit oažžu Guohkkemašjávrrí ávdin- ja várrenstobuin ja gohttet stobuid šilljobirrasis merkejuvvon báikkiin. Muohttaga áigge mohtorfievrruin oažžu vuodjit luonddumeahci rádjelinnjá mielde Golddaluovtta ja Guohkkemašjávrrí gaskka sihke láhttofuolahusmašiinnain sierra merkejuvvon láhttu mielde gassa muohttaga áigge sierra čálalaš lobiin. Gilbjesjávrrí čáhceguovllus oažžu johtit mohtorfatnasiin, ja maiddá jienja mielde mohtorgielkkáin Gilbjesjávrrí ja Guohkkemašjávrrí čáhceguovllus.
Viidodat oktiibuot				Ossodat plánenguovllus (%) 100 %
Luondduárvoavádat				
Viidodat oktiibuot				Ossodat plánenguovllus (%)

OLLAŠUHTTIN

14 Luonddu- ja kulturárbesuodjaleami doaibmabijut						
Vástoproseassa	Luonddusuodjaleapmi			Kárta	☐	Luonddusuodjaleami doaibmabijut
Čilgehus	Dán skovis dárkkáluhttojít ulbmilásaheami oktavuodas namuhuvvon doaibmabijut, nu ahte doaibmabijuid šládja, sturrodat ja sajádat meroštallojuvvojit doarvái dárkilit. Doaibmabijuid tehnikkalaš ollašuhttima govvádus ja dárkilet rávvagat bohtet ovdan doaibmabidjoplánain. Luonddusuodjaleami doaibmabijut gusket luonddutiippaide ja šlájaid, ovdamearkka dihte ovddešteami dahje árbevierrobotohpaid dikšuma hámis.					
Luonddusuodjaleapmi						
Doaibmabidju	Hohpoloaš- vuodadássi ³	Viidodat (ha) dahje eará ovttadat	Ovttadat		Govvádus	
Direktiivašlája gávdnonsajiid kárten/dárkkisteapmi	Stuoris	Eai dárkilis dieđut	gávdnonsadji		Dahkkojuvvo jeavddalaš čuovvundoaibma direktiivašlájaid gávdnonsajiin: ee. davvelieksi ja sámeviola ja sámebáktesámil 3-5 jagi gaskkaid.	
Vahátlaš šlája jávkadeapmi	Stuoris	oppa guovlu	lkm		Riebannáli geahččalit unnidit luonddumeahci birastahti guovlluin riebanbivdduin.	
Suodjalanvuloš šlája gávdnonsajiid kárten/dárkkisteapmi	Stuoris		gávdnonsadji		Dahkkojuvvo jeavddalaš čuovvundoaibma gálkaguovvluid šaddošlájaid gávdnonsajiin, ee. arnihkka, alášgožot, fierrannárva ja gironbiellu, 3-5 j gaskkaid. Lottiid beasit ohccojuvvojit ovta bargobeavvi áigge jahkásaččat. Stuorranávddiid dilli čuvvojuvvo ainge. Duottarbeavvelottiid dilli čuvvojuvvo jahkásaččat.	
Fidnu, mas čuovvut mo gávdnonsajiid áidun ja bálgansuojji huksen váikkuhit	Stuoris	??	??		Luonddumeahci olggobeallái, váldegeainnu nuorttabealde, lea huksejuvvon bohccuid bálgansuodji. Dan dárkkuhus lea geahpedit bohccuid guođohandeattu ja šattolašvuoda gollama luonddumeahcis. Bohccot besset vearrámus bálganáigge suodjái, ja sáhttet guohtut ráfálaččat ihkku dan sadjái, ahte dat bálggašedje leabuheamet luonddumeahcis oppa áigge. Dáid doaimmaid eai vuordde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuoda bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oazžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaibmamis. Bohccuid meari luonddumeahcis, bálgansuojji doaibmama ja šattolašvuoda ealáskeami áidojuvvon guovllus čuvvojuvvo. Dárbbášlaš joatkkadoaimmain mearridat ovttas bálgosiin, sámedikkiin, Meahciráđđehusain ja dárbbu mielde birasministerijain čuovvumis čoggon vásáhusaid vuodul. Maiddái bohccuid guođoheapmi boazofávttaguin lea molssaeaktu maŋnelis, jus gávnnaht dálá ordnema fuotnin ja doaibmameahtumin.	

³ ceahkkálas: stuoris = ollašuhttu 5 jagi sisa, uhcci = ollašuhttu maŋnelis plánabaji áigge.

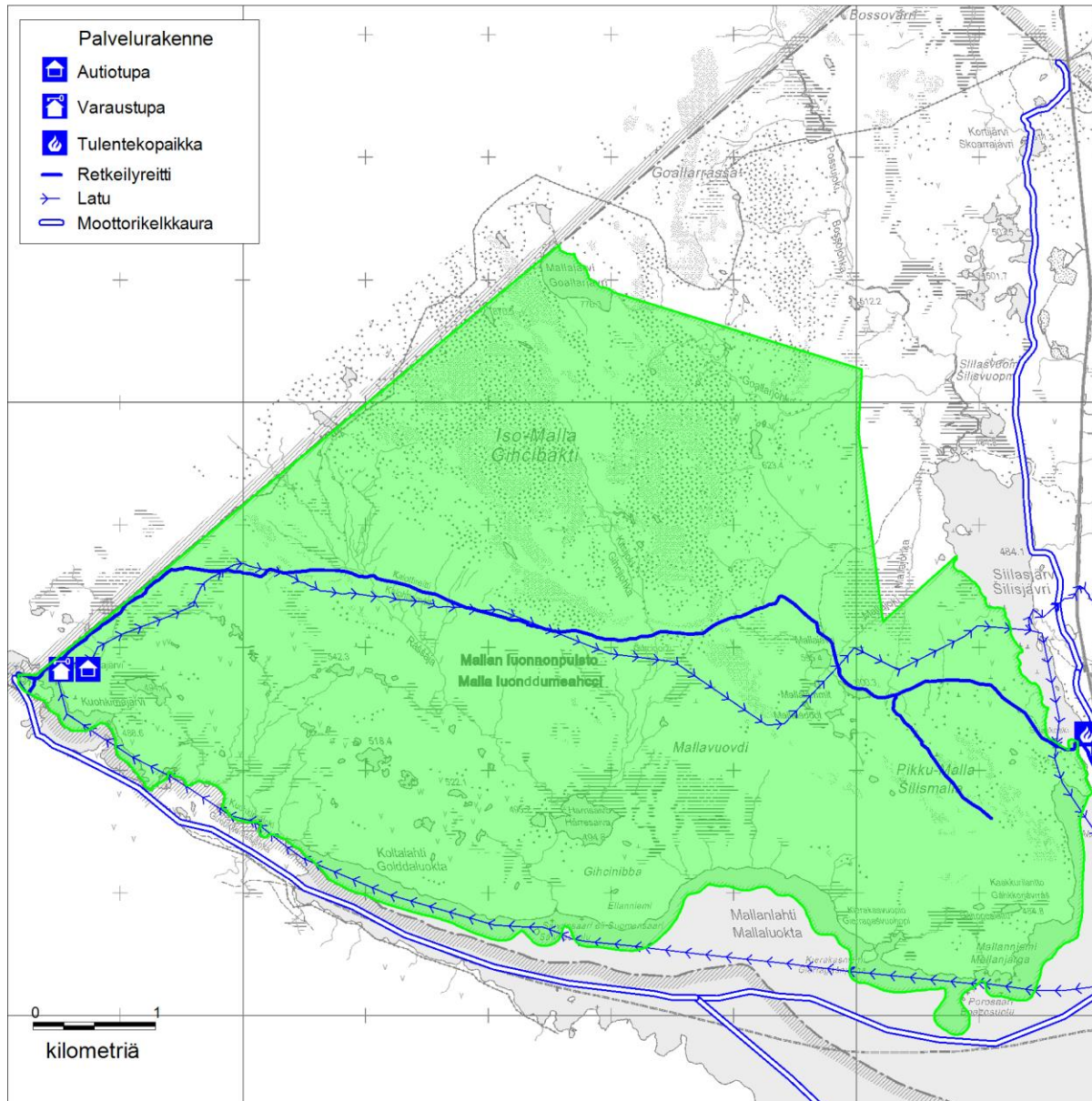
Inventeren	Stuoris	Eai dárkilis dieđut	ha		Lastamáhtoroasuid viidodat čielggaduvvo ja lageža ealáskeapmi čuvvojuvvo lagešvuvddiin.
Inventeren	Stuoris	3081	ha		Luonddutiippaid ealáskeapmi čuvvojuvvo rašes luonddutiippain dego ritnesámelgáldosajiin ja duoddariid gálka- ja rávdnječáhcesajiid lukte- ja jiektašattodagain. MR bargá ovttas dutkanlágádusaiguin.
Priváhta eatnamat ja PSG-guovllut					
Kulturárbbi suodjaleapmi					
Huksenárbi	Hohpolaš-vuođadássi ⁴	Viidodat (ha) dahje eará ovttat	Ovttat		Govvádus
Arkeologalaš čuožáhagat	Hohpolaš-vuođadássi ⁵	Viidodat (ha) dahje eará ovttat	Ovttat		Govvádus
Sámekulturčuožáhagat	Hohpolaš-vuođadássi ⁶	Viidodat (ha) dahje eará ovttat	Ovttat		Govvádus
				☐	
Priváhta eatnamat ja PSG-guovllut					

⁴ ceahkkálas: stuoris = ollašuhtho 5 jagi sisa, uhcci = ollašuhtho manjnelis plánabaji áigge.

⁵ ceahkkálas: stuoris = ollašuhtho 5 jagi sisa, uhcci = ollašuhtho manjnelis plánabaji áigge.

⁶ ceahkkálas: stuoris = ollašuhtho 5 jagi sisa, uhcci = ollašuhtho manjnelis plánabaji áigge.

15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luondduturisma doaimbajut					
Vástoproseassa	Luonddu lustageavaheapmi				
Čilgehus	Dán skovis dárkkálnuhttojit luonddu lustageavaheapmái, vuostazettiin vánddardeapmái ja luondduturismii guoskevaš ulbmilásaheami oktavuodas nammaduvvon doaimbajut. Doaimbajuid šládja, sturrodat ja sajádat meroštallojuvvojit doarvái dárkkilit. Doaimbajuid tehnikkalaš ollašuttima govvádus ja dárkkilet rávvagat bohtet ovdan doaimbajidjoplánain.				
Einnostuvvon galledeaddjimeari	20000	jahki	2015		
Jearu govvádus (ulbmildilis) ja nuppástus dálá dili ektui					
Luonddumeahci galledeaddjit leat eanas čuoigat ja vázzit, galledeaddjiprofiila seailu dálážin. Stivrejuvvon joavkkuid gorálaš ossodat gallededjiin lassána. Treriksgránsan - láhkásaš ovtasbargofidnu lasiha guovllu riikkaidgaskasaš dovddusvuoda ja Gilbbesjávrru turismahuksen beaivegallededjiiid meari. Váldodeaddu lea iešráđálaš johttiin ja ekonomalaš šaddu dáhpuhuvvá ainge eanas geassiáigge lustavázzinvánddardeamis.					
Visti, ráhkadus, johtolat					
Doaimbajidju	Govvádus			hohpolašvuolta	golut
Bálvalanrusttegiid huksen	Malla parkerensaji geaidnooahpistanrusttegit			1-3 jagi	5 000
	Malla parkerensaji vuolggaoahpistemiid beaivvádahttin			1-3 jagi	3 000
	Malla parkerensaji váldooahpistemiid ođasmahttin			10-15 jagi	15 000
Bálvalanrusttegiid bajásdoallu	Bálgá ráhkadusaid ordnen: rovvemuoraid ođasmahttin			5-15 jagi	95 000
	Bálggesmearkkaid ja galbbaid ođasmahttin			10-15 jagi	10 000
	Guohkkemašjávrru hivssega modifiseren			1-3 jagi	30 000
	Nannejuvvo Šilismalla bálgá álggogeahči čievrrain geahppa mašiinnaiguin ja giehtabargun. Musealágádusas bivdojuvvo cealkámuš das, sáhttago duiskalaččaid dološ goivvohagaid čievrra atnit ávkin.			1-3 jagi	25 000
Dieđiheami ja oahpisteami doaimbajut					
Doaimbajidju	Govvádus			hohpolašvuolta	golut
Luondduturisma buvttavuođideapmi	Dahkkujuvvo Ruotain ja Norggain searvágaid golmma riikka luonddumeahci luondduturismafálana			2-5 jagi	43 000
Oahpistanmateriála dahkan ja bajásdoallu	Oahpisteami ja dieđiheami lasiheapmi luonddumeahci ortnetnjuolggadussii.			1-3 jagi	10 000
	Lundui.fi ja Lundui.fi -siidduid bajásdoallu ja ovddideapmi, luondduguovddáža Mallai guoskevaš materiála ovddideapmi, sámegeielat ja sáme kultuvrras muitaleaddji materiála ovddideapmi				
Galledeaddjičuovvun	Ođasnuhttojuvvo jagi 2009 galledeaddjidutkan, dahkkujuvvo galledeaddjilohkan. Dahkkujuvvo oktasaš galledeaddjidutkan Sáná guovlluin ja Giehtaruohtasa meahcceguovlluin.			5-10 jagi	32000
Priváhtaeatnamat ja PSG-guovllut					

Govva 7. Plánenguovllu dálá ja plánejuvvon báivalanrusttegat. Kalohttageinnodat ja Šilismallai manni geassejohtolat bissot dálá dilis. Láhttojohtolat rievdaduvvo dálázis ja Šilisguoikka gáddái ráhkaduvvo orustansadji. Orustansaji báikkis ii leat loahpalaččat mearriduvvon. Dat čielgá eanadatčielggadusaid maŋjel.

© Meahciráđdehus 2020, © Suoma birasguovddáš 2020, © Karttakeskus, Lohpi L5293, © Eanamihtidanlágádus 2020.

16 Meahccegeavaheami doaibmabijut

Vástoproseassa	Meahccegeavaheapmi	Kárta	☐	Meahccebivdu
			☐	Guolástus
Čilgehus	Dán skovis meroštallojit meahccegeavaheapmái guoskevaš doaibmabijut, rávvagat ja mearrádusat. Skovi ulbmilin lea dárkkálnuhttit ulbmilásaheami oktavuodas namuhuvvon doaibmabijuid nu, ahte doaibmabijuid šládja, sturrodat ja sajádat meroštallojuvvojit doarvái dárkilit.			
Meahccebivdu ja fuođđodikšun				
Govvádus guovllu bivdogea- vaheami nuppástusas	Guovllu bivdogieldu vuodđuduvvá luonddumeahci vuodđudannjuolggadusaide, iige dán gánnet rievdadit.			
Fuođđonáliid bistevaš ávkinaatnima plánen				
Fuođđodikšunbarggut ja ráhkadusat sihke bearráigeahčču				
Meahccebivdu meahcástanlága 8§:a vuodul stáhta guovlluin				
	Nuppástus	Sivva	Suorgi	govvádus
ML 8 §:a guovlu (gieldda ássit ožžot bivdit stáhta eatnamiin)				
Oktasaš čáhceguovllut				
Nuppástus meahccebivdui eananeaiggáda lobiin (Meahciráđdehusa eatnamat)				
MR:a smávvafođđuid lohpebivdoguovlu				
MR:a sarvvaelliid lohpebivdoguovlu				
MR:a smávvafođđuid soahpamušbivdoguovlu				
MR:a ealgaelliid soahpamušbivdoguovlu				
Nuppástus bivdogeaheami olggobealde ja ráddjejuvvon geavaheami guovlluin				
MR:a bivdogeaheami olggobeale guovlu				
MR:a báikkálaš / áiggálaš ráddjehusat				
PSG-guovlluid bivdogielddut				

Meahccegeavaheami doaimbajut						
Doaimbajut	Govvadás			Viidodat (ha) dahje eará ovttat	Ovttat	hohpolašvuohta
Eará guovllut (PSG- ja priváhtaguovllut), vejolaš ávžžuhusat						
Guolástus						
Guollečázi ja guollenáiid dikšun	Čázit ja guollenáit eai dikšojuvvo.					
Guovllu guollebivdorgeavaheami nuppástus	Bivdogieldu vuodđuduvvá luonddumeahci vuodđudannjuolggadusaide, iige dan gánnet rievdatit.					
Nuppástus bivdúi GL:a vuodul oktasaš čáhceguovlluin ja nuppástusat oktasaš bivdoriektaí (bilken, oaggun...)						
	Nuppástus	Sivva	Suorgi	govvadás		
Oktasaš čáhceguovllu nuppástus GL:a guovlu						
Oktasaš bivdoriekta						
Nuppástus guolástussii eananeaggáda lobiin (Meahciráđđehusa eatnamat)						
MR:a lohpebivdoguovlu						
MR:a láigoguovlu						
Nuppástus bivdorgeavaheami olggobealde ja ráddjejuvvon geavaheami guovlluin						
MR:a bivdorgeavaheami olggobeale guovlu						
Bivdoráddjehusat						
Nuppástusdárbu PSG-guovlluid bivdoanus						
Báikkálaš sierrarievttit						
Meahccegeavaheami doaimbajut						
Doaimbajut	Govvadás			Viidodat (ha)	Ovttat	hohpolašvuohta
Eará guovllut (PSG- ja priváhtaguovllut), vejolaš ávžžuhusat:						

17 Eará luondduriggodagaid ja guovlluid geavaheami doaibmabijut

Vástoproseassa	Guovlluid stivren	
Čilgehus	Dán skovis meroštallojuvvojit dat plánenguovllu luondduriggodagaid ja guovlluid geavahanhámit, mat eai leat bohtán ovdan ovddit skoviin. Dáidda gullet murjen, guopparčoaggin, johtalus ja johtima ordnestallamat, valástallandoalut, iskkár- ja eará leairadoaibma, ruvkedoaibma sihke eananávdnasiid, boaldinmuora ja bodnečázi váldin.	
Murjen ja guopparčoaggin		
☐	Lobálaš	☒ Ráddjejuvvon (Ágga: Johtinráddjehus, man vuodđu lea luonddusuodjalanlágas)
Ákkastallan	Gildojuvvon ásahusa vuodul	
Luondduealáhusat (gullet meahccebivdu/guolástus/murjen ealáhussan)		
Govvádus	Mainnage luondduealáhussain ii oáččo bargat luonddumeahcis.	
Meahccejohhtalus ja eará johtalus	Stivren	govvádus
Meahccejohhtalus muohttaga áigge	Geavaheami stivren/lobiid mediheapmi	Meahccejohhtaluslága 4 §:a ja 28 §:a mielde oážžu johtit almmá Meahciráđđehusa sierra lobi haga (ee. gádjunbálvalus). Meahciráđđehus sáhtta medihit lobiid meahccejohhtalussii luonddumeahci doibmii heivvolaš ulbmilii meahccejohhtaluslága mielde.
Meahccejohhtalus bievlan	Geavaheami stivren/lobiid mediheapmi	Meahccejohhtaluslága 4 §:a ja 28 §:a mielde oážžu johtit almmá Meahciráđđehusa sierra lobi haga (ee. gádjunbálvalus). Meahciráđđehus sáhtta medihit lobiid meahccejohhtalussii luonddumeahci doibmii heivvolaš ulbmilii meahccejohhtaluslága mielde.
Eará johtalus	gildojuvvon	
Johtin		
Doaibma	Stivren	Ágga
Meahccesihkkelastin	Gildojuvvon	loaktá luonddu
Riiden	Gildojuvvon	loaktá luonddu
Beanavuodjin	Gildojuvvon	luonddumeahci ortnetnjuolggadus
Boazovuodjin	Lobi vuodul	luonddumeahci ortnetnjuolggadus
Gavccodeapmi	Gildojuvvon	Šlájajidsuodjaleapmi

Valáštallandoalut ja lágíduvvon searvedoaibma sihke iskárdoaimba dahje eará sullasaš doaimba			
Doaimba	Stivren		Ágga
Meahccedádjadangiilvu	Stivrejuvvo luonddumeahci olggobeallai		Luonddumeahcis oažžu johtit bievlan dušše johtolagaid mielde.
Iskárleaira	Stivrejuvvo luonddumeahci olggobeallai		Gohttet oažžu luonddumeahcis dušše Guohkkemašjávrrri stobu lahkosis merkejuvvon guovllus, mii lea leairraid várás beare gárži. Luonddumeahcis oažžu johtit bievlan dušše johtolagaid mielde.
Eará doaimba meahcis	Dušše muohttaga áigge		Johtit oažžu bievlan dušše johtolagaid mielde.
Eananávdnasiid váldin ja eará geavaheapmi/váldin			
Doaimba	Stivren		Ágga
Eananávdnasiid váldin	Gildojuvvon		Guovllu ráfáidahttinnjuolggadusat
Boaldinmuora váldin	Gildojuvvon		Guovllu ráfáidahttinnjuolggadusat
Bodnečázi váldin	Gildojuvvon		Guovllu ráfáidahttinnjuolggadusat
Eará geavaheapmi	Gildojuvvon		Guovllu ráfáidahttinnjuolggadusat
Vuovdedoallu			
Ulbmilat (vuovdedoallu)			
Doaimbajut (vuogit ja ráddjehusat)			
Vuovdedoalloeatnama nuppástus	Vd-anus	Ráddjejuvvon vd-anus	Govvádus
Doaimbajut Natura It-govvosiin	Govvádus		
Ávžžuhusat priváhtaeatnamiid vuovdeplánemii			

17b Boazodoalu doaibmabijut	
Vástoproseassa	Guovlluid stivren
Čilgehus	Dán skovis meroštallojit dat plánenguovllu luondduriggodagaid ja guovlluid geavahanhámit, mat eai leat bohtán ovdan ovddit skoviin. Dákkárat leat murjen, guopparčoaggin, boazodoallu, johtalusa ja johtima ordnestallamat, valástallandoalut, iskár- ja eará leairadoaibma, ruvkedoaibma sihke eananávdnasiid, boaldinmuora ja bodnečázi váldin.
Boazodoallu	
Doaibmabijut ja virolašvuodát	Ásahusa mielde bohccuid guođoheapmi luonddumeahcis lea gildojuvvon. Go luonddumeahcci ii leat áidojuvvon, bohccot sáhttet friddja ohcalit dohko. Guohtun uhkida daid luondduárvvuid, maid sealluheapmin luonddumeahcci lea vuođđuduvvon. Giehtaruohtasa bálggus ja báikkálaš badjealmmái, gean bohccot luonddumeahcis bálget, leat mielde jagi 2018 álggahuvvon iskkadanfidnus, mas bohccuid lihkaheapmi stivrejuvvo oasálaš guođohemiin ja nuppi beallái geainnu huksejuvvon bálgansujiin ja smávva iskkadanlunddolaš áittavullosaš šattuid gávdnonsajiid áidumiin. Dáid doaimmaid eai vuordde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuoda bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oažžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaibmamis. Bohccuid meari luonddumeahcis, bálgansuoji doaibmama ja šattolašvuoda ealáskeami áidojuvvon guovllus čuvvojuvvo. Dárbašlaš joatkkadoaimmain mearridat ovttas bálgosiin, sámedikkiin, Meahciráđđehusain ja dárbbu mielde birasministerijain čuovvumis čoggon vásáhusaid vuodul. Maiddái bohccuid guođoheapmi boazofávttaiquin lea molssaeaktu manjelis, jus gávnnaht dálá ordnema fuotnin ja doaibmameahttumin.
Ávžžuhusat	
Sámi boazodoalu ulbmilat	

18 Hálldahus

Vástoproseassa	Guovlluid stivren	Kárta	☐	Viiddidanguovllut
Čilgehus	Dán skovis meroštallojuvvojit plánenguovllu stivremii guoskevaš linnjemat, rávvagat ja mearrádusat. Suodjalanguovllu stivremii ja hálldahussii guoskevaš mávssolaš áššiide gullet bealiváldin suodjalanguovllu vejolaš viiddideapmái, ortnetnjuolggadus, dorvvolašvuohta, bearráigeahčču, gádjundoaibma ja ovttasbargu eará doibmiiguin.			
Plánenguovllus vástideaddji oassebealit				
Merke vástideaddji oassebeali dáikko	Meahciráđđehus, Lappi luonddubálvalusat			
Suodjalanguovlluid vuodđudandoaimmat ja stivren				
Doaibmabidju	Govvádus			
Ortnetnjuolggadusa dahkan	Ođasmahttojuvvo luonddumeahci ortnetnjuolggadus guvlui guoskevaš njuolggadusaid ja dikšun- ja geavahanplána linnjemiid mielde.			
Ráji merken	Ođasmahttojit ja buoriduvvojit rádjemerkejumit erenoamážit guovlluin, main leat fuobmán lobihis mohtorgielkávuodjima.			
Servituhtat, geavahanrievttit ja soahpamušat				
Doaibmabidju	Govvádus			
Dorvvolašvuohta ja bearráigeahčču				
Doaibmabidju	Govvádus			
Bearráigeahčču	<p>Meahciráđđehus bearráigeahččá luonddusuodjalanguovlluid geavaheami eiseváldin ja guovlluid hálldašeaddjin. Meahciráđđehusa gozihandoaimma oktiiheiveheamis ja lágideamis sierra guovlluin vástidit meahccedárkkisteaddjit. Meahccedárkkisteddjiid doaibmafápmudusat vuodđuduvvet Meahciráđđehusa meahccebearráigeahččoláhkii (1157/2005). Meahccebearráigeahčču gullá maiddáí bolesa ja rádjegozáhusa virgebarguide.</p> <p>Bearráigeahččus lea dehálaš ovddalgihtii váikkuhus riikkosiid ja lobihisvuođaid dustemii. Meahciráđđehusa bearráigeahču dehálaš deattuhansuorggit leat plánenguovllus sihke lágalašvuođa ja lobálašvuođa bearráigeahččus čuovvovaččat:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) meahccebivddu, guolástusa, meahcceguovlolága, luonddusuodjalanlága ja meahccejohtaluslága bearráigeahčču 2) stuorranávddiide čuohcci lágahisvuođaid bearráigeahčču 3) geavahanriekte- ja láigosoahpamušaid vuhtiváldin 4) bázahus- ja birassuodjalanlágaid njuolggadusaid bearráigeahčču 5) juohkeolbmorivttiid bearráigeahčču 6) luonddus johtiid oahpisteapmi bistevaš ja birasdiđolaš luonddugeavaheapmái 7) áitojuvvon eallišlájaid bessema dárkkisteapmi ja čuovvun (vejolaš headuštusaid bearráigeahčču) <p>Meahccedárkkisteaddji vástida bearráigeahču oktiiheiveheamis ja lágideamis searválagaid Meahciráđđehusa bargoveagain ja bearráigeahččoeseválddiiguin.</p>			

Gearggusvuodát	☐	Oljoliikkohisvuodaplána	li leat dárbu	
	☐	Meahccebollindustenplána	Doibmojuvvo Meahciráđđehusa buollindustenplána mielde.	
Bálvalanráhkadusaid dorrvolašvuohhta	☐	Visttiid gádjunplána	li leat dárbu	
	☒	Visttiid buollindárkkisteapmi	Buollinuoavdda rávvagiid mielde	
	☐	Čuožáhagaid namma- ja koordináhtamerkejumit	Stobuid sajádatkoordináhtat leat merkejuvvon stobuid latnjatávvaliidda.	
	☒	Gádjunovttasbargu	Searválagaid gádjunseiválđdiin. Merkejuvvo 30x30 m gádjunhelikoptera seavunsadji Guohkkemašjávrrái.	
Ovttasbargu				
Doaibmabidju	Govvádus			
Guvllolaš ja báikkálaš ovttasbargu	<p>Meahciráđđehus gieđahallá dárbbu mielde plánenguovllu áššiid guovddáš čanusjoavkkuiguin, ee. Sámedikkiin ja bálgosiiguin. Sámediggelága 9 §:a ráđđádallamat ja Boazodoallolága 53 §:a mielde dáhpuhuvvan gullan.</p> <p>Lágiduvvo jahkásaččat sámiid ruovttuguovllu bálgosiid ja Meahciráđđehusa ovttasdoaibmabeaivi, masa oassálastet bálgosiid boazoisidat ja Meahciráđđehusa ovddasteaddjit.</p> <p>Oassebealit oassálastet jahkásaččat Sámedikki, Birasministeriija, Lappi EBI-guovddáša ja Meahciráđđehusa deaivvadeapmái.</p> <p>Giehtaruohhtasa bálggus, Sámediggi, Lappi EBI-guovddáš, Eanodaga giella ja gieldda ovttasbargojoavku, Lappi rádjegožáhus, boles, Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvdna ja guovllu fitnodatolbmot. Ovttasbarggu ulbmilin lea lasihit vuorrováikkhusa sierra geavaheaddjjoavkkuid gaskkas ruossalasvuodaid garvin ja eastin dihte.</p> <p>Meahccebarráigeahčus MR bargá viššalit ovttas Lappi rádjegožáhusain bolesiin, tuolluin ja ránnjárikkaid bearráigeahčoeiseválddiiguin.</p> <p>Meahciráđđehus lea viššalit oktavuodas dutkanbarggu bargan oassebelliguin.</p>			
Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	MR bargá ovttas Ruota ja Norgga luonddusuodjalanhálddahasain ja guovlluid dikšuiiguin luonddudieduid čoaggimis ja gaskkusteamis, Kalohtageinnodaga márkanastimis ja johtolagaid oahpisteamis.			
Eará huksehusat (eai vánddardan- dahje lustageavahananus)				
Doaibmabidju	Čuožáhat (namma)	Oamasteaddji	St	Doaibmabiju govvádus
-	-	-	-	-
PSG-guovllut ja eará priváhtaguovllut				
-				

19 Resurssat			
Vástoproseassa	Guovlluid stivren		
Čilgehus	Dán skovis meroštallojuvvojit doaimma plánema vuodđun dikšun- ja geavahanplána ollašuttima ovtaháváš ja bistevaš golut. Dasa lassin meroštallojuvvojit guovllu dikšumii ja stivremii guoskevaš eará golut, ja ná lea álkit laktit dikšun- ja geavahanplána jahkásaš doaimma plánemii. Dikšun- ja geavahanplána ollašuttima goluin vástida vuosttažettiin Meahciráđđehus. Jos plánii váldojuvvojit mielde eará áššit, dego EBI-guovddázii dahje gildii guoskevaš čatnaseamit, de maiddáid daid golut ovdanbuktojit dán skovis.		
Jahki, man gollodássái árvvoštallamat vuodđuduvvet.		2014	
	Bissovaš golut €/jahki	Ovtaháváš golut €	Lassedieđut
Visttit	5000	10 000	Guohkkemašjávrrí stobuid muorra- ja bázahusfuolahus ja dárbbášlaš jahkedivvumat
Ráhkadusat	1 000	23 000	Ovtaháváš goluin meahcceoahpistanrusttegiid ođasnuhttin Malla parkerensadjái plánabajis
Johtolagat	2 000	130 000	Johtolatmerkejumit, rovvemuorat ja ordnemat/johtolaga sirdimat
Oahpistanbálvalusat ja oahpistandieđiheapmi	30 000	10 000	Lundui.fi ja Lundui.fi -siidobeivádeamit, oahpisteapmi Gilbbesjávrrí luondduguovddázis, meahcceoahpistanrusttegiid plánen
Galledeaddjilohkan, galledeaddji-, fitnodat- jed. dutkamušat	2 000	75 000	čuovvovaš 2020:s Giehtaruohtasa guovllus + riikkaidgaskasaš luondduturisma plána
Lustageavaheapmi oktiibuot	40 000	268 000	Doaimmabijut ollašuttuovvojit resurssaid mielde
Ovdežiin dikšun			
Šlájaiddikšun			
Eará luonddudikšun			
Luonddusuodjaleami čuovvumat	11 500	2000	Njiččehasat ja lottit, beassedárkkisteamit jahkásaččat, ja maiddáid duottarbeaivelottiid dilli čuvvojuvvo jahkásaččat. Áitojuvvon/ direktiivva šaddošlájaid dilli čuvvojuvvo gálkaguovlluin sullii viđa jagi gaskkaid. Jeagel- ja guopparšlájaid ovtaháváš inventeren. Lastamáhtoroassoguovlluid čuovvun.
Luonddusuodjaleapmi oktiibuot	11 500	2000	
Huksenárbi			
Arkeologalaš čuožahagat			
Eará kulturárbbi dikšun			
Kulturárbbi oktiibuot			

Hálddahu- ja eará golut	5000			
Buot oktiibuot	56 500	270 000	Buot golut oktiibuot plánabajis (15 jagi) €	1 117 500

20 Oassálastin			
Vástoproseassa	Guovlluid stivren		
Čilgehus	Riikkavuložiid ja čanasjoavkkuid gullan plánemis lea Meahciráđđehusa ja birashálddahusa doaibmavuohki. Oassálastinvejolašvuoda ulbmilin lea: oažžut luonddusuodjalanulbmiliidda ja -doaimmaide oppalaš dohkkeheami, unnidit ruossalasvuodaid Meahciráđđehusa ja berošteaddjjoavkkuid sihke sierra berošteaddjjoavkkuid gaskkas, oažžut nu ollu go vejolaš dieđuid, máhtu ja oainnuid čovdosiidda vuodđun, oažžut ovttasbargoassebeliid čatnasit plána ulbmiliidda ja guovddáš čovdosiidda sihke láchit bissovaš ovttasbarggu guovllu sierra doibmiid gaskkas.		
Čuozáhagaide guoskevaš oassálastinvejolašvuota	Oassálastán oassebealit	Nammaduvvon ovdasteaddji	Vuohki
	Hálddahus ja eiseváldeoassebealit		
Giehtaruohtasa guovlluid dikšuma ja geavaheami plánenfitnu ovttasbargojoavku	Eanodaga gielda (golbma ovdasteaddji) Lappi EBI-guovddáš Sámediggi (njeallje ovdasteaddji) Eanodaga guolástanguovlu Bálgosiid ovtastus Sámemusea Siida	Mikko Kärnä, Virpi Väisänen, Jaakko Ala-Mattila, (Liinu Törvi), Liisa Viitala Anne-Maret Labba, Per Oula Juuso, Tuomas Aslak Juuso, Lars Jona Valkeapää Reijo Mannela Marja Anttonen Eija Ojanlatva	Ovttasbargojoavkkus vihtta čeahkkima

Organisašuvnnat ja joavkkut			
Giehtaruohtasa guovlluid dikšuma ja geavaheami plánenfitnu ovttasbargojoavku	Lappi luonddusuodjajalanbire rs	Sirpa Karjalainen	
	Gilbbesjávrrí gilisearvi rs	Elli-Marja Kultima	
	Giehtaruohtasa bálggus rs	Per Antti Labba	
	Eanodaga fitnodatdoallit rs (njeallje ovddasteaddji)	Hannu Rauhala, Nils Matti Vasara, Pasi Ikonen, Esa Aidantausta	
	Helssega universitehta Gilbbesjávrrí biologalaš stašuvdna	Rauni Partanen	
	Johtti Sápmelaččat rs	Nils-Henrik Valkeapää	
	Eanodaga fuođđodikšunsearvi rs	Tuomas S. Palojärvi	
	Gárasavvona gilisearvi rs	Kari Kotavuopio	
	Bealdovuomi lappigilisearvi	Jouni Eira	
	Suovditvári lappigilisearvi	Lauri Kotavuopio	
	Suomen Latu ry	Hannu Liljamo	
Metla	Seija Tuulentie		
Sámediggi	Sámediggelága 53 §:s oaivvilduvvon ráđđádallan	Klemetti Näkkäläjávri, Kalle Varis	Oktasaš čoahkkin 7.1.2015, čálalaš kommeanttat plánaárvalussii
Giehtaruohtasa bálggus	Boazodoallolága 9 §:s oaivvilduvvon ráđđádallan	Tuomas Palojärvi, Per Antti Labba	
Sámedikki nammadan Akwé: Kon -joavku		Per Antti Labba (sj), Nils Jonas Ketola (válmmaštalli-čáli), Tuomas Aslak Juuso, Per Oula Juuso, Lars Jona Valkeapää ja Anne-Maret Labba	Ohta čoahkkin, árvoštallá plána váikkuhusaid sámekultuvrii
Fitnodagat			

Priváhta eananeaggáid oassálastin (Priváhta suodjalanguovllut ja eará priváhtaguovllut)			
Rabas oassálastindilálašvuođat	Báiki	Bvm	Oassálastit (lkm)
Almmolaš dilálašvuohta, "gilieahket"	Heahtta	28.5.2012	7
Almmolaš dilálašvuohta, "gilieahket"	Gárasavvon	29.5.2012	16
Almmolaš dilálašvuohta, "gilieahket"	Gilbbesjávri	30.5.2012	26
Dilálašvuohta Gilbbesjávri fitnodatolbmuide	Gilbbesjávri	20.6.2012	17
Almmolaš dilálašvuohta Gilbbesjávri norggabeale astoáigeássiide	Gilbbesjávri	2.3.2013	8
Čoahkkáigeassu oassálastima váikkuhusas pláni			
<p>Plánas árvaluvvo ahte láhttojohtolat galgá buorebut linnjejuvvot láhttodorvolašvuođa dihte ja rádjemerkejumit buoriduvvot lobihis johtima geahpedeapmin. Árvaluvvo ahte bázahusfuolahusbáiki galgá huksejuvvot Malla parkerensaji lahkasi Mallai manni bálga gurrii ja Malla oahpistanmateriála galgá lasihuvvot ja dássi buoriduvvot. Luondduguovddáš háliidivččii lasihit rabasáiggiid ja mánggabealagahttit bálvalanfálaldagaid. Malla áiduma árvalit oktan vuohkin ealáskahttit luonddumeahci luonddu 1990-logus dáhpáhuvvon bohccuid liigeguhtuma dihte.</p>			
Cealkámušat ja máhcahat			
Bivdojuvvon cealkámušat (st)	24	Fidnejuvvon cealkámušat (st)	20
Cealkámuščoahkkáigeassu lea plána čuvvosis 5.			
Cealkámušaid čoahkkáigeassu			
Cealkámuš ja cealki	Plána oasse/skovvi	Meahciráđdehusa vástáduš	Ášši dagahan doaimbaidju
Eanodaga gielddat			
Gielddat guottiha luonddumeahci áiduma ja luonddumeahci suddjema bohccuid lobihis guohtumis.	18 Hálldahus	Plána leat rievddadan ja luonddumeahci áidumis leat luohpan	<p>Ásahusa mielde bohccuid guođoheapmi luonddumeahcis lea gildojuvvon. Go luonddumeahcci ii leat áidojuvvon, bohccot sáhttet friddja ohcalit dohko. Cealkámušas lea plánas Meahciráđdehus evttohi luonddumeahci áiduma. BM:in geivojuvvon ráđđadallamiid mannjá áidumis luhpe, ja figgat geahpedit guohtundeattu jagi 2018 álggahuvvon iskkadanfidnuin.</p> <p>Giehtaruohtasa bálggus ja báikkálaš badjealmmái, gean bohccot luonddumeahcis bálget, leat mielde fidnus, mas bohccuid lihadeapmi stivrejuvvon oasálaš guođohemiin ja nuppi beallái geainnu huksejuvvon bálgansujiin ja smávva iskkadanluonddolaš áittavullosaš šattuid gávdnonsajiid áidumiin. Dáid doaimmaid eai vuordde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuođa bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oazžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaimmamis.</p>

<p>MR sáhtášii maiddái guorahallat luonddumeahccefávttá báikkáheami, jos ná sáhtášii hehttet bohccuid lobihis guohtuma Malla luonddumeahcis.</p>	<p>18 Hálldahus</p>	<p>MR geahččala resurssaid olis dikšut goziheami ja vándardanbálvalusaid nu bures go vejolaš. Doaimmat eai leat oaivvilduvvon dušše dihto guovlluid várás muhto bargiid sáhtta geavahit njuovžilit sierra guovlluin dárbbu mielde.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Gieldda mielas plánas galggašii čujuhit báikkálaš olbmuid ja prográmmabálvalusaid fálli fitnodatolbmuid vuoigatvuoda geavahit Guohkkemašjávri gámpá orustansadjin.</p>	<p>15 Luonddu lustageavaheapmi: vándardeami ja luondduturisma doaibmabijut</p>	<p>Luonddumehciid turismageavaheapmi lea dábálaččat hui ráddjejuvvon ja bálvalusaid leat oaivvilduvvon dušše iešráđálaš johttiide. Safáraid anus lea Victoria-johtolaga guoras stohpu, mii lea rabas buot mohtorgielkká fárus johttiide. Meahciráđđehusa mielas ii gánnet váldit Guohkkemašjávri mohtorgielkádoarjjabáikin. Nuppe ládje go lea leamaš dilli Lappi guovlluin, main leat dahkkojuvvon galledeaddjidutkamušat, de Gilbbesjávris jávri lahkosiid ássiin 40 % ja meahcceguovllus 27 % galledeaddjiin vástidedje ahte mohtorgielkávuodjin heađušta sin. Viehka mánggas leat almmuhan iežaset fárret eará sadjái mohtorgielkávuodjima heađuštusa dihte. Dego eará sajisge Kalohttageinnodaga guoras (Megonjávri, Bihčosjávri, Hálidi) mohtorgielkávuodjiid ja eará johttiid geahččalit stivret eará doarjjabáikkiide, vai váttisvuodát unnošedje.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>

Sámediggi			
MR ii leat čuvvon Akwé: Kon - rávvaga dego livččii galgan ja dikšun- ja geavahan-plánaárvalus lea Akwé: Kon -rávvagiid dáfus erenoamáš váilevaš.	1 Plánenguovllu govvádus ja plánendilli	Plánen lea álggahuvvon ovdalگو MR dohkkehii Akwé:Kon - prinsihpaid. Go plánemiin jotke álbmotmeahccečielggadusas dáhpáhuvvan gaskkalduvama maŋŋel, de livččii gánnehan sirdásit Akwé:Kon-meannudanvuohkái ja ásahit sierra Akwé:Kon -joavkku.	Eai nuppástusat plánii
Sámedikki mielas maiddáí bohccuid guohtuma sihke buorit ja neutrála váikkhusat galget merkejuvvot plánii.	11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat	Áitagiid árvvoštallan vuodđuduvvá Suomas 2008:s dahkkojuvvon luonddutiippaid áitatvulošvuoda árvvoštallamii (čujuheapmi 4/4). Bohccuid liige guohtuma váikkhusat leat árvvoštallon luonddutiippaid dáfus.	Plána Skovvi 4 lea dievasmahtton positiivvalaš váikkhusaid hárrái ja dasa leat lasihuvvon čujuheamit dahkkojuvvon dutkamusaide.
Sápmelašvuolta galgá dovddastuvvot guovllu árvun ja merkejuvvot plánii.	6 Kulturárbi 11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat	Sámekultuvra lea dovddastuvvon guovllu árvun Skovis 6, Kulturárbi, muhto dat galggašii oidnot maiddáí guovddáš suodjalanárvun Skovis 11, Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat.	Lasihuvvon sámekultuvra sierra árvun Skovváí 11 ja dasa guoskevaš doaibmajut daidda čuovvovaš skoviide.
Bohccuid guohtuma buorit váikkhusat eai leat váldojuvvon vuhtii dikšun- ja geavahan-plánaárvalusas. Nube Malla áiduma váikkhusat Malla lundui, guhkkín eret guovllu sámekultuvrii, eai leat áššáigullevaš vuogi mielde čielggaduvvon ja árvalus galgá gessojuvvo Malla luonddumeahci dikšun- ja geavahanplánaárvalusas.	11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat, 12 Áitagiid dusten, váikkhusaid árvvoštallan ja čuovvun	Luonddumeahci áidumis leat oalát luohan.	Ásahusa mielde bohccuid guodoheapmi luonddumeahcis lea gildojuvvon. Go luonddumeahcci ii leat áidojuvvon, bohccot sáhttet friddja ohcalit dohko. Cealkámušas lean plánas Meahciráđđehus evttohii luonddumeahci áiduma. BM:in gevvojuvvon ráđđádallamiid maŋŋá áidumis luhpe, ja figgat geahpedit guohtundeattu jagi 2018 álggahuvvon iskkadanfidnuin. Giehtaruohtasa bálggus ja báikkálaš badjealmmái, gean bohccot luonddumeahcis bálget, leat mielde fidnus, mas bohccuid lihadeapmi stivrejuvvo oasálaš guodohemiin ja nuppi beallái geainnu huksejuvvon bálgansujiin ja smávva iskkadanluondolaš áittavullosaš šattuid gávdnonsajiid áidumiin. Dáid doaimmaid eai vuordde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuoda bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oazžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaibmamis.

<p>Sámediggi vuostálastá ollásit Malla luonddumeahci áiduma ja gáibida ahte árvalus galgá jávkaduvvot Malla luonddumeahci dikšun- ja geavahanplánas. Árvalus ii deavdde riikkaidgaskasaš soahpamušaid, meahciráđđehuslága ja guhkkín eret boazodoallolága geatnegahttimiid. Áidun sáhtá rihkkut maiddáivuođolága. Jos árvalus ollašuvvá, de dat čuozašii sakka sámii luonddu mánggahápmásašvuhtii guoskevaš árbevirolaš dieđuid, virolašvuodaid ja innovašuvnnaid seailumii sihke vejolašvuodaide bargat sámekultuvrrain.</p>	18 Hálldahus	Luonddumeahci áidumis leat oalát luohpan.	<p>Ásahusa mielde bohccuid guođoheapmi luonddumeahcis lea gildojuvvon. Go luonddumeahcci ii leat áidojuvvon, bohccot sáhttet friddja ohcalit dohko. Cealkámušas lean plánas Meahciráđđehus evttohii luonddumeahci áiduma. BM:in gevvojuvvon ráđđádallamiid manjá áidumis luhpe, ja figgat geahpedit guohtundeattu jagi 2018 álggahuvvon iskkadanfidnuin.</p> <p>Giehtaruohtasa bálggus ja báikkálaš badjealmmái, gean bohccot luonddumeahcis bálget, leat mielde fidnus, mas bohccuid lihkeapmi stivrejuvvo oasálaš guođohemiin ja nuppi beallái geainnu huksejuvvo bálgansujiin ja smávva iskkadanlundolaš áittavullosaš šattuid gávdnonsajiid áidumiin. Dáid doaimmaid eai vuordde čovdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuoda bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oazžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaimmamis.</p>
Lappi Lihttu			
<p>DGS:s gieđahallo hui gáržžit Duottar-Sámi eanangoddelávva dahje DGS:a gaskavuotta eanangoddelávvas plánejuvvon eanangeavaheapmái. Goit lávvamerkejumiid daidda guoskevaš mearrádusaiguin gánnehivčče buktit ovdan.</p>	1 Plánenguovllu govvideapmi ja plánendilli	Báhcan vahágis eret plánas	Lasihuvvon válddus Duottar-Sámi eanangoddelávvakárttas oktan čilgehusaiguin (ođđa Mielddus 1)
<p>DGP:a tabeallahámi ovdanbuktinvuogi lea viehka váttis lohkat ja ollisvuodaid lea váttis oaidnit.</p>	Oppa plána	Tabeallahámi ovdanbuktinvuohki gullá oassin diehtovuogádkii, mii váldojuvvo atnui. Dasa ii sáhte dahkat nuppástusaid.	Eai nuppástusat plánii
Lappi EBI-guovddáš			
<p>DGP lea gokčevaš ja vuđolaš árvalus luonddumeahci áidnalunddot duottarluonddus. Maiddáivuođolága suodjalánárvvut ja daidda guoskevaš áitagat leat leat plánas váldojuvvon vuhtii ja govviduvvon.</p>	Oppa plána	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii

<p>Suodjalan- ja dutkanulbmiliid dorvvastan dihte bohccuid guohtungažaldat galgá čovdojuvvot. Dilli ii leat dál nugo ásahusas gáibiduvvo, dasgo boazodoallu lea gildojuvvon Malla luonddumeahcis, muhto bohccot guhtot ainge luonddumeahcis erenoamážit geasi áigge.</p>	<p>18 Hállddahus</p>	<p>Dát kommeanta doarju plána.</p>	<p>Ásahusa mielde bohccuid guodoheapmi luonddumeahcis lea gildojuvvon. Go luonddumeahcci ii leat áidojuvvon, bohccot sáhttet friddja ohealit dohko. Cealkámušas lean plánas Meahciráđđehus evttohii luonddumeahci áiduma. BM:in gevvojuvvon ráđđádallamiid maŋŋá áidumis luhpe, ja figgat geahpedit guohtundeattu jagi 2018 álggahuvvon iskkadanfidnuin.</p> <p>Giehtaruohtasa bálggus ja báikkálaš badjealmmái, gean bohccot luonddumeahcis bálget, leat mielde fidnus, mas bohccuid lihcadeapmi stivrejuvvon oasálaš guođohemiin ja nuppi beallái geainnu huksejuvvon bálgansujiin ja smávva iskkadanluonddolaš áittavullosaš šattuid gávdnonsajiid áidumiin. Dáid doaimmaid eai vuordde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuoda bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oažžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaibmamis.</p>
<p>Suodjalanárvvuid ja dieđalaš dutkama dorvvastan dihte goit muhtun muddui áidun lea dálá dilis áibbas vejolaš molssaeaktu. Stivrejuvvon guohtun galgá leat dárbbu mielde vejolaš, dego Meahciráđđehus lea árvalan.</p>	<p>18 Hállddahus</p>	<p>Dát kommeanta doarju plána.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Bohccuid liigeguhtuma ja gulul ovdáneaddji dálkkádatrievdama váikkuhusain suodjalanvuloš luonddutiippaide ja šlájaid eai gávdno dutkandieđut dahje dat eai goit leat ovdanbukton dikšun- ja geavahanplánas. EBI-guovddáža mielas lea dárbu dasa ahte go guorahallo oassálasge áidun, de mearrádusa vuodđun galgá ovdanbuktot dieđalaš materiála ovdalis namuhuvvon áššiin.</p>	<p>18 Hállddahus</p>	<p>Áidumis leat luohpan. Dan sadjái smávvvaviidodaga áittavuollásaš šlájaid gávdnonsajiid leat áidon.</p>	<p>Ásahusa mielde bohccuid guodoheapmi luonddumeahcis lea gildojuvvon. Go luonddumeahcci ii leat áidojuvvon, bohccot sáhttet friddja ohealit dohko. Cealkámušas lean plánas Meahciráđđehus evttohii luonddumeahci áiduma. BM:in gevvojuvvon ráđđádallamiid maŋŋá áidumis luhpe, ja figgat geahpedit guohtundeattu jagi 2018 álggahuvvon iskkadanfidnuin.</p> <p>Giehtaruohtasa bálggus ja báikkálaš badjealmmái, gean bohccot luonddumeahcis bálget, leat mielde fidnus, mas bohccuid lihcadeapmi stivrejuvvon oasálaš guođohemiin ja nuppi beallái geainnu huksejuvvon bálgansujiin ja smávva iskkadanluonddolaš áittavullosaš šattuid gávdnonsajiid áidumiin. Dáid doaimmaid eai vuordde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuoda bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oažžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaibmamis.</p>
<p>Luonddumeahci vejolaš áidun lea stuorra gažaldat, ja dárkilet plánemis gánneha viggat buori ovttasbargui guovllu bálgosiin.</p>	<p>18 Hállddahus</p>	<p>Áidumis leat luohpan. Dan sadjái smávvvaviidodaga áittavuollásaš šlájaid gávdnonsajiid leat áidon.</p>	<p>Giehtaruohtasa bálggus ja báikkálaš badjealmmái, gean bohccot luonddumeahcis bálget, leat mielde fidnus, mas bohccuid lihcadeapmi stivrejuvvon oasálaš guođohemiin ja nuppi beallái geainnu huksejuvvon bálgansujiin ja smávva iskkadanluonddolaš áittavullosaš šattuid gávdnonsajiid áidumiin. Dáid doaimmaid eai vuordde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuoda bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oažžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaibmamis.</p>

Vejolaš áidumis galgá unnidit heajos váikkuhusaid nu ollu go vejolaš, dego váikkuhusaid lottiide ja šattolašvuođa gollama áiddi lahkosis.	18 Hálldahus	Áidumis leat luohan.	Eai nuppástusat plánii
Joatkkaplánemis galggašii čielggadit, leago oppa luonddumeahci áidun áidna molssaeaktu vai gánnehivččiigo ráddjet áidumiin dušše dihto guovlluid.	18 Hálldahus	Áidumis leat luohan. Dan sadjái smávviidodaga áittavuollásaš slájaid gávdnonsajiid leat áidon.	Eai nuppástusat plánii
Giehtaruohtasa bálggus			
Bálggus vuostálastá áiduma muhtun muddui dahje ollásit ja árvala ahte bohccuid dálá guohtungieldu jávkaduvvo.	18 Hálldahus	Áidumis leat luohan.	Ásahusa mielde bohccuid guođoheapmi luonddumeahcis lea gildojuvvon. Go luonddumeahcci ii leat áidojuvvon, bohccot sáhttet friddja ohalit dohko. Cealkámušas lean plánas Meahciráđdehus evttohii luonddumeahci áiduma. BM:in gevvojuvvon ráđđádallamiid maŋŋá áidumis luhpe, ja figgat geahpedit guohtundeattu jagi 2018 álggahuvvon iskkadanfidnuin. Giehtaruohtasa bálggus ja báikkálaš badjealmmái, gean bohccot luonddumeahcis bálget, leat mielde fidnus, mas bohccuid lihkaeapmi stivrejuvvo oasálaš guođohemiin ja nuppi beallái geainnu huksejuvvon bálgansujiin ja smávva iskkadanlunddolaš áittavullosaš šattuid gávdnonsajiid áidumiin. Dáid doaimmaid eai vuordde čoavdit Malla luondduárvvuid ja bohccuid guohtuma ruossalasvuođa bissovaččat, muhto fidnuin lea vejolaš oažžut vásáhusaid sierralágan čovdosiid doaimmamis.
Áidumis ii leat ráđđádallon bálgosiin nugo livččii galgan boazodoallolága 53 § mielde.	18 Hálldahus	Boazodoallolágas gáibiduvvon ráđđádallon dáhpuhuvašii cealkámušgulaskuddama maŋŋel.	Eai nuppástusat plánii
Giehtaruohtasa bálggus galggašii oažžut buhtadusa bohccuid viežžamis, jos guohtungieldu doalahuvvo. Lea vejolaš hehttet bohccuid guohtuma maiddá áiddokeahtá guovllu ja viežžat bohccuid eret. Dáid doaimmaid sáhtta ovttastahttit luonddumeahci eará dikšumii ja goziheapmái. MR galggašii vástidit goluin. Bálggus čujuha maiddá Bálgosiid ovttastusa cealkámuššii.	18 Hálldahus	Ásahusa mielde boazodoallu ja dasa guoskevaš doaimmat leat gildojuvvon Malla luonddumeahcis. Meahciráđdehus ii ráddje bohccuid guohtuma Malla luonddumeahcis, muhto boazodoallu lea gildojuvvon ásahusa vuodul, iige MR leat ná geatnegahtton máksit bohccuid viežžangoluid.	Eai nuppástusat plánii

Bálgosiid ovtastus			
Bálgosiid ovtastus vuostálastá Malla guovllu áiduma.	18 Hálddahus	MR čuovvu gustojeaddji njuolggadusaid ja atná áiduma buoremus molssaeaktun.	Eai nuppástusat plánii
Ii sáhte mearridit áidumis, jos ii ráddádallo nugo galggašii boazodoallolága 53 § mielde.	18 Hálddahus	Boazodoallolágas gáibiduvvon ráddádallan dáhpuvašii cealkámušgulaskuddama maŋjel.	Eai nuppástusat plánii
Bálgosiid ovtastusa mielas Malla luonddumeahci guohtungiieldu galgá jávkaduvvot.	18 Hálddahus	MR čuovvu gustojeaddji njuolggadusaid. MR ii sáhte mearrádusainis rievdadit ášahusa.	Eai nuppástusat plánii
Jos guohtungiieldu joatkašuvvá, de bálggus galgá oažžut buhtadusa bohccuid viežžamis Malla luonddumeahcis. Luonddusuodjalanlága 14 §:a mielde bohccuid guohtuma ráddjemis boahtti áidun- ja eará golut máksojuvvojit stáhta ruđain. MR ii leat doaimman luonddusuodjalanlága mielde.	18 Hálddahus	Luonddusuodjalanlága 14 § "... guovllu stivremis vástideaddji eiseváldi dahje lágádus sáhtá luonddudutkamii guoskevaš dahje eará erenoamáš siva dihte ráddjet bohccuid guohtuma luonddumeahcis. Ráddjema dagahan áidun- ja eará golut máksojuvvojit stáhta ruđain." Meahciráđdehus ii ráddje bohccuid guohtuma Malla luonddumeahcis, muhto boazodoallu lea gildojuvvon ášahusa vuodul, iige MR leat ná geatnegahtton máksit bohccuid viežžangoluid.	Eai nuppástusat plánii
Jos áidojuvvo, de áiddi doaimmilvuodas ii sáhte leat sihkkar. Dálvit bohccot johtet álkit muohttaga vuollái jávvášan áiddi badjel luonddumeahccái ja sáhtá geavvat nuge ahte bievladettiin bohccot eai beasa šat eret áiddi siste.	18 Hálddahus	Áidumis dahkkojuvvo sierra plána, mas čuovvovaš oainnut galget vuhtiiváldojuvvo.	Eai nuppástusat plánii
Giehtaruohtasa bálgosa dálveguohtoneatnamiid dilli namuhuvvo headjun. Čujuheapmi 10/1, muhto gáldologahallamis diet diehtu ii gávdno.	10 b Boazodoallu	Čujuheapmi livččii galgan leat hámis 4/3	Čujuheapmi lea divvojuvvon.

Árvalusas čállojuvvo "bohccuid bissovaš liigeguohhtumis". Mallas ii leat leamaš bohccuid bissovaš liigeguohhtun mánggalot jahkái.	Oppa plána	Bohccuid liigeguohhtuma váikkuhusat vuhttojit Malla dihto luonddutiippain ja šlájain.	Eai nuppástusat plánii
Dutkandieđuid mielde boazodoalus leat guvlui maiddái buorit ja neutrála váikkuhusat. Dát eai leat árvalusas váldjuvvo vuhtii.	4 Luonddutiipat	Plána Skovvi 4 lea dievasmahtton buriid váikkuhusaid hárrái ja leat lasihuvvon čujuheamit dahkkojuvvo dutkamusaide.	Plána lea dievasmahtton.
Malla hárrái riikkaid gaskasaš rádjeboazoáiddi bajásdoallan gullá norgalaččaide. Dáidda áiddiide MR:s ii leat bajásdoallanriekti.	18 Hálldahus	Plána merkejupmi lea eahpečielgasit ovdanbukton. Meahciráđdehus ii vástit áiddiin, muhto geahččala váikkuhit dasa ahte áidi dollojuvvo ortnegis.	Teaksta lea rievdaduvvon.
Ls-lága 16 §:a mielde sámiid ruovttuguovllu álbmot- ja luonddumehčiin galget dorvvastuvvot sámiide vejolašvuodát bajásdoallat ja ovddidit iežaset kultuvrra. Boazodoallu lea Giehtaruohttasu guovllus boares luondduealáhus ja sámekultuvrra vuodđu.	10 b Boazodoallu	Meahciráđdehus čuovvu gustojeaddji ásahusa, man mielde boazodoallu ja dasa guoskevaš doaimmat leat gildojuvvo Malla luonddumeahcis	Eai nuppástusat plánii
Gilbbesjávrra gilisearvi			
Vánddardanráhkadusat galggašedje áinnas ordnejuvvot, láhttu linnjejuvvo dorvvoleabbon ja oahpistanrusttegat ođasnuhttot. Dasa lassin gilisearvi mielas galggašii ordnet parkerensáji, mii lea geaidnuguoras, ja seammás maiddái lágidit bázašfuolahusa áiggi dássái.	15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luonddaturisma doaibmabijut	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Meahciráđdehus galgá sáhttit fuolahit das, ahte luonddumeahci ortnetjuolggadusat čuvvojuvvojuvvojit omd. bohccuid guohhtuma ektui áidumiin dahje juoga eará vuogas vuogi mielde.	18 Hálldahus	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii

Plánas galggašii giddet erenoamáš fuopmášumi Golddaluovtta-Guohkkemaš-jávrrí guovllu luondduturisma dárbbuide. Golmma riikka rádjemearka lea dehálaš oaidnámuš ja buot galledeaddji-joavkkuide galggašii leat rádjemearka lahkosis fálus liekkadallan- ja orustansadji.	15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luonddu-turisma doaibmajut	Luonddumehciid turismageava-haheapmi lea dábálaččat hui ráddjejuvvo ja bálvalusat leat oaivvilduvvon dušše iešráđálaš johttiide. Safáraid-anus lea Victoria-johtolaga guoras stohpu, mii lea rabas buohkaide, geat leat mohtorgielkká fárus.	Eai nuppástusat plánii
Malla luonddumeahci lustageavaheami ja oahpistandoaimma dáfus livččii dehálaš ahte Gilbbsjávrrí luondduguovddáš livččii rabas birra jagi.	15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luonddu-turisma doaibmajut	MR geahččala resurssaid olis joatkit luondduguovddáša rabasáiggiid ja dávistit jerrui dađi mielde go Gilbbsjávrrí turismasesonja guhkku.	Eai nuppástusat plánii
Eanodaga fdo			
Luonddumeahci birra plánejuvvo boazoeasttaáiddi áidumis galgá váldit vuhtii fuođđuid johtima guovllus. Rievssahiid girdima áiddi vuostá galgá hehttet nu, ahte lottit galget áicat áiddi buorebut go dálá boazoáiddiid. Sarvvaid johtima galgá dorvvastit nu, ahte leat doarvái badjelnjuikenverráhat. Ovdalgo áidu, de galget váldojuvvot vuhtii dálá áidedutkanbohtosat.	18 Hálldahus	Áidumis dahkkojuvvo sierra plána, mas galget váldojuvvot vuhtii cealkámušas namuhuvvon áššit.	Eai nuppástusat plánii
Suoma fuođđoguovddáš			
Guovllu áidumis galgá váldojuvvot vuhtii áiderusttegiid eallija fuođđodorvolašvuohta. Fuođđoguovddáš sávvá maidái ahte áidefitnus váldojuvvo vuhtii ovttasbargu Lappi universitehta/Arktalaš guovddáša jođihan Boazoáiddiid fuođđodorvolašvuođa fidnobargojoavkkuin.	18 Hálldahus	Áidumis dahkkojuvvo sierra plána, mas galget váldojuvvot vuhtii cealkámušas namuhuvvon áššit.	Eai nuppástusat plánii

Symbioosi ry (Helssega universitehta biologijja stuđeanttaid oahppoávnassearvi).			
DGP lea ámmátmáhtuin dahkkojuvvon ja vástida bures guovllu gáibádusaid.	Oppa plána	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Searvi atná erenomaš dehálažžan boazoáiddi áiduma bohccuid lágahis guohtuma hehtten dihte ja gáibida ahte MR doapmá áidumiin.	18 Hálldahus	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Suoma Boazosámit rs			
Luonddumeahci vuodđuda-neavttuide gullan stáhta eananoamastusriekti lea leamaš álggu rájes eahpečielggas.	Oppa plána	MR čuovvu gustojeaddji láhkamearrádusaid.	Eai nuppástusat plánii
Cealkámušas namuhuvvon ruottelaš dutkamušain lea gávnnavuvvon ahte bohccuid guohtun váikkuha eanas čoavddabiotohpaid biologalaš mánggahápmásašvuhtii duoddariin ja sáhtta dadjat ahte dáidda biotohpaide bohccuid guohtun lea okta buot deháleamos ekologalaš ovdánanproseassain. Ruođa bealde dahkkojuvvon dutkama mielde dihto duottarguovllut hábmejit bohccuid guohton-guovlun Skandinávia viidáseamos kulturbiotohpaid, mat dasto galggašedje suodjaluvvot dan hámis.	14 Luonddu ja kulturárbbi suodjaleapmi	Malla luonddumeahci luonddutiipat leat meroštallon gullat guovllu lunddolaš luonddutiippaide, eai kulturbiotohpaide.	Eai nuppástusat plánii
Malla luonddumeahci vuodđudeapmái guoskevaš láhkamearrádusain eai gávdno ákkat árvalusa čuočuhussii, man mielde luonddumeahcci livččii vuodđduvvon "dieđalaš dutkama várás 1938:s".	1 Plánenguovllu govvideapmi ja plánendilli	Skovis 1 lea geavahuvvon Malla luonddumeahci ortnetnjuolggadussii váldojuvvon sátnehápmi, mii vástida dábálaččat geavahuvvon luonddumeahci meroštallama. Dákkár meroštallan ii gávdno luonddumeahci vuodđudannjuolggadusain.	Jávkaduvvon cealkka "Das leat vuodđudannjuolggadusaid mielde guokte váldoulbmila: álgoluonddu suodjaleapmi ja dieđalaš dutkan."

<p>Árvalusa vuodđun váldojuvvon árvvut eai vuodđuduva Malla luonddumeahci vuodđudanláhki eaige -ásahussii. Árvalusa ákkastallan addá boasttogovva Malla luonddumeahci vuodđudeapmái guoskevaš njuolggadusvuodus vuosttažettiin dutkanulbmiliidda.</p>	<p>11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat</p>	<p>Birasministeriija siidduin meroštallojuvvo luonddumeahcci ná: Luonddumeahcit leat oaivvilduvvon vuosttažettiin luonddusuodjaleami ja dieđalaš dutkama várás. Dain luonddu geahččalit bisuhit nu guoskameahttun hámis go vejolaš.” Dát meroštallan galggašii gokčat maiddái boares luonddumeahciid, maid vuodđudannjuolggadusat eai dárkkileappot čilgejuvvo luonddumeahci vuodđudanulbmilis. Jagi 1923 luonddusuodjalanlága ráđđehusa árvalussii (HE 24/1922) guoskevaš lánka- ja ekonomijaválgagotti smiehtamušas govviduvvo luonddumeahcci guovlun, mii lea oaivvilduvvon eanas dieđalaš ulbmiliidda.</p>	<p>Eai nuppástusat Skovvá 11</p>
<p>Meahciráđđehus ii oaččo eiseváldin heivehišgoahtit Malla luonddumeahcis boazodoalu gielti áhahusa (jagis 1981) Malla dikšun- ja geavahanplána vuodđun, dasgo áhahus manná ruossalassii vuodđolágain ja lálágain. Sámiin lea leamaš vuoigatvuohta doallat bohccuid Mallas juo ovdalgo guovlu ráfáidahttojuvvui, ja nube luonddusuodjalanlágaid mielde dahkkojuvvon ráfáidahttinmearrádusat eai guoskka sidjiide (gč. luonddusuodjalanláhka (71/1923) 8 § ja (1096/1996) 71 §).</p>	<p>1 Plánenguovllu govvideapmi ja plánendilli</p>	<p>MR čuovvu gustojeaddji áhahusa. Jos gehččojuvvo ahte dan vuodul ii sáhte áidut, de Meahciráđđehus árvala Malla luonddumeahccái guoskevaš njuolggadusaid dárkkisteami.</p>	<p>Lasihuvvon: Jos dálá njuolggadusa vuodul ii sáhte áidut, de Meahciráđđehus árvala Malla luonddumeahccái guoskevaš njuolggadusaid dárkkisteami.</p>

Boazodoalu ii sáhte eisege gieldit Mallas áidumiin guovllu. Boazosámiid árbevirolaš ealáhussii gullá ahte Malla guovlu geavahuvvo geasi áigge moadde vahku bohccuid várás. Sámiid bohccotge leat juo hárnánnan dasa ja dat galggašedje bállet joatkit ovdeš vieru mielde.	18 Hálldahus	Meahciráđđehus čuovvu gustojeaddji ásahusa, man mielde boazodoallu ja dasa guoskevaš doaimmat leat gildojuvvon Malla luonddumeahcis. Jos gehččojuvvo ahte dan vuodul ii sáhte áidut, de Meahciráđđehus árvala Malla luonddumeahccái guoskevaš njuolggadusaid dárkkisteami.	Lasihuvvon: Jos dálá njuolggadusa vuodul ii sáhte áidut, de Meahciráđđehus árvala Malla luonddumeahccái guoskevaš njuolggadusaid dárkkisteami.
Johti Sápmelaččat			
Cealkámuš sulastahtá Suoma Boazosámiid rs:a cealkámuša. Miellidusin áššegirjii ja kárttat, mat govvidit guovllu boazodoalu 1913:s, ja main namuhuvvo maiddái Malla.	gč. Suoma Boazosámiid rs		
Gilbbesjávrru biologalaš stašuvdna			
Malla luonddumeahci lea heajos diliis ja dan buorin galgá farggamusat doaibmagoahit, dasgo (1) logiid jagiid bistán bohccuid guohtun riikkun lága. (2) bohccuid guohtun duššada Malla áidnalunddot, riikkadásis hárvanaš luonddu ja (3) guohtun duššada dieđalaččat mávssolaš dutkamušaid (luonddumeahcci lea vuodđuduvvon dutkama várás). Biologalaš stašuvdna mielas Malla iskkadanruvttuid ja linnjaid ii sáhte áidut. Jos ná dahkkojuvvošii, de oppa luonddumeahcis livčče suokkisin áiddit.	18 Hálldahus	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Áidi ja dasa biddjojuvvon verrát dagašii vejolažžan gozihuvvon guohtuma, jos dasa orru leame áinnas dárbu.	18 Hálldahus	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Áiduma sáhtášii ruhtadit olbmuid ruhtačoaggimiin Malla 100-jagiávvudeami (2016) gudnin.	18 Hálldahus	-	-

<p>Bohccuid liigeguhtun čuohcá seammás duottarlundui, nuppe ládje go plánaárvalusas namuhuvvon dálkkádaga liegganeapmi. Jos guohtunáššiid ii sáhte čoavdit, de dálkkádatrievdamis eai leat oppa teorehtalaš duššadavejolašvuodát. Cealkámušas ovdanbuktojuvvo maiddái diehtomateriála Gilbbesjávrrí dálkkádaga rievddademiin. Duottarluondu lea vuogáiduvvan garrage dálkkádatnuppástusaide, muhto ii dálálágan liigeguhtumii.</p>	<p>11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sinke áitagat</p>	<p>Dálkkádatrievdama ovdáneami leat árvalan mángga duottaršlájja ja luonddutiippa áittan. Bohccuid guohtuma váikkuhusat vuhttojit Malla luonddus juo dál, mii lea gávnnavuvvon plánas.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Lappi luonddusuodjalanbire</p>			
<p>Dikšun- ja geavahanplána lea fuolalaččat dahkkojuvvon ja válmmaštallanbarggus leat leamaš vuohkkasit mielde sierra eiseválddit ja čanasjoavkkut. Dikšun- ja geavahanplána mihttomearit heivejit erenoamáš bures ja vuohkkasit luonddumehciide. Go mihttomearit ja ovddidanulbmilat leat čielgasit ovdanbukton, de lea álkit mearridit, movt daid sáhttá juksat.</p>	<p>oppa plána</p>	<p>Dát kommeanta doarju plána.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Dikšun- ja geavahanplánas galgá ollašuhttit gustojeaddji ásausa 18.12.1981/932 álbmot- ja luonddumehciid hárrái (5 §, 7-čuokkis: Malla sierrasajádat bohccuid guohtuma dáfus).</p>	<p>18 Hálldahus</p>	<p>Dát kommeanta doarju plána.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>

<p>Lappi álgolundui gullá boazu (ovdal goddi) ja dakko bokte Malla luonddumeahcis leat guokte váldoákka: álgoluonddu suodjaleapmi ja bohccuid jávkadeapmi guovllus mannet ruossalassii. Lappi ekovuogá-dahkii gullet sihke bohccot ja stuorranávddit ja ii sáhte hupmat álgoluonddus, jos dat váilot. Dasa lassin DGP:s mitaluvvo ahte Malla livččii buorre veardá-dallančuozáhat Duottar-Sámi eará luonddumehciid ektui, jos ásahus livččii vuhtiiváldjuvvon iige bohccuid guohtun livččii dáhpáhuvvan. Eahpečielggasin bázi goitge, leatgo dakkár dutkamušat dahkkojuvvon ja dorjotgo bohtosat áiduma.</p>	<p>18 Hállddahus</p>	<p>Áidumis dahkkojuvvo sierra plána, mas galget váldjuvot vuhtii cealkámušas namuhuvvon áiduma vejolaš heajos váikkuhusat. Dálá dutkandieđut váldjuvvojit vuhtii.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii.</p>
<p>Áidun čuočcá maiddá eallišlájaid johtimii ja dagaha loddejápmimiid, muhto jos dat orru leame áidna molssaeaktun bohccuid liigeguhtuma hehtten dihte, de dalle galgá áidojuvot. Jos golut leat deháleamos easttan áidumii, de sáhtášii maiddá guorahallat dušše deháleamos iskkadansajiid áiduma. Jos áidojuvvo, de livččii buorre jos omd. Gilbjesjávri biologalaš stašuvdna almmuhivččii vejolaš loddejápmimiin.</p>	<p>18 Hállddahus</p>	<p>Áidumis dahkkojuvvo sierra plána, mas galget váldjuvot vuhtii cealkámušas namuhuvvon vejolaš heajos váikkuhusat. Iskkadansajiid áidun ii oro gánneheame, dasgo omd. loddelohkanlinnjáid livččii veadjemeahttun áidut.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii.</p>
<p>Guollebivdu lea gildjuvvon guovllus eaige guollenáiid dilis leat dieđut. Dángo ášši galggašii goit farggamusat guorahalla-goahit.</p>	<p>16 Meahccegeavaheami doaibmabijut</p>	<p>Meahciráđđehus ii dutkka, muhto lea hui mieđis guovllu dutkamiidda ja geahččala ovddidit daid.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii.</p>

Käsivarren Isy			
<p>DGP-árvalus lea buot buohkannassii vuohkkasit ja vuđolaččat dahkkojuvvon. Käsivarren Isy:a mielas erenoamáš bures leat árvalusas ovdanbukton ee. čuovvovaš ođastusat: vándardanráhkadusaid ordnen, láhttu linnjen dorvvoleabbon ja oahpistanrusttegiid ođasnuhttin. Erenoamáš dehálaš lea Isy:a mielas váldogeainnu 21 guoras leahkki parkerensaji ordnen ja bázahusfuolahusa lágideapmi ođđáigásaš dássái.</p>	<p>15 Luonddu lustageavaheapmi: vándardeami ja luondduturisma doaibmabijut</p>	<p>Cealkámuš doarju plána.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Lsy:a mielas gánnehivččii fas váldit atnui luonddumeahci várás birrajagáš meahccefákta-vuogádaga beroškeahhtá das, áidojuvvogo vai ii. Meahci-ráđđehus galgá vuodđudit Gilbbesjávrrái luonddumeahci várás meahccefávttá doaimma. Meahccefákta galggašii gozihit luonddumeahci lustageavaheami ja fuolahit vándardeapmái guoskevaš infrastruktuurras.</p>	<p>18 Hálldahus</p>	<p>MR geahččala resurssaid olis fuolahit goziheamis ja vándardanbálvalusain nu bures go vejolaš. Doaimmat eai leat čadnojuvvon dušše dihto báikkiide, muhto MR:a bargit sáhttet leat dárbbu mielde miehtá dán guovllu.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Malla luonddumeahci lustageavaheami ja oahpistandoaimma dáfus livččii dehálaš ahte luondduguovddáš lea rabas birra jagi. Malla luonddumeahccái guoskevaš oahpistand ja oahpahanmateriála dárbbášuvvo Gilbbesjávrrái luondduturisma doarjjan.</p>	<p>15 Luonddu lustageavaheapmi: vándardeami ja luondduturisma doaibmabijut</p>	<p>MR geahččala resurssaid olis joatkit luondduguovddáša rabasáiggiid ja dávistit jerrui dađi mielde go Gilbbesjávrrái turismasesoŋŋa guhkku.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Lappi rádjegozáhusas ii bohtán cealkámuš</p>			

Saana luonnon ystävät – Luomus ry			
Dikšun- ja geavahanplána refereansalogahallamis lea dušše soames bohccuid guohtuma gieđahalli raporta ja okta nákkosgirji. Livččii buorre, jos dikšun- ja geavahanplána vuodđuduvašii riikkaidgaskasaš beivejuvvon ja veardásašárvoštallon dutkamuššii, mii gieđahallá Malla dáfus veardádallan-dohkálaš guovlluid.	5 Šlájat ja Miellodus 1	Árvvoštallan bohccuid guohtuma váikkuhusain vuodđuduvvá Suomas 2008:s dahkkojuvvon luonddutiippaid áitatvuloš-vuodaárvoštallamii (čujuheapmi 4/4). Árvvoštallama lea dahkan áššedovdijoavku, mii lea guorahallan maiddái dalá mañimuš dutkandieđuid.	Plána Skovvi 5 lea dievasmahtton ja dasa leat lasihuvvon čujuheamit dahkkojuvvon dutkamušaide.
Áidumis sáhttet leat sosiála-laččat ja ekologalaččat heajoslágan váikkuhusat. Nube bohccuid liigeguhtuma dovdomearkkat ja suodjalanulbmit galget dárkilit meroštallot ja mihtiduvvot mañimuš dutkan-bohtosiid mielde.	18 Hálddahus	Áidumis dahkkojuvvo sierra plána, mas galget váldojuvot vuhtii cealkámušas namuhuvvon heajos váikkuhusat.	Eai nuppástusat plánii
Dálkkádatrievdama váikkuhusaid minimerema dáfus bohccuid guohtuma mearkkašupmi bohtá ainge čielgaseppot oidnosii.	11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat 18 Hálddahus	Áiduma váikkuhusat Malla luonddudillái galget čuvvojuvot. Dárbbu mielde heajos nuppástusaid sáhtta geahččalit dustet muddejuvvon guohtunvugiin, man áidun dahká vejolažžan.	Eai nuppástusat plánii
Lapin luonnontieteellinen yhdistys			
LLY lea duhtavaš dasa ahte Malla luonddumeahci áidun bohccuin lea oktan ovdanbukton doaimbidjun DGP:s	18 Hálddahus	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Bohccuid liigeguhtun ovttas dálkkádatrievdamiin sáhtta boahhteáiggis čuohcit erenoamážit duottarlottiid dillái guovllus.	11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii

<p>Mallas ii sáhte dahkat ollásit boazohis guovllu, dasgo dakkár dilis livččii unnimustá seamma stuorra ekologalaš váikkuhusat duottarlundui. Boazu gullá bistevaš guohtundeattu duottarlundui, dasgo muđui Malla luonddumeahci lea áitimin lageš- ja sieđgavuvddiid leavvan ja suinniid liigešaddu. Dat jávkadivččii jalges duottarguolbaniid ja daid áitojuvvon slájaid. Dutkamiid mielde dálkkádaga navdojuvvon liegganeapmi sáhtášii vel jođánuhttit ášši. Guohtunmeahtun dilis livččii váikkuhusat maiddái bajit trofijadásiid ealániidda dego lottiide.</p>	<p>18 Hálldahus</p>	<p>Gustojeaddji ásahus gieldá boazodoalu ja dasa guoskevaš doaibmabijuid Malla luonddumeahcis. Jos bohccuid guohtuma hehttemis orrot leame heajos váikkuhusat daidda luonduárvvuide, maid vuodul Malla lea váldojuvvon Natura 2000 -fierpmádahkii, de bohccuid guohtuma sáhtá suovvat muhtun muddui luonddudikšunulbmilis.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Guohtunčoavddus doaibmá buoremusat bistevaš vuodu alde ja luonddudikšuma mielde dáhpáhuvvi guohtumin, dego DGP:a doaibmabidjun árvaluvvo. Luonddumeahci bistevaš guohtundeattu dási sáhtá njeaidit ja árvvoštallat ovddalgihtii dieđalaš akkaiguin. Luonddumeahci birastahti boazoáidái galget guđđojuvot verráhat, maid ráigge luonddumeahccái sáhtá luoitit soahpamušaid mielde mearreáigái bohccuid guovllu siiddain dássebeallásaččat. Dalle lea vejolaš geahččalit čuovvut bohccuid lunddolaš jahkodatjođu. Luonddumeahci dieđalaš dutkanguovvluid sáhtá suddjet áiddiguin sierranassii.</p>	<p>18 Hálldahus</p>	<p>Gustojeaddji ásahus gieldá boazodoalu ja dasa guoskevaš doaibmabijuid Malla luonddumeahcis. Jos bohccuid guohtuma hehttemis orrot leame heajos váikkuhusat daidda luonduárvvuide, maid vuodul Malla lea váldojuvvon Natura 2000 -fierpmádahkii, de bohccot sáhtášedje guohtut ráddjejuvvon vuogi mielde luonddudikšunulbmiliin. Árvvoštallan dárbbaslaš guohtundeattus dahkkojuvvo dalle, seammá go dárkilet plána bohccuid guohtuma ollašuttimis.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>

Meahciráđđehus ja Helssega allaoahpahat galgaba fuolahit das, ahte guohtunčovdosiid váikkuhus luonddumeahci lundui čuvvojuvvo. Mielde sáhtášedje leat maddái eará universiteahat ja dutkanlágádusat. LLY:a mielas Meahciráđđehus galggašii čuovvut dálá linnjáfierpmádagainis guovllu loddenáliid nuppástusaid. Ná sáhtášii seammás čuovvut riikkadási loddešjálaid dili. Dasa lassin guovllu fuođđonáliid dili galgá dás duohkoge čuvvojuvvot.	18 Hálddahus	Áidumis dahkkojuvvo sierra plána, masa laktojuvvo čuovvunplána. Kommeanta válđojuvvo vuhtii.	Eai nuppástusat plánii
Luonddusuodjalanrihkkumušaid goziheapmái, dego luonddu loakti ja heađušteaddji johtimii ja lottiid moniid vejolaš čoaggimii, galgá giddet erenoamáš fuopmášumi ja čujuhit maddái doarvái ollu resurssaid daid goziheapmái.	18 Hálddahus	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Lappi boleslágádus			
LB:a mielas lea buorre ášši ahte dikšun- ja geavahanplána beivejuvvo vástiit dálá dili.	oppa plána	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Norgga beale rádjeáiddi áidumis ja bajásdoallamis Golmma riikka rádjemearkka luhtte oppa Malla guovllus vástida Norga. Áidi caggá bures Norgga bohccuid beassamis Suoma beallai. Nube áiddi bajásdoallamis galgá čađat fuolahuvvot.	18 Hálddahus	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii

Giehtaruohttasat bálggus galgá vástidit boazodoalu sierra hámiid lágideamis lága ja mearrádusaid mielde. Plánejuvvon gaskaáidi Šilisvuomis riikkaráji rádjai sáhtášii geahpudit guohtundeattu. Seammás galgá váldojuvvot vuhtii ahte Norgga beale bohccot eai beasa Malla luonddumeahccái. Boleslágádus ii váldde beali, galgágo áidut vai ii.	18 Hálldahus	-	Eai nuppástusat plánii
Suomen Latu ja Tunturilatu			
MR:a plánat vándardanbálvalusaid bajásdoallan ja ovddidan dihte leat bures jurddašuvvon.	15 Luonddu lustageavaheapmi: vándardeami ja luondduturisma doaibmabijut	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii
Jos boazoáidi áidojuvvo, de galggašedje vándardanjohtolalaid várás guđđojuvvon verráhat leat sihkkarat ja álkkit geavahit, vai dat eai báze vahágis rabas.	18 Hálldahus	Áidumis dahkkojuvvo sierra plána, mas galget váldojuvvot vuhtii vándardeddjiid dárbašan verráhat ja daid geavaheami álkivuoha.	Eai nuppástusat plánii
Ee. siiddus 25 daddojuvvo ahte luonddumeahcis sáhtta johtit iešrádálaččat vácci dahje čuoigga. Mii evttohit ahte dákkár sajiin hubmojuvvo dušše iešrádalaš johtimis, masa gulašii dasto ovddibuid lassin omd. muohtagápmagiiguin johtin.	7B Luonddu lustageavaheapmi: oahpistandieđiheapmi	Iešrádalaš johtin lea buoret dadjanvuohki.	Jávkaduvvon sanat "vácci dahje čuoigga"
Luondduguovddáža rabasáiggit galggašedje guhkiduvvot, dasgo luondduguovddáš lea oaivilduvvon ee. várrenstobuid geavaheddjiid várás.	15 Luonddu lustageavaheapmi: vándardeami ja luondduturisma doaibmabijut	Dát kommeanta doarju plána.	Eai nuppástusat plánii

<p>Sáhtášiigo sihkkelastin suvvojuvvot gaskkas fanassátku-rádjemearka (dahje boazoáidi 200 m ovdal rádjemearka, dasgo dálá johtolatvuodu dihte dat ii čuozášii dađi eanet guovllu luondduárvvuide? Gilbbesjávrris Golddaluktii ja Golddajávrrí (Norgga bealde) birra Goldahytta-rádjemearka lusa ja das ain Golddaluktii livččii meahccesihkkelastimii buorre johtolat, mii bálvalivččii maiddái Gilbbesjávrrí fitnodatolbmuid. Rádjemearka ja boazoáiddi gaskkas lea sullii 100-150 m geađgás bálggis, gokko sihkkela šaddá láidet. Nube ii dárbašivčče johtit luonddumeahci bokte. Leago dákkár johtin DGP:s oaivvilduvvon iešráđálaš johtin, ja danin vejolaš? Johtolat ávkkuhivččii báikkálaš fitnodatolbmuid.</p>	<p>15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luonddu-turisma doaibmabijut</p>	<p>Meahciráđdehus ii merke sihkkelastinjohtolagaid Malla luonddumeahccái.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Ruota Golddaluovtta beaives-tohpu dievasmahtta bures viidáset guovllu stohpofierpmádaga. Lea dehálaš ahte dat seilu vánddardeddjiid anus. Dat unnida maiddái geavahandeattu luonddumeahci siste Guohkemašjávrrí stobu birrasiin.</p>	<p>15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luonddu-turisma doaibmabijut</p>	<p>Dát kommeanta doarju plána.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Kilpisjärven Martat</p>			
<p>KM guottiha MR:a plánen doaibmabijuid Malla áidun dihte.</p>	<p>18 Hálldahus</p>	<p>Dát kommeanta doarju plána.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Kilpissafarit</p>			
<p>Kilpissafarit guottiha ovdanbukton árvalusaid vánddardanjohtolagaid buoridan dihte.</p>	<p>15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luonddu-turisma doaibmabijut</p>	<p>Dát kommeanta doarju plána.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Gilbbesjávrrí luondduguovddáš galgá doaibmat birra jagi ja doarju guovllu turisma.</p>	<p>15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luonddu-turisma doaibmabijut</p>	<p>MR geahččala resurssaid olis joatkit luondduguovddáža rabasáiggiid ja dávistit jerrui dađi mielde go Gilbbesjávrrí turismasesonja guhkku.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>

<p>Kilpissafarit gáibida ahte Malla luondumeahci DGP:ai galgá válđojuvvot báikkálaš prográmmabálvalusfitnodagaide riekti geavahit Guohkkemašjávrru ávdinstobu orustansadjin. MR galgá máhccat plánainis ja doaimmainis Metla áigásaš ovttasbargomiedis doaibmamállii, mii doarjui báikkálaš turistamafitnodagaid.</p>	<p>15 Luonddu lustageavaheapmi: vánddardeami ja luonddu-turisma doaibmabijut</p>	<p>Meahciráđđehusa mielas ii gánnet válđit Guohkkemašjávrru mohtorgielkádoarjjabáikin. Nuppe ládje go lea leamaš dilli Lappi guovlluin, main leat dahkkojuvvon galledeaddjidut-kamušat, de Gilbbsesjávrris jávrru lahkosiid ássiin 40 % ja meahcceguovllus 27 % gallededdiin vástidedje ahte mohtorgielkávuodjin headušta sin. Viehka mánggas leat almmuhan iežaset fárret eará sadjái mohtorgielkávuodjima headuštusa dihte. Dego eará sajisge Kalohttageinnodaga guoras (Megonjávri, Bihčosjávri, Hálđi) mohtorgielkávuodjiid ja eará johttiid geahččalit stivret eará doarjjabáikkiide, vai váttisvuodát unnošedje.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Priváhta cealkámušaddi</p>			
<p>Sátni "guohtundeaddu" láivuda duodalaš dili, dasgo jearaldagas lea bohccuid guohtun luonddumeahcis – juobe liigeguohtun. Bohccot guhtot Mallas báikkuid nu sakka ahte golihit áiggit ovdalگو dat fas ealáska.</p>	<p>11, Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat</p>	<p>Dát kommeanta doarju plána.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>
<p>Gilbbsesjávrru guovllus dálkkádat rievddada jahkásaččat nu ollu ahte dálkkádatrivdan báhcá fuomáškeahtá. Dálá mihtidemiid guorahallanáigodat galgá leat arvat guhkit, vai dan vuodul sáhtášii dulkot dán guovllu dálkkádatrivdama.</p>	<p>11 Guovddáš suodjalan- ja geavahanárvvut sihke áitagat</p>	<p>Jos dálkkádatrivdan ovdána, de dan árvalit áitit mánggaid duottaršlájaid ja luonddutiippaid (čujuheamit 4/4 ja 5/1). Bohccuid guohtuma váikkuhusat vuhttojit Malla luonddus juo dál, mii lea gávnnavuovvun plánas.</p>	<p>Eai nuppástusat plánii</p>

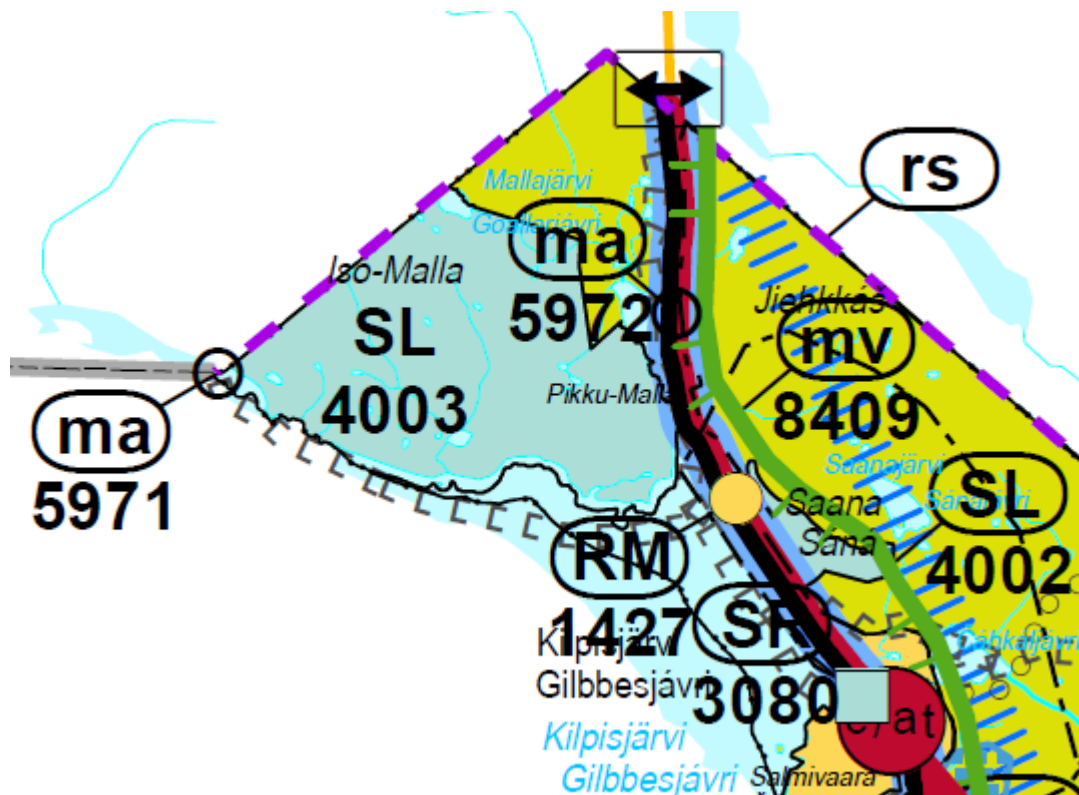
GÁLDUT

Čujuheapmi	Dahkki(t)	Prentosa namma	Almmustuhtindieđut	Almmustuhtinjahki
3/1	Lappi EBI-guovddáš	Tornionjoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma vuoteen 2015	http://www.ymparisto.fi >Vesi ja meri > Vesien ja merensuojelu >Vesienhoidon suunnittelu ja yhteistyö >Vesienhoitoalueet >Tornionjoki >Vesienhoitosuunnitelma ja taustaselvitykset >Tornionjoen vesienhoitoalueen vesienhoitosuunnitelma ja taustaselvitykset	2013
3/2	Lappi EBI-guovddáš	Tornionjoen vesienhoitoalueen pintavesien ekologinen ja kemiallinen tila	www.ymparisto.fi > Ympäristön tila > Pintavedet > Vesien tila > Pintavesien ekologinen ja kemiallinen tila > Tornionjoen vesienhoitoalue	2009
3/3	Lehtovaara, J. J.	Kilpisjärven ja Haltin kartta-alueiden kallioperä. Suomen geologinen kartta 1:100 000 lehdet 1823 ja 1842. Kallioperäkarttojen selvitykset.	Geologijaja dutkanguovddáš.	1995
3/4	Kauhanen, H. & Mattsson, J.	Mallan luonnonpuiston luontotyypit. Teoksessa Jokinen, M. (toim.) Poronhoidon ja suojelun vaikutukset Mallan luonnonpuistossa.	Metsätutkimuslaitoksen tiedonantoja 941	2005
4/1	Suoma birasguovddáš	Raportti luontodirektiivin toimeenpanosta Suomessa 2007-2012	www.ymparisto.fi	2013
4/2	Kumpula J. & Virtanen R.	Porojen laidunnus ja luontotyyppien tila tunturialueella.	Julkaisematon selvitys. Luontotyyppien uhanalaisuusarviontilhanke. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos ja Oulun yliopisto. 28.5.2007.	2007
4/3	Kumpula J., Tanskanen A., Colpaert A., Anttonen M., Törmänen H., Siitari J. & Siitari S.	Poronhoitoalueen pohjoisosan talvilaitumet vuosina 2005-2008. Laidunten tilan muutokset 1990-luvun puolivälin jälkeen.	Riista- ja kalatalous – tutkimuksia 3/2009	2009
4/4	Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.)	Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 1. Tulokset ja arvioinnin perusteet. Osa 2. Luontotyyppien kuvaukset.	Suomen ympäristö 8/2008	2008
4/5	Pajunen, A.	Willow-characterised shrub vegetation in tundra and its relation to abiotic, biotic and anthropogenic factors.	Acta Univ. Oul. A 546, University of Oulu. 65pp.	2010
4/6	Kaarlejärvi E.	The role of herbivores in mediating responses of tundra ecosystems to climate change. – Väitöskirja. Umeå Universitet. Department of ecology and Environmental Science.	http://umu.diva-portal.org	2014
4/7	Olofsson J., Oksanen L., Callaghan T., Hulme P.E., Oksanen T. & Suominen, O	Herbivores inhibit climate-driven shrub expansion on the tundra.	Global Change Biology 15(11): 2681-2693.	2009
4/8	Cohen J., Pulliainen J., Ménard B., Johansen B., Oksanen J., Luojus K. & Ikonen J.	Effect of reindeer grazing on snowmelt, albedo and energy balance based on satellite data analyses.	Remote sensing of Environment. Vol 135: 107-117	2013

4/9	Virtanen, R.J.	Effects of grazing on above-ground biomass on a mountain snowbed, NW Finland.	Oikos, 90: 295-300.	2000
4/10	Oksanen, L. & Olofsson, J.	Poron kesälaidunnuksen vaikutus harvinaisiin tunturikasveihin: kasviekologian perspektiivi Mallan porottomuuden jatkumiseen. Teoksessa Jokinen, M. (toim.), Poronhoidon ja suojelun vaikutukset Mallan luonnonpuistossa, 139-156.	Metsätutkimuslaitoksen tiedonantoja 941. Kolarin tutkimusasema. 332 s.	2005
4/11	Kauhanen, H.	Mallan ja Saanan uhanalaiset putkilokasvit. Teoksessa Jokinen, M. (toim.), Poronhoidon ja suojelun vaikutukset Mallan luonnonpuistossa, 99-138.	Metsätutkimuslaitoksen tiedonantoja 941. Kolarin tutkimusasema. 332 s.	2005
5/1	Rassi P., Hyvärinen E., Juslén A. & Mannerkoski I. (toim.)	Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010	Birasministeriija & Suoma birasguovddáš, Helsset.	2010
5/2	Kauhanen H.	Mallan ja Saanan uhanalaiset putkilokasvit. Teoksessa Jokinen, M. (toim.), Poronhoidon ja suojelun vaikutukset Mallan luonnonpuistossa.	Metsätutkimuslaitoksen tiedonantoja 941	2005
5/3	Välimäki P., Männistö K. & Kaitila P.	Katsaus Enontekiön uhanalaisiin tunturiperhoslajeihin ja tunturiperhosseurannan esiintymishavaintoihin vuosina 2008-2011	Baptria 36, ss. 70-90	2011
6/1	Lappi Lihttu	Duottar-Sámi eanangoddelávva		2012
6/2	Viljanmaa S. & Rautiainen P.	Kulttuuriperintökohteiden inventointi 2010 Kilpisjärvi.	Almmustuhtekeahes čielggadus. Meahciráđdehus, Lappi luonddubálvalusat. Áššenr 5520/41/2010	2010
7/1	Luusua H.	Kilpisjärven 2020-kehittämissuunnitelma	Eanodaga gielda	2011
7/2	Ohenoja A.	Giehtaruohtasa meahcceguovllu ja Gilbbesjávrrri guovllu galledeaddjidutkamuš 2009 – 2010	Meahciráđdehus	2011

MILDOSAT

Miiddus 1 Válddus Duottar-Sámi eanangoddelávvakárttas

Eanangoddelávvakárta čilgehusat

SL luonddusuodjalanguovlu/ -čuožáhat.

Dáinna merkejumiin čájehuvvojit luonddusuodjalanlága vuodul suodjaluvvon dahje suodjalit oavvilduvvon čuožáhagat

Ma Kulturbirrasa gáhttema dáfus dehálaš guovlu/čuožáhat

RM Turismabálvalusaid guovlu/čuožáhat.

Dáinna merkejumiin čájehuvvojit guvllolaččat mearkašahtti turismabálvalusaid guovllut, dego turisma- ja luopmoguoovddážat, luopmogilit, luopmohoteallat, gohtensajit dahje eará sullasaš turismma várás oavvilduvvon doaimmat

mv Turismma geasuhusguovlu, turismma ja lustageavaheami ovddideami čuožáhatguovlu.

Dáinna merkejumiin čájehuvvojit turismma ja lustageavaheami avádagat, maida gusket guovlluideavaheami ovddidandárbbut ja daid oktiiheiveheapmi. Guovlu galgá ovddiduvvot turismaguovddážiid, dálanguovloturismma, bálvalusaid ja johtolagaid oktiidoaimmalaš ollisvuotán guovllu váldoeanangeahanulbmiliin oktiiheivejeddji vuogi mielde

SR Vistesuodjalanguovlu/ -čuožáhat

Dáinna merkejumiin čájehuvvojit girkolága, vistasuodjalanlága ja stáhta oamastan visttiid suodjalanásahusa (480/86) dahje eanangeavahan- ja vistelága vuodul suodjaluvvon dahje suodjalit oavvilduvvon guovllut ja čuožáhagat

Mielddus 2 Plánenguovllu šládjalogahallan

Plánenguovllu šládjedieđut. Logahallamis šládjajoavku: E = eará riggeallit, L = lottiit, S = rikkeheamit, B = bohccešattut, I = iđusšattut, G = guobbarat.

Áitatvulošvuoda: ES = erenoamážit suodjaluvvon, Á = eará áitojuvvon šládja, CR = hirbmat áitojuvvon, EN = erenoamáš áitojuvvon, VU = váravuloš, NT = dárkonvuloš, RT = guvllolaččat áitojuvvon. **Direktiiva:** Lu II = luonddudirektiivva čuvvosa II šládja, LU IV = luonddudirektiivva IV šládja, Lo I = loddedirektiivva čuvvosa I šládja, Lo bárbm. = loddedirektiivva šládja, bárbmoloddi

Šládjalogahallan						
Vástoproseassa		Luonddusuodjaleapmi				
Čilgehus		Dán skovis leat logahallon plánenguovllu áitojuvvon šládjat sihke luonddu- ja loddedirektiivvaid šládjat. Plánenguovllu guđege Natura-guvlui sihke eará mearkašahtti guovlluide (omd. Meahciráđđehusa suodjalanvuovddit, mat eai gula Natura-fierpmádahkii) devdojuvvo sierra skovvi.				
Guovlu		Malla				
Šládjajoa vku	Sámegiela namma	Dieđalaš namma	Áitatvulošvuoh ta	Direktiiva	Mearri ja ovttat	Lassedieđut, gáldu
E	Geatki	<i>Gulo gulo</i>	CR	Lu II		Meahciráđđehus, meahcisáicamat
E	Albbas	<i>Lynx lynx</i>	VU	Lu II, IV		Meahciráđđehus, meahcisáicamat
E	Njálá	<i>Vulpes lagopus</i>	CR, Á, ES	Lu II, IV		Meahciráđđehus, meahcisáicamat
L	Gáddeviroš	<i>Actitis hypoleucos</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Vuojaš	<i>Anas acuta</i>	VU	Lo I		Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Niitocivkkán	<i>Anthus pratensis</i>	NT			Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Loađgu	<i>Asio flammeus</i>		Lo I		Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Stuorrafihta	<i>Aythya marila</i>	EN, Á, ES	Lo I		Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Boaimmáš	<i>Buteo lagopus</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Čáhppesčoavji	<i>Calidris alpina</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Ummolcizáš	<i>Carduelis flammea</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Buvvedat	<i>Charadrius hiaticula</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Láfol	<i>Charadrius morinellus</i>	NT	Lo I		Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Besikkoš	<i>Delichon urbicum</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Nuortacihci	<i>Emperiza rustica</i>	VU			Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Cizášfáli	<i>Falco columbarius</i>		Lo I		Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Bieggafáli	<i>Falco tinnunculus</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Vintán	<i>Fringilla montifringilla</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Meahkástat	<i>Gallinago gallinago</i>				Linnjálókamat, ovttaskas áicamat
L	Dovtta	<i>Gavia arctica</i>		Lo I		Linnjálókamat, ovttaskas áicamat

L	Gáhkko	<i>Gavia stellata</i>	NT	Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Rievssat	<i>Lagopus lagopus</i>	NT			Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Giron	<i>Lagopus muta</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Giellavealgu	<i>Luscinia svecica</i>	NT	Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Uhcameahkástat	<i>Lymnocyptes minimus</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Njurggu	<i>Melanitta nigra</i>		Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Fiskesbeštor	<i>Motocilla flava</i>	VU			Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Guškkástat	<i>Numenius phaeopus</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Geađđerásttis	<i>Oenanthe oenanthe</i>	VU, Á			Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Gaccepaš	<i>Parus cinctus</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Bávgoš	<i>Phalaropus lobatus</i>	VU, Á	Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Rávgoš	<i>Phiulomachus pugnax</i>	EN	Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Állat	<i>Plectrophenax nivalis</i>	NT			Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Bižus	<i>Pluvialis apricaria</i>		Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Ruovdecizáš	<i>Prunella modularis</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Vuovdemeahkástat	<i>Scolopax rusticola</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Háskil	<i>Stercorarius longicaudus</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Čearret	<i>Sterna paradisaea</i>		Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Ruonájuolčoavžžu	<i>Tringa glareola</i>		Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Stuorračoavžžu	<i>Tringa nebularia</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Ruksesjuolčoavžžu	<i>Tringa totanus</i>	NT	Lo I		Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Ruksessoadjá	<i>Turdus iliacus</i>				Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
L	Gierdorásttis	<i>Turdus torquatus</i>	VU, Á			Linnjálohkamat, ovttaskas áicamat
MO	Davvespábbaskálžu	<i>Sphaerium nitidum</i>	NT			H. Ormio 2012: Eanašliddaelliid inventeremat 2011:s.
MO	Duottarsiepmanguiski	<i>Vertigo extima</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
AR	Davvedanjasheavdni	<i>Arctella lapponica</i>	NT			Heavdnebargojoavku (N. Fritzen)
AR	Malladeaggaheavdni	<i>Baryphyma insigne</i>	DD			Heavdnebargojoavku (N. Fritzen)
CO	Biikameaštterbuokči	<i>Agabus setulosus</i>	NT			Gobbádiehtovuodđu (E. Hyvärinen)
CO		<i>Boreostiba frigida</i>	NT			Gobbádiehtovuodđu (E. Hyvärinen)
CO		<i>Coryphiomorphus hyperboreus</i>	NT			Gobbádiehtovuodđu (E. Hyvärinen)
CO	Duottarváibmoháhčeseatni	<i>Nebria nivalis</i>	NT			Gobbádiehtovuodđu (E. Hyvärinen)

CO	Bulljebealljenjunnegobbá	<i>Otiodonchus rugifrons</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
DI	Suorreguovttesoaját	<i>Dicranomyia stylifera</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
DI	Šlántačuovgigobbá	<i>Dolichopus planitarsis</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
DI	Davvečuovgigobbá	<i>Dolichopus pseudomigrans</i>	NT		Divrediehtovuodđu
DI	Davvedielkogirrvet	<i>Eupeodes abiskoensis</i>	DD		Divrediehtovuodđu
DI	Viisálávžžu	<i>Hybomitra astuta</i>	NT		Divrediehtovuodđu
DI	Veaikegirrvet	<i>Platycheirus aeratus</i>	NT		Divrediehtovuodđu
DI	Duottaršlubbogirrvet	<i>Platycheirus latimanus</i>	VU, Á		Divrediehtovuodđu
DI	Duottarsmarvešlubbogirrvet	<i>Platycheirus lundbecki</i>	NT		Divrediehtovuodđu
DI	Čáhppesšlubbogirrvet	<i>Platycheirus subordinatus</i>	VU, Á		Divrediehtovuodđu
DI	Duottarčuokkahas	<i>Prionocera abscondita</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
DI		<i>Chaetocladius maeaeri</i>	NT		L. Paasivirta persovnnalaš diehtunaddin
DI		<i>Diamesa hyperborea</i>	NT		L. Paasivirta persovnnalaš diehtunaddin
DI		<i>Krenosmittia camptophleps</i>	NT		L. Paasivirta persovnnalaš diehtunaddin
DI		<i>Pseudodiamesa arctica</i>	NT		L. Paasivirta persovnnalaš diehtunaddin
DI		<i>Metriocnemus ursinus</i>	NT		L. Paasivirta persovnnalaš diehtunaddin
DI		<i>Orthocladius abiskoensis</i>	VU, Á		L. Paasivirta persovnnalaš diehtunaddin
DI		<i>Thienemannia paasivirtai</i>	NT		Tuiskunen & Lindberg 1986.
DI	Nieiddačuokkaeadni	<i>Rhabdomastix parva</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE		<i>Apotomis lemniscatana</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Duottargirjemuohcu	<i>Argyroploce aquilonana</i>	EN, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Duottarsilbadielku	<i>Boloria chariclea</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Tundrasilbadielku	<i>Boloria napae</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Ájasilbadielku	<i>Boloria thore</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Bihkkamuohcu	<i>Catastia marginea</i>	EN, Á, ES		Babtria 3/2011
LE	Golkaseahkkamuohcu	<i>Coleophora unigenella</i>	CR, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Sámefiskesoadjá	<i>Colias hecla</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Duottarfiskesoadjá	<i>Colias tyche</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Báktevuodđomihtár	<i>Entephria flavicinctata</i> ssp. <i>septentrionalis</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Ávževuodđomihtár	<i>Entephria nobiliaria</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Čitnavuodđomihtár	<i>Entephria polata</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Báljahašvuodđomihtár	<i>Entephria punctipes</i>	NT		Babtria 3/2011

LE		<i>Epiblema simplonianum</i>	EN, Á		Babtria 3/2011
LE	Davvefierbmebeaiveloddi	<i>Euphydryas iduna</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Duottargirjemuohcu	<i>Lasionycta leucocycla</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Davvegirjemuohcu	<i>Loxostege ephippialis</i>	EN, E		Babtria 3/2011
LE		<i>Metaxmeste schrankiana</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Luktedielkobeaveloddi	<i>Oeneis norna</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Davvegirjesoadjá	<i>Pararctia lapponica</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Davvebáddemihhtár	<i>Perizoma minoratum</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Duottargállamuohcu	<i>Plutella hyperboreella</i>	VU, Á		Babtria 3/2011
LE	Duottargatnamuohcu	<i>Polia richardsoni</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Duottargirjesoadjá	<i>Pyrgus andromedae</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE		<i>Sparganothis praecana</i>	NT		Babtria 3/2011
LE	Duottardolggehas	<i>Stenoptilia islandica</i>	EN, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Golkadeaggemuohcu	<i>Stigmella dryadella</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Jeagelsnáhput	<i>Sympistis lapponica</i>	VU, Á		Babtria 3/2011
LE	Bolfesnáhput	<i>Sympistis nigrita</i>	EN, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
LE	Veaikeidjabeaiveloddi	<i>Syngrapha hochenwarthi</i>	EN, Á		Babtria 3/2011
LE	Duottarguovggut	<i>Xestia lorezi</i>	NT		Babtria 3/2011
HY	Muvrrármieđašeatni	<i>Osmia svenssoni</i>	NT		J. Paukkunen persovnnalaš diehtunaddin
B	Ájabađverássi	<i>Alchemilla borealis</i>	LC		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Busságeahpil	<i>Antennaria dioica</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Báljesbusságeahpil	<i>Antennaria porsildii</i>	VU, Á		
B	Stuorrabusságeahpil	<i>Antennaria villifera</i>	NT		
B	Fierrannárva	<i>Arenaria norvegica</i>	VU, Á		
B	Arnihkka	<i>Arnica angustifolia</i>	EN, Á, ES		
B	Suoidnečoavddarássi	<i>Botrychium boreale</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Márjjáčoavdda	<i>Botrychium lunaria</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Gironbiellu	<i>Campanula uniflora</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Bohccolukti	<i>Carex arctogena</i>	LC		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Čáhppeslukti	<i>Carex atrata</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Čitnalukti	<i>Carex atrofusca</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Gožulukti	<i>Carex fuliginosa</i> (ssp. <i>misandra</i>)	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)

B	Várrelukti	<i>Carex holostoma</i>	LC	Lu II, IV	
B	Báktelukti	<i>Carex rupestris</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Bihčoslukti	<i>Carex stenolepis</i>	LC		
B	Davvesáhpánrássi	<i>Cerastium nigrescens</i> (var. <i>laxum</i>)	NT		Hertta
B	Bánnaváksi	<i>Chamorchis alpina</i>	EN, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Vuovdegeapman	<i>Dactylorhiza fuchsii</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Gollegazzabađvi	<i>Draba alpina</i>	EN, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Stuorragazzabađvi	<i>Draba daurica</i>	VU, Á		
B	Duottargazzabađvi	<i>Draba fladzinensis</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Sámegazzabađvi	<i>Draba lactea</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Jassagazzabađvi	<i>Draba nivalis</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Ruvsocammu	<i>Erigeron borealis</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Čáhppescammu	<i>Erigeron humilis</i>	NT		
B	Ulloduottarcammu	<i>Erigeron uniflorus</i> subsp. <i>eriocephalus</i>	NT		
B	Deaggačalmmon	<i>Euphrasia salisburgensis</i>	EN, Á		
B	Várrecivzza	<i>Gentianella tenella</i>	EN, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Sámenjálggaháisuoidni	<i>Hierochloë odorata</i> subsp. <i>odorata</i>	NT		
B	Biikasiepman	<i>Lappula deflexa</i>	VU, Á		
B	Ruvsonuorbi	<i>Minuartia rubella</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Ceakkonuorbi	<i>Minuartia stricta</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Gáiccaseamu	<i>Nardus stricta</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Alášgožot	<i>Oxytropis lapponica</i>	CR, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Duottarčoalči	<i>Pedicularis hirsuta</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Davvelieksi	<i>Platanthera obtusata</i> ssp. <i>oligantha</i>	CR, Á	Lu II, IV	Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Duottarleavedolgi	<i>Polystichum lonchitis</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Davvesuorbmarássi	<i>Potentilla chamissonis</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Báktesuorbmarássi	<i>Potentilla nivea</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Vilgesgeapman	<i>Pseudorchis albida</i> ssp. <i>straminea</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Noarsa	<i>Ranunculus glacialis</i>	NT		
B	Daņasruvsu	<i>Rhododendrlea lapponicum</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)

B	Muohtasárremas	<i>Sagina nivalis</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Jeaggenarti	<i>Saxifraga hirculus</i>	VU, Á	Lu II, IV		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Uhcabulljelasta	<i>Sedum annuum</i>	LC			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Bákteluffellaš	<i>Silene wahlbergella</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Johkahávvar	<i>Trisetum subalpestre</i>	NT	Lu II, IV		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Bákteteadjarássi	<i>Veronica fruticans</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
B	Sámeviola	<i>Viola rupestris ssp. relict</i>	EN, Á, ES	Lu II, IV		
B	Uhcaráktodealgi	<i>Woodsia glabella</i>	NT			
I	Duottarskártasámil	<i>Andreaea blyttii</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Bulljesámil	<i>Anoetangium aestivum</i>	NT			
I	Báljahašritnesámil	<i>Anthelia jurazkana</i>	LC			
I	Duottarháldisámil	<i>Asterella lindenbergiana</i>	CR, Á, ES			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Stálusámil	<i>Athalamia hyalina</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottarmiehkkesámil	<i>Blindia caespiticia</i>	CR, Á			
I	Dievvasárresámil	<i>Brachytheciastrum collinum</i>	VU, Á			
I	Boazosárresámil	<i>Brachythecium coruscum</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Gáلكasárresámil	<i>Brachythecium glareosum</i>	RT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Dutkkonsáhpánsámil	<i>Bryum pseudotriquetrum var. neodamense</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Polárasáhpánsámil	<i>Bryum wrightii</i>	EN, Á, ES			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Davvesuorresámil	<i>Camdblophyllum halleri</i>	NT			
I	Juovvasámil	<i>Coscinodon cribrosus</i>	EN, Á, ES			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Skurčolastasámil	<i>Cyrtomnium hymenophylloides</i>	NT			
I	Duottarlastasámil	<i>Cyrtomnium hymenophyllum</i>	VU, Á			
I	Taigagazzasámil	<i>Dicranum acutifolium</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Dávgelastasámil	<i>Distichium inclinatum</i>	NT			
I	Guolgássámil	<i>Ditrichum gracile</i>	EN, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottarbiellosámil	<i>Encalypta alpina</i>	NT			
I	Dorvebiellosámil	<i>Encalypta longicolla</i>	CR, Á, ES			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Polárabiellosámil	<i>Encalypta mutica</i>	EN, Á, ES	Lu II		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Stuorrabiellosámil	<i>Encalypta procera</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Boršesámil	<i>Eremonotus myriocarpus</i>	EN, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)

I	Soadjasámil	<i>Fissidens viridulus</i>	RT		
I	Rohtogeađgesámil	<i>Grimmia hartmanii</i>	RT		
I	Goržesámil	<i>Grimmia mollis</i>	EN, Á, ES		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Várregeađgesámil	<i>Grimmia montana</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Čáhpesgeađgesámil	<i>Grimmia ovalis</i>			
I	Cuipesilbasámil	<i>Gymnomitrium apiculatum</i>	NT		
I	Ruonábulcesámil	<i>Gymnostomum aeruginosum</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Davvebulcesámil	<i>Gymnostomum boreale</i>	CR, Á, ES		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Muogersámil	<i>Hygrobrella laxifolia</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottarájasámil	<i>Hygrohypnum alpinum</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Davvegeardesámil	<i>Hylocomiastrum pyrenaicum</i>	RT		
I	Báktebulcesámil	<i>Hymenostbadjelum recurvirostrum</i>	NT		
I	Ruškesgiesaldatsámil	<i>Hypnum bambergeri</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Várregiesaldatsámil	<i>Hypnum callichroum</i>	VU, Á		
I	Davvegiesaldatsámil	<i>Hypnum hamulosum</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Seamosámil	<i>Kurzia pauciflora</i>	RT		
I	Deaggabátnesámil	<i>Leiocolea badensis</i>	VU, Á		
I	Gáldobátnesámil	<i>Leiocolea bantriensis</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Guovdnjebátnesámil	<i>Leiocolea collaris</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Gáلكabátnesámil	<i>Leiocolea gillmanii</i>	LC		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Guovžžaceahkkesámil	<i>Lophozia grandiretis</i>	EN, Á, ES		
I	Guolganodđesámil	<i>Mannia pilosa</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottarseahkkesámil	<i>Marsupella boeckii</i>	LC		
I	Ájaseahkkesámil	<i>Marsupella emarginata subsp. aquatica</i>	NT		
I	Davveseahkkesámil	<i>Marsupella sphacelata</i>	VU, Á		
I	Njagugiisesámil	<i>Mielichhoferia elongata</i>	CR, Á, ES		
I	Bálgahašlastasámil	<i>Mnium blyttii</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Itkkoslastasámil	<i>Mnium marginatum</i>	RT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Cuipelastasámil	<i>Mnium spinosum</i>	NT		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottarskearrosámil	<i>Moerckia blyttii</i>	VU, Á		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Jeagelskearrosámil	<i>Moerckia hibernica</i>	VU, Á, E		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)

I	Báktevuoivvassámil	<i>Mbadjela taylorii</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Biikaduorgosámil	<i>Myurella tenerrima</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottarsiirrasámil	<i>Nardia breidleri</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Livttesheannggosámil	<i>Neckera complanata</i>	RT			
I	Gokšesčuolbmasámil	<i>Odontoschisma macounii</i>	NT			
I	Uhcabáktesámil	<i>Orthothecium intricatum</i>	NT			
I	Sámebáktesámil	<i>Orthothecium lapponicum</i>	CR, Á, ES	Lu II		Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Guovssobáktesámil	<i>Orthothecium rufescens</i>	EN, Á, ES			
I	Lásissámil	<i>Orthothecium strictum</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottarcuipesámil	<i>Orthotrichum pellucidum</i>	CR, Á, ES			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Skávllecuipesámi	<i>Orthotrichum pylaisii</i>	RT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Gálkaritnesámel	<i>Palustriella commutata</i>	VU, Á, E			
I	Davveritnesámil	<i>Palustriella decipiens</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Sirperitnesámil	<i>Palustriella falcata</i>	NT			
I	Sámesieidesámil	<i>Plagiobryum zieri</i>	NT			
I	Davvelastasámil	<i>Plagiomnium curvatulum</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Vuohččulastasámil	<i>Plagiomnium elatum</i>	RT			
I	Bákteslubbosámil	<i>Pohlia crudoides</i>	NT			
I	Muhtašlubbosámil	<i>Pohlia erecta</i>	EN, Á			
I	Báktebárggáldatsámil	<i>Porella cordaeana</i>	VU, Á			
I	Čearrosámil	<i>Prasanthus suecicus</i>	NT			
I	Juovvamoalkesámil	<i>Pseudoleskea incurvata</i>	NT			
I	Davvemoalkesámil	<i>Pseudoleskea radicata</i>	LC			
I	Nuortaveaikesámil	<i>Pseudoleskeella rupestris</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Ájaguorbolsttarsámil	<i>Racomitrium aciculare</i>	RT			
I	Duottarbolsttarsámil	<i>Racomitrium sudeticum</i>	LC			
I	Duottargurrasámil	<i>Sanionia georgicouncinata</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Geressámil	<i>Sauteria alpina</i>	LC			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Geaiggogisttasámil	<i>Scapania aequilopa</i>	EN, Á, ES			
I	Gálkagisttasámil	<i>Scapania calcicola</i>	VU, Á, E			
I	Loavkogisttasámil	<i>Scapania gymnostomophila</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Alášgisttsámil	<i>Scapania kaurinii</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)

I	Opmogisttasámil	<i>Scapania paludosa</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Leaggegisttasámil	<i>Scapania praetervisa</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Gáldogisttasámil	<i>Scapania uliginosa</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Goržebáktesámil	<i>Schistidium sordidum</i>	VU, Á			
I	Sámebáktesámil	<i>Schistidium tenerum</i>	VU, Á			
I	Čáhppesbáktesámil	<i>Schistidium trichodon</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Suoivvabáktesámil	<i>Schistidium umbrosum</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottarmolkkohallisámil	<i>Sciuro-hypnum glaciale</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Gironmolkkohallisámil	<i>Sciuro-hypnum tromsoeense</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Dávgesámil	<i>Seligeria camdblopoda</i>	VU, Á, E			
I	Nođđosámil	<i>Stegonia latifolia</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Bájljahašmarassámil	<i>Tayloria froelichiana</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Duottardohppasámil	<i>Timmia bavarica</i>	VU, Á, E			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
I	Diehppedohppasámil	<i>Timmia comata</i>	VU, Á, E			
I	Sámedohppasámil	<i>Timmia norvegica</i>	EN, Á, ES			
I	Uhcagoapmersámil	<i>Tritomaria scitula</i>	LC			
I	Suhpeguorjeagil	<i>Fuscopannaria confusa</i>	CR, Á, ES			
I	Roggeváksajeagil	<i>Gyalecta foveolaris</i>	VU, Á			
I	Duottargeahpesjeagil	<i>Lobaria linita</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
G	Uhcagoađáščátná	<i>Datronia stereoides</i>	VU, Á			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)
G	Golkaraski	<i>Lactarius dryadophilus</i>	NT			Hertta-Ealánšlájat-diehtovuogádat (SYKE)

Ođdaseamos almmustahttimat

Ráidu A

- No 228 Hasanen, E. & Vähäsarja, K. 2019: Luonto lisää liikettä – Mikä innostaa kouluikäistä? 103 s.
- No 229 Hasanen, E. & Vähäsarja, K. 2019: Moved by Nature – School-children’s experiences of outdoor activities in nature. 107 s.
- No 230 Ervola, A., Rautiainen, M., Seppänen, M. & Bisi, J. 2019: Erätalous valtion alueilla – yleis- ja erityisoikeuksien käyttö. 46 s.
- No 231 Arnkil, A., Hoikkala, J. & Sahla, M. (toim.) 2019: Suojelualueet merialuesuunnittelussa – suositus suojelualueiden huomioimiseksi. 42 s.
- No 232 Vatanen, E. & Kajala, L. 2020: Kansallispuistojen, retkeilyalueiden ja muiden luontomatkakohteiden paikallistaloudellisten vaikutusten arviointisovelluksen kertoimien päivitys 2019. 31 s.

Ráidu B

- No 250 Jylänki, T. 2020: Liminganlahden luontokeskuksen asiakastutkimus 2019. 50 s.
- No 251 Naumanen, S. 2020: Kolin kansallispuiston kävijätutkimus 2019. 63 s.
- No 252 Naumanen, S. 2020: Kolin biosfäärialueen yritystutkimus 2018. 61 s.
- No 253 Jylänki, T. 2020: Perämeren kansallispuiston kävijätutkimus 2019. 57 s.
- No 254 Pälvimäki, P. 2020: Saaristomeren kansallispuiston kävijätutkimus 2019. 69 s.
- No 255 Pääkkölä, A. 2020: Petkeljärven kansallispuiston kävijätutkimus 2018. 70 s.
- No 256 Toivonen, I. 2020: Helvetinjärven kansallispuiston kävijätutkimus 2019. 52 s.
- No 257 Toivonen, I. 2020: Seitsemisen kansallispuiston kävijätutkimus 2019. 58 s.
- No 258 Pulkkinen, T. & Kalliomäki, J. 2020: Oulangan kansallispuiston kävijätutkimus 2019–2020. 53 s.

Ráidu C

- No 162 Metsähallitus 2018: Puljun erämaan Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 83 s.
- No 163 Metsähallitus 2018: Saarijärven vanhojen metsien hoito- ja käyttösuunnitelma 2011–2025. 80 s.
- No 164 Metsähallitus 2018: Vintilänkairan, Koitelaisen ja Pomokairan Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 75 s.
- No 165 Siira, H. & Sulkava, P. 2019: Pallas–Yllästunturin kansallispuiston luontomatkailusuunnitelma. 66 s.
- No 166 Naumanen, S. 2020: Kolin biosfäärialueen luontomatkailusuunnitelma 2020–2025. 91 s.
- No 167 Metsähallitus 2020: Maakylän–Räyskälän alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 128 s.
- No 168 Metsähallitus 2020: Sipoonkorven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 158 s.
- No 169 Forststyrelsen 2020: Skötsel- och användningsplan för Sibbo storskogs nationalpark. 159 s.
- No 170 Metsähallitus 2020: Hossan kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 114 s.
- No 171 Metsähallitus 2020: Mallan luonnonpuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 111 s.

ISSN-L 1796-2943

ISSN (verkkajulkaisu) 1796-2943

ISBN 978-952-377-011-9 (pdf)